

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
ISRAELI ANTHROPOLOGICAL ASSOCIATION
الانقابة الإسراتبلیة لعلم الإنسان

הכנס השנתי 36 של
האגודה האנתרופולוגית הישראלית

אנתרופולוגיה של הידע

המכללה האקדמית בית ברל

21-22 מאי 2008

ועד האגודה:

אורית אבוהב, יו"ר האגודה, המכללה האקדמית בית ברל
זאב קאליפון, גזבר, אוניברסיטת בר אילן
עפרה גולדשטיין – גדעוני, אוניברסיטת תל אביב
נר אביאלי, אוניברסיטת בן גוריון
יהודה גודמן, האוניברסיטה העברית
קרול קדרון, אוניברסיטת חיפה
נדים כרכבי, נציג הסטודנטים
שלי שנהב, נציגת המכללות
אביגיל מוריס, נציגת האנתרופולוגים היישומיים

הכנס נתמך על ידי המכללה האקדמית בית ברל

האגודה האנתרופולוגית הישראלית

דואר אלקטרוני: iaa@beitberl.ac.il

כתובת אתר האינטרנט: www.anthropology.org.il

תודות

האגודה מודה למי שתרמו מזמנם, ממרצם ומהידע שלהם
להכנת הכנס:

מערכת הכנס:

עפרה גולדשטיין-גדעוני, יהודה גודמן

תכנית האירוח של פרופ' ראסל ברנארד:

זאב קאליפון

חגיגת ספרים:

אביגיל מוריס

תחרות עבודת מ"א:

קרול קדרון

הפקה, ארגון ועריכה:

ענבל כהן

גרפיקה ועיצוב:

גלית ציון

הפקת הכנס במכללת בית ברל:

יחידת הארועים, הנהלת המכללה, סדנת העיצוב במרכז לתכנון לימודים

ותודה אישית לחברותי וחברי במכללה שכמו תמיד, נתנו יד

יו"ר האגודה, אורית אבוהב

תוכן העניינים

עמודים

5-3.....	נושא הכנס השנתי
7-6.....	אורח הכנס

תכנית הכנס, לפי ימים

14-8.....	יום ד' 21 מאי 2008
20-14.....	יום ה' 22 מאי 2008

23-21.....תכנית הכנס, לפי אולמות

תקצירים

40-24.....	1 פרק זמן
56-40.....	2 פרק זמן
72-56.....	3 פרק זמן
83-72.....	4 פרק זמן
93-83.....	5 פרק זמן
111-93.....	6 פרק זמן
121-111.....	7 פרק זמן

124-122.....רשימת מציגים

נושא הכנס השנתי

אנתרופולוגיה של הידע

"Anthropology of knowledge is not a subfield but merely a reminder of what anthropology is centrally concerned with"
(Malcolm Crick, 1982)

הנימה האירונית השזורה בדבריו של קריק כי האנתרופולוגיה לעיקר עיסוקה איננה מקרית. היא מחזקת של הידע היא "רק תזכורת" את הטענה שהידע האנושי על צורותיו המגוונות, מבנהו, דרכי הפקתו והיחסים החברתיים הכרוכים בו העסיק את האנתרופולוגים משחר ימיה של הדיסציפלינה. ואכן, בעברה הרחוק, בעידן האבולוציוניזם נוסח טיילור פרייזר, השאלות שנשאלו נסובו סביב מאפייניו של הידע הפרימיטיבי, תוך השוואתו למה שנתפס כפסגת הידע האנושי בתקופת ההשכלה. אנתרופולוגים תהו על ההיגיון של החשיבה הפרימיטיבית המונע בעצמו משאלות כמו-מדעיות ומוביל, וניסחו אותו כ"פְּרָה-לוגי" בסופו של דבר לחשיבה מדעית כוללת. עיקר הדיון התמקד באוניברסאליות של הדעת והמאמץ הושקע בשאיפה לנסח צורות, תכנים ותהליכים המשותפים לאנושי בכללותו.

הביקורות על עידן האבולוציוניזם התרבותי הצמיחו שתי גישות חדשות חלופיות; האסכולה הבריטית, שהתעניינה בתפקיד החברתי של הידע הפרימיטיבי, והאסכולה האמריקאית ששאפה לאתר ולאפיין סוגי הייחודיים לחברות ספציפיות ובונים טיפוסים אישיים, ידעים שונים בהתאם. בהמשך הלכו והתמקדו אנתרופולוגים במאמץ להבהיר את טיבו של הידע החברתי כשלעצמו, כפי שהוא מתבטא בטקסים ובחיי היום יום של מגוון חברות.

שידוד המערכות שעברה הדיסציפלינה משלהי שנות השישים עד שנות השמונים של המאה הקודמת כלל התייחסות מחודשת, רפלקסיבית וביקורתית לתרבות המערבית, לצורות הידע שלה, ולידע האנתרופולוגי עצמו בפרט. אנתרופולוגים הצביעו על הגורמים

הפוליטיים, הכלכליים, התרבותיים, החברתיים והסגנוניים הלוקחים חלק בעשיית אנתרופולוגיה על כל שלביה, מעבודת השדה ועד למוצרי הידע המתפרסמים. במקביל החלו אנתרופולוגים להתבונן בעשייה המדעית עצמה על שלוחותיה השונות במדעי הרוח, החברה והטבע. בעוד שמוקדי עניין המסורתיים בידע האנושי היו במיתולוגיות, במאגיות, בכישופים, באמונות ובדתות, ניכר היום עניין הולך וגובר בתהליכי למידה והוראה, באוריינות, בידע מדעי, בהמצאת מסורות ובידע וירטואלי. זאת וגם זאת, התגונו והתרבו שיטות המחקר של הידע אנושי, והפכו גם הן מושא לחידוש, ניסוי והמצאה.

האנתרופולוגיה מציעה כיום, תחת קורת גג אחת, ריבוי של פרקטיקות, פרדיגמות ומתודות, המאפשר ייצור סוגים רבים ושונים של ידע. בנוסף, המיומנות הייחודית של אנתרופולוגים להתבונן בביקורתיות על הידע של ה"אחר", מיושמת באותה מידה של כישרון גם על האופן שבו הם עצמם מייצרים ידע. אותו מבט, שנתפס בעבר כמובן מאליו, הופך להיות נשוא המחקר, ואתגורו מעורר שאלות חדשות ומעניינות שהיו בעבר סמויות מן העין.

מכאן, שהממשק בין אנתרופולוגיה וידע, מעלה שאלות רבות ומגוונות, וביניהן:

- **אופני ייצור הידע האנתרופולוגי:** אנתרופולוגיה כפרופסיה, שיטות מחקר למיניהן, אתנוגרפיה של אנתרופולוגיה, יחסי חוקר/נחקר וידע; גורמים פוליטיים, מוסריים ודתיים המעצבים מחזקים/מחלישים את הידע האנתרופולוגי, כולל הזכות לידע, זכות להסתיר ידע.

- **דרכי ייצור ידע והפצתו:** הוראה ולמידה/איך לומדים/מה לומדים/מי לומד וממי נמנעת הלמידה – אוריינות, השכלה במערכות פורמאליות ובלתי פורמאליות, בבתי ספר ברמות

השכלה שונות; למידה בתחומי דעת שונים – במעבדות ובמדעים, טכנולוגיות חדשות של איסוף והפצת ידע ומשמעותן.

- **דרכים אלטרנטיביות לדעת:** ידע סמוי, ידע המעוגן בגוף, ידע אינטר סובייקטיבי; זכרון ושכחה, ידיעה והשכחה, אנתרופולוגיה והשיח הטיפולי.
- **ידע ודימוי במפגש בין תרבותי:** מה ואיך אנחנו יודעים על האחר ואיך הידע משפיע על המפגש.
- **ידע/כוח :** מודלים של הזיקה בין ידיעה לשליטה; מומחיות ופרופסיות והיחס בינן לידע פופולרי; הזכות לדעת ושליטת דעת, יצירת בורות; מידע למדיניות/ מידע בסיסי לידע יישומי.
- **הוראה ולמידה באנתרופולוגיה:** לילדים, למתבגרים ולמבוגרים, במערכת החינוך ובמסגרת אקדמית; קורסים בסיסיים ומתקדמים; הכיתה והשדה.

אורח הכנס:

H. Russell Bernard (Ph.D., Illinois 1968) is Professor of Anthropology, Emeritus at the University of Florida. He has

taught or done research at Washington State University, West Virginia University, the University of Athens, the University of Cologne, the National Museum of Ethnology (Osaka), Scripps Institution of Oceanography, and the University of Michigan. Bernard has done research on literacy in previously nonliterary languages and on various aspects of social networks analysis, most recently on the problem of estimating the size of uncountable populations. Bernard is known for his work on research methods in the social sciences, including articles (on sampling, text analysis, and decision modeling), textbooks (*Handbook of Methods in Cultural Anthropology* (1998); *Social Research Methods* (2000); *Research Methods in Anthropology* (fourth edition, 2006), and summer courses. Bernard was Editor of *Human Organization* (1976-1981), the *American Anthropologist* (1981-1989), and *Cultural Anthropology Methods Journal* (1989-1998), and is current editor of *Field Methods* (1999-2008). He was the 2003 recipient of the Franz Boas Award for Exemplary Service to Anthropology from the American Anthropological Association. At the recent meetings of the American Anthropological Association (2007), his colleagues and students honored his work with a session dedicated to his contributions to research methods.

הרצאותיו של פרופ' ראסל ברנרד במהלך ביקורו בארץ:

הכנס האנתרופולוגי ה-36, אולם "עץ הדעת", 14:45 - 16:15

**The Secret Life of Social Science: How Social Science
Runs Almost Everything**

25 מאי 2008, אוניברסיטת בן גוריון

חדר הסמינרים של המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, בניין 72

חדר 668, 12:15 - 13:45

**Qualitative Does Not Mean Wimpy: On New Methods for
Analyzing Qualitative Data**

26 מאי 2008 האוניברסיטה העברית

חדר הסמינרים של המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, גוש מדעי

החברה, חדר 3510, 12:30 - 14:00

**Counting the Uncountable: Progress on the Network
Scale-up Method**

27 מאי 2008 אוניברסיטת בר אילן:

חדר הישיבות של הפקולטה למדעי מדויקים (חדר 100) בנין 211

16:00 – 17:30

**Valuing Ethnographic Knowledge: To End the Battle for
the Soul of Ethnography**

תוכנית הכנס:

יום רביעי 21 במאי 2008

08:00-09:00 הרשמה וקבלת פנים

10:45-09:00 פרק-זמן 1

שם המושב: **ילדים. משחקים. מבוגרים; ילדות כהתאמה, שכלול או אתגור החיים החברתיים** (אולם "תפוח")
Child. Play. Adult ; Childhood as Reflection of Social Life

יו"ר: **שלומית גיא** (אוניברסיטת בן גוריון)

- 09:00-09:20 **שימי פרידמן** (אוניברסיטת בן גוריון), "ילדים של החיים"; ילדות והתבגרות יהודית במרחבי הֶסֶפֶר
- 09:20-09:40 **יואל טוויל** (אוניברסיטת בן גוריון), "ילדים בלבן, מבוגרים באפור"- חוויית הצפייה של אנשי רפואה במדיה בידורי רפואי
- 09:40-10:00 **שלומית גיא** (אוניברסיטת בן גוריון), "ילדים טובים משחקים כדורגל": על תהליך ציוויליזציה בכדורגל האנגלי מסוף המאה העשרים
- 10:00-10:20 מגיב: **צבי בקרמן** (האוניברסיטה העברית)
- 10:20-10:40 **דיון**

שם המושב: **פרקטיקה חברתית כשלעצמה** (אולם "חווה")

Social Practice In-its-own-Right

יו"רים: **עינת בר-און כהן** (האוניברסיטה העברית)

אסף חזני (האוניברסיטה העברית)

- 09:00-09:20 **עיינה סופר** (האוניברסיטה העברית), "לעשות בית" / לעשות מחקר
- 09:20-09:40 **קרן מזוז** (אוניברסיטת בן גוריון), לגופו של טופס: לגופתו של אדם- סיבוב שני
- 09:40-10:00 **Noli me tangerere** (האוניברסיטה העברית), : רוכבים ומתים
- 10:00-10:20 **עינת בר-און כהן** (האוניברסיטה העברית), אימון קרב מגע בצה"ל, כשלעצמו
- 10:20-10:40 **דיון**

שם המושב: **"יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני 1** (אולם "עץ הדעת")

Borders, Border Practices and Mobilities in the Israeli-Palestinian Space 1

יו"רים: **ג'קי פלדמן** (אוניברסיטת בן גוריון),

(CNRS) Cedric Parizot

09:20 - 09:00 **ניר גזית** (האוניברסיטה העברית), היסוד הסוציו-
מרחבי של ריבונות פרגמנטרית: המקרה של מחסומי
צה"ל בגדה המערבית
09:40 - 09:20 **Cedric Parizot (CNRS),**

Closure Policies and Border Economy on the West
Bank/Negev Border

10:00 - 09:40 **דגנית מנור** (אוניברסיטת בן גוריון), הפרקטיקה
הבטחונית והדמות המדומיינת של האיוב ה'ערבי'
בקרב 'חובבני בטחון' ישראלים
10:20 - 10:00 מגיב: **איל בן-ארי** (האוניברסיטה העברית)
דין 10:40 - 10:20

שם המושב: הידע לפרש טקסט - פרשנות חברתית של טקסטים
ביהדות (אולם "אדם")

**The knowledge how to interpret text: Social
interpretations of Talmudic texts**

יו"ר: **ניסן רובין** (אוניברסיטת בר אילן)

09:20 - 09:00 **ניסן רובין** (אוניברסיטת בר אילן), איך לסחוט
טקסט? - פרשנות אנתרופולוגית לטקסטים
תלמודיים

09:40 - 09:20 **נעמי סילמן** (המכללה האקדמית אשקלון), המתודה
הסטרוקטוראלית בחקר הסמליות של יין בטקסטים
יהודיים מסורתיים

10:00 - 09:40 **שגית מור** (המכללה האקדמית בית ברל), מסכת
ברכות - פרקטיקות טקסיות שיוצרות מיתוס מכונן

10:20 - 10:00 **סם קופר** (אוניברסיטת בר אילן)

Judaism as a Subject for Anthropological Research:
Structure and Method

דין 10:40 - 10:20

11:00 - 10:45 אתנחתא

12:45 - 11:00 פרק-זמן 2

שם המושב: עיניים שלי: ייצוגי תרבות בצילומים ובדימויים חזותיים
(אולם "חווה")

Presentations of Culture in Photographs and Visual Images

- יו"ר: **טל דקל** (המכללה האקדמית בית ברל)
11:00-11:20 **עדנה בר-רומי פרלמן** (מכללת סמינר הקבוצים),
עיצוב זיכרון של קהילה: תיאור מקרה ארכיונאית
בקבוצ
- 11:40-11:20 **מירי גל-עזר** (מכללת עמק יזרעאל),
אמניות בקבוצ האמנות בישראל בין הגוף הלא מובחן לגוף
ההומולסבי
- 11:40-12:00 **הגר סלומון** (האוניברסיטה העברית) ו**אסתר יוהס**
(האוניברסיטה העברית), כלות יהודיות בתוניסיה:
המבט הבוחן את גופן בין מזרח למערב
- 12:00-12:20 **אסנת רוזן-קרמר** (הטכניון),
דילוג על פני מרחבי-זמן: פני ביתא ישראל בבית בישראל
- 12:20-12:40 **דיון**

שם המושב: **ידע מסופר** (אולם "תפוח")

Narrated knowledge

- יו"ר: **גבריאלה ספקטור-מרזל** (המכללה האקדמית בית ברל)
11:00-11:20 **שרון רמר ביאל** (אוניברסיטת תל אביב),
התמרחבות הזמן: הבניית זמן במונחי מרחב בסיפורי
החיים של הזקנים ביותר בישראל
- 11:40-11:20 **גבריאלה ספקטור-מרזל** (המכללה האקדמית בית
ברל), הדיבר האחד עשר - לא תזדקן: הזהות
הנראטיבית של קציני תש"ח
- 11:40-12:00 **נגה גלעד** (אוניברסיטת תל אביב),
מתנחלים במרחב שבין האידיאולוגיה והעצמי: ה-**סליל הכפול**
של הביוגרפיה
- 12:00-12:20 מגיב: **איל בן ארי** (האוניברסיטה העברית)
- 12:20-12:40 **דיון**

שם המושב: **"יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות**

ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני 2 (אולם "עץ הדעת")

Borders, Border Practices and Mobilities in the Israeli-Palestinian Space 2

יו"רים: **ג'קי פלדמן** (אוניברסיטת בן גוריון),

(CNRS) Cedric Parizot

11:00-11:20 **אריאל הנדל** (אוניברסיטת תל אביב), מרחבים של

אי-ודאות: מסלולי תנועה וניהול חיי יומיום בגדה
המערבית וברצועת עזה

11:40 - 11:20 **Pierre Renno** (University Paris I – Sorbonne),
The Wall, the Border and the Frontier

12:00 - 11:40 **ג'קי פלדמן** (אוניברסיטת בן גוריון), לחצות את הגבול בארץ הקודש – בעקבות ישוע הישראלי וישוע הפלסטיני

12:20 - 12:00 מגיבה: **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה)

12:40 - 12:20 **דיון**

שם המושב: **שלילת דעת** (אולם "אדם")

Avoiding knowledge

יו"ר: **תמר אלואר** (האוניברסיטה העברית)

11:20 - 11:00 **ריקי חלמיש - לשם** (אוניברסיטת בר אילן), הזכות לדעת ושלילת דעת בקרב אוכלוסייה בדויות בגליל

11:40 - 11:20 **מיכל לרון** (אוניברסיטת תל אביב), הפוליטיקה של הידע - מקרה מבחן של פוליטיקה סביבתית ברמת חובב

12:00 - 11:40 **סימה זלצברג** (אוניברסיטת חיפה), שלילת דעת וחסיומת ידע כמנגנון לשמירה על "עולמן הרוחני" של בנות חסידיות

12:20 - 12:00 **בתיה זיבצנר** (המכללה האקדמית בית ברל), המרת דת כחסם דעת: מקרה ה'מתחזק' בתנועת ש"ס

12:40 - 12:20 **דיון**

13:45 - 12:45 ארוחת צהריים

14:45 - 13:45 **אסיפת חברים** (אולם "עץ הדעת")

16:15 - 14:45 **מליאה** (אולם "עץ הדעת")

דברי פתיחה: **אורית אבוהב**, יו"ר האגודה האנתרופולוגית הישראלית
אהרן זיידנברג, ראש המכללה האקדמית בית ברל

Prof. H. Russell Bernard, University of Florida:

The Secret Life of Social Science: How Social Science Runs Almost Everything

16:30 - 16:15 **אתנחתא**

17:15 - 16:30 **עבודת מ"א מצטיינת** (אולם "עץ הדעת")

יו"ר: קרול קדרון (אוניברסיטת חיפה)

17:15 - 19:00 פרק-זמן 3

שם המושב: ידע ותקשורת: אפיסטמולוגיה בשגרה ובחירום (אולם "תפוח")

Knowledge and Mass Communication: Routine and Emergency Epistemology

יו"ר: דניאלה קורבס מגל (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

- 17:35 - 17:15 דניאלה קורבס מגל (אוניברסיטת בן גוריון), ידע בתקשורת במצבי חירום-סיכון-משבר
- 17:55 - 17:35 דדי מרקוביץ (אוניברסיטת בן גוריון), אפיסטמולוגיה ופוסט טראומה בקרב כתבים מסקרי פיגועים
- 18:15 - 17:55 טל סמואל-עזרן (אוניברסיטת בן גוריון), ידע וייצוג בעיתונות בהתאם למקור וקונטקסט
- 18:35 - 18:15 מגיב: דן כספי (אוניברסיטת בן גוריון)
- 18:55 - 18:35 דיון

שם המושב: יהודים ויהדות מתחדשים: עיצוב מחדש של ידע,

אידיאלים וטקסים בחברה הישראלית (אולם "אדם")

Renewing Jewish Life: Refashioning Judaic knowledge, ideals and ritual in Israel today

יו"ר: הרווי גולדברג (האוניברסיטה העברית)

- 17:35 - 17:15 ארי אנגלברג (האוניברסיטה העברית), למה הם לא מתחתנים כבר? הסברים ל"בעיית" הרווקות המתמשכת בציונות הדתית
- 17:55 - 17:35 נעמה אזולאי (אוניברסיטת בר אילן), בתי תפילה במרחב החילוני בישראל - מאוקסימורון למציאות
- 18:15 - 17:55 רחל ורצברגר (האוניברסיטה העברית), היהדות ככלי לריפוי העצמי- ריטואלים של ריפוי בקהילות ההתחדשות הרוחנית היהודית
- 18:35 - 18:15 אנה פרשיצקי (מכללת אשקלון וגליל מערבי), שבירת הכוס בחתונה יהודית: דינאמיות, חזרה למקורות, התחדשות ויצירה
- 18:55 - 18:35 דיון

שם המושב: רטוריקה ופרקטיקה של ידע וכוח בהקשרים של מערכות חינוך והשכלה (אולם "עץ הדעת")

Rhetoric and Practice of Knowledge and Power in Educational Contexts

יו"ר: **אסתר הרצוג** (המכללה האקדמית בית ברל)

- 17:35 - 17:15 **דורית טובין** (אוניברסיטת בן גוריון) ו**נעם ליס** (אוניברסיטת בן גוריון), הכיתה כזירה לשעתוק התרבות הישראלית והיחס לסמכות
- 17:55 - 17:35 **סמדר שרון** (אוניברסיטת תל-אביב), השפעות גומלין בין שדות ידע: השיח החינוכי על העולים בשנות ה-50
- 18:15 - 17:55 **מאיה מלצר גבע** (מכללת כנרת בעמק הירדן), "ראינת אותם ראשונים והושפעת מהם" - פוליטיקה ואתיקה במחקר הערכה
- 18:35 - 18:15 **שרה זלצברג** (האוניברסיטה העברית), הזיקה בין ידע לכוח בתחום המיני במסגרות חינוך לבנים חרדים והשלכותיה על המתבגר החרדי
- 18:55 - 18:35 **דיון**

שם המושב: **"עצמי" בפעולה: לחשוב מחדש מושג קלסי**

באנתרופולוגיה תרבותית (אולם "חזה")

"Self" in Action: Rethinking a Classic Cultural Anthropology Concept

יו"ר: **יהודה גודמן** (האוניברסיטה העברית)

- 17:35 - 17:15 **יהודה גודמן** (האוניברסיטה העברית), ניהול העצמי הסטיגמטי: רגשות ומישטור הגוף הנורמלי במסגרת שיקום חרדית בישראל
- 17:55 - 17:35 **תמה חלפין** (אוניברסיטת בן גוריון), רע לתפארת: אוטופיה ודיסטופיה בנרטיבים של בוגרות הלינה המשותפת
- 18:15 - 17:55 **קרן פרידמן-פלג** (אוניברסיטת תל אביב), ה"עצמי" והסכסוך הישראלי-ערבי: טראומה בין בני ברק, באר שבע ודליית אל-כרמל
- 18:35 - 18:15 **מגיבה: קרול קדרון** (אוניברסיטת חיפה)
- 18:55 - 18:35 **דיון**

20:15 - 19:15 **ארוחת ערב חגיגית**

21:30 - 20:15 **חגיגת ספרים**

יו"ר: **אביגיל מוריס** (מכללת אילת)

משפחות בראייה סוציאלוגית ואנתרופולוגית
מחברת: **מתת בוניס**, סוקרת: **אפרת נוני-וייס**

Above the Death Pits, Beneath the Flag
מחבר: **ג'קי פלדמן**, סוקר: **אייל בן ארי**

Life, Death and Sacrifice: Women and Family In the Holocaust
מחברת: **אסתר הרצוג**, סוקרת: **קרול קידרון**

State Practices and Zionist Images: Shaping Economic Development in Arab Towns in Israel
מחבר: **דוד א. וסלי**, סוקר: **אורי דיוויס**

יום חמישי 22 במאי 2008

08:30-10:15 פרק-זמן 4

שם המושב: **שפות השדה: שיח כשדה מחקר אתנוגרפי** (אולם "אדם")

The Languages of the Field: Discourse as an Ethnographic Field of Study

Research Fellow, University of Surrey, UK (ר: **חיים נוי**)

08:50-08:30) **חיים נוי** Research Fellow, University of Surrey, UK (הטקס של הטקסט/הטקסט של Surrey, UK (הטקס: התרשמויות מספר מבקרים הנצחתי באתר "גבעת התחמושת"

09:10-08:50 **גונן הכהן** (אוניברסיטת חיפה), השיח שמאחורי השיח: שיחות לפני הקלעים ומאחוריהם בתוכנית עם מטלפנים ברדיו

09:30-09:10 **יוסי הרפז** (אוניברסיטת תל אביב), "להשתחרר מהעול של הישראליות": שיח הזהות סביב הוצאת הדרכון האירופאי

09:50-09:30 **נירה רייס** (מכללת גורדון לחינוך)

10:10-09:50 **דיון**

שם המושב: **חוזים מגדריים דינמיים כאתרים של כינון סובייקטיביות** (אולם "עץ הדעת")

Dynamic Gender Contracts as Sites of Subjectivation

- יו"ר: **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה), **ציפי עברי** (אוניברסיטת חיפה)
 08:50-08:30 **ציפי עברי** (אוניברסיטת חיפה), הרי משמעות: גברים מנווטים באתגרי ההיריון המשותף
- 09:10-08:50 **עפרה גולדשטיין-גדעוני** (אוניברסיטת תל אביב), 'שומרים על הבית': גברים כמפרנסים ונשים כעקרות בית ביפן של היום
- 09:30-09:10 **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה), נשים מעוטות הכנסה וזמזומות זעירה: מסע רצוף אירוניות להיחלצות מן השוליים
- 09:50-09:30 מגיבה: **תמר אלזור** (האוניברסיטה העברית)
 10:10-09:50 **דיון**

שם המושב: **ידע וכוח, ידע בכוח** (אולם "חווה")

Knowledge and Power, Empowerment by Knowledge

יו"ר: **מאיה מלצר גבע** (מכללת כנרת בעמק הירדן)

08:50-08:30 **שושן ברוש-ויץ** (אוניברסיטת תל אביב), על מצב האוריינות בישראל

09:10-08:50 **יעל קשת** (המכללה האקדמית גליל מערבי), ידע ומאבק פרופסיונלי: הרפואה המשלימה, "הרוח היתרה" והשליטה על המקצוע

09:30-09:10 **זאב קאליפון** (אוניברסיטת בר אילן), חינוך ללא השכלה: הדילמות התרבותיות של המכללה החרדית בירושלים

09:50-09:30 **David wesley** (Independent Researcher)

Anthropology and Power: Studying Development Programs in a Postmodern World

10:10-09:50 **דיון**

10:30-10:15 אתנחתא

12:15-10:30 פרק - זמן 5

שם המושב: **גבולות יצירת ידע וביקורת במרחב האקדמי** (אולם "תפוח")

The Limitation of Knowledge Creation and Criticism in the Academic Discourse

יו"ר: **טליה שי** (המרכז האוניברסיטאי אריאל)

10:50-10:30 **שלומי דורון** (המכללה האקדמית אשקלון), ישיבת שבעה על "חוזרים בשאלה" כביטוי להטרוטופיה משולשת במרחב החרדי

- 11:10-10:50 **משה לוי** (המרכז האוניברסיטאי אריאל), צדק על תנאי: סטודנטים ישראלים בעידן הסוציולוגיה הביקורתית
- 11:30-11:10 **טליה שי** (המרכז האוניברסיטאי אריאל), האתנוגרפיה של הוראת הארכיאולוגיה
- 11:50-11:30 מגיב: **זאב קאליפון** (אוניברסיטת בר אילן)
- דין 12:10-11:50

שם המושב: **פאות השדה: יחסי חוקר - נחקר – ידע** (אולם "חוה")

The Field: Discussing Methodological Issues

יו"ר: **עפרה גולדשטיין-גדעוני** (אוניברסיטת תל אביב)

- 10:50-10:30 **הדס ירון** (המכללה האקדמית ת"א יפו), 'תיקון', השדה, והטקסט האנתרופולוגי – משמעויות
- 11:10-10:50 **אורית הירש** (אוניברסיטת תל אביב), "לצאת משדה ללא מוצא": עקרונות תיאורטיים ומתודולוגיים במחקר אודות קהילת חב"ד
- 11:30-11:10 **רות כהן** (אוניברסיטת תל אביב), חזרה אל שדה המחקר
- 11:50-11:30 מגיבה: **עפרה גולדשטיין-גדעוני** (אוניברסיטת תל אביב)
- דין 12:10-11:50

שם המושב: **היאוש נעשה יותר נוח? שיח טיפולי בהקשר חברתי**

(אולם "אדם")

Is There any Comfort for Despair? The Therapeutic Dialogue in Social Context

יו"ר: **הנרי אברמוביץ** (אוניברסיטת תל אביב)

- 10:50-10:30 **נורית נוביס דויטש** (האוניברסיטה העברית), אופני התמודדות עם המפגש בין פסיכואנליזה ויהדות: פסיכולוגים ופסיכואנליטיקאים דתיים בישראל
- 11:10-10:50 **מעין גולדהירש** (אוניברסיטת תל אביב), ביקורת כפרקטיקה – תרגום של השיח הביקורתי לידע טיפולי בתוכנית לנערות במצוקה
- 11:30-11:10 **נילי בר סיני** (האוניברסיטה העברית והמכללה האקדמית בית ברל), היה או לא היה? מטמורפוזה של מידע בסיפורי אסירים שהורשעו בגילוי עריות
- 11:50-11:30 מגיב: **הנרי אברמוביץ** (אוניברסיטת תל אביב)
- דין 12:10-11:50

שם המושב: **ידע ודימוי בצומתי מפגשים בינרבתיים** (אולם "עדע")

Knowledge and Image in Cultural Intersections

יו"ר: יוסף גינת (אוניברסיטת חיפה ומכללת נתניה)

- 10:50 - 10:30 **יפעת מעוז** (האוניברסיטה העברית) **ודן בר-און**
אוניברסיטת בן גוריון), "הם מבינים רק כוח" - שיח
אלים במפגש היהודי-ערבי
- 11:10 - 10:50 **מוחמד סואעד** (המכללות האקדמיות כנרת וגליל
מערבי), ידע ודימוי במפגש בין-תרבותי: העולם
הערבי והמערב בעקבות ה- 11 בספטמבר 2001
- 11:30 - 11:10 **הילה צבן** (האוניברסיטה העברית), ידע ודימוי
בקשרים בין-תרבותיים: מקרה הבוחן של נישואים
מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים
- 11:50 - 11:30 **יוסף גינת** (אוניברסיטת חיפה ומכללת נתניה),
חשיבותה של הבנה בין-תרבותית במהלך משא ומתן
- 12:10 - 11:50 **דיון**

13:30 - 12:15 ארוחת צהריים

15:15 - 13:30 פרק-זמן 6

שם המושב: **אנתרופולוגיה ביקורתית: המורשת של הנרי רוזנפלד**
(אולם "עץ הדעת")

Critical Anthropology: Henry Rosenfeld's Analytic Studies of Israeli Society

יו"רים: **אלכס וינגרוד** (אוניברסיטת בן גוריון), **מייקל סולטמן**
(אוניברסיטת חיפה)

- 13:50 - 13:30 **מאיה רוזנפלד** (האוניברסיטה העברית, מכללת
ספיר והמכללה האקדמית בית ברל), מחקר
המשפחה הערבית לביקורת הכלכלה המדינית
הישראלית: היפוך הדגשים באנתרופולוגיה של הנרי
יובל יונאי (אוניברסיטת חיפה), האנתרופולוגיה
והשיח על מיניות: תרומות ואתגרים
- 14:10 - 13:50 **אלכס וינגרוד** (אוניברסיטת בן גוריון), השינוי
הרדיקלי: המפעל המחקרי של שולה כרמי והנרי
רוזנפלד על החברה הישראלית
- 14:50 - 14:30 **מייקל סולטמן** (אוניברסיטת חיפה), כיווני מחקר
ביקורתי נכונים גם לשנת 2008

15:10 - 14:50 **מאג'ד אלחאג'** (אוניברסיטת חיפה), דפוסי זהות ומגמות לעתיד בקרב מהגרי שנות ה 1990 מברה"מ לשעבר בישראל

שם המושב: **מופעים של חיקוי, התחזות ואימות בשדות של טרנס-פורמציה** (אולם "תפוח")
Mimicry, Imposture and Verification in the fields of trans-formation

יו"ר: **יוליה לרנר** (אוניברסיטת בן-גוריון)

13:50 - 13:30 **מיכל קרבאל טובי** (האוניברסיטה העברית), לאמת את השקרים: הופעה ביוגרפית של השתנות בשדה הגיור האורתודוקסי בישראל

14:10 - 13:50 **סוטה רוברמן** (האוניברסיטה העברית), מתחזים לעצמם: "אנשים העובדים כיהודים אינם עובדים היום"

14:30 - 14:10 **יוליה לרנר** (אוניברסיטת בן גוריון), מופעים של תרבות מימטית ברוסיה הפוסט-סובייטית

14:50 - 14:30 **מגיבה: יוליה לרנר** (אוניברסיטת בן-גוריון)

15:10 - 14:50 **דיון**

שם המושב: **איך עושים את זה? על אומנות ויצור הידע האנתרופולוגי** (אולם "אדם")

On the Craft of Producing Anthropological Knowledge

יו"ר: **אורית ברוור- בן דוד** (אוניברסיטת בר אילן)

13:50 - 13:30 **דליה לירן-אלפר** (בית הספר לתקשורת המכללה למנהל), על חוגי מחול לנערות בישראל וייצור ידע אנתרופולוגי

14:10 - 13:50 **גדי נסים** (אוניברסיטת תל אביב), על קשיים במחקר קונפליקט מעמדי

14:30 - 14:10 **עמנואל מרקס** (אוניברסיטת תל אביב), כל נושא ושיטות המחקר שלו: דוגמת הברחת החשיש בדרום סיני

14:50 - 14:30 **אורי דורצ'ין** (אוניברסיטת בן גוריון), "האמת של 'הגנגסטא', או: כיצד מבצעים אותנטיות שחורה": ניתוח פרפורמנס

15:10 - 14:50 **דיון**

שם המושב: **אתרים של יצירת ידע** (אולם "חוה")

Loci of Knowledge Formation

יו"ר: **סתיו קאופמן - רביב** (אוניברסיטת תל אביב)

ליאור גלרנטר (אוניברסיטת בר-אילן), ויקיפדיה: 13:50 - 13:30
תרבות אפיסטמית חדשה?

סקיי גרוס (האוניברסיטה העברית), 14:10 - 13:50

The rituals of knowledge in brain surgery:

an Ethnography of Operating Rooms

(ההרצאה תינתן בעברית)

יונתן מזרחי (מכללת עמק יזרעאל), איך אומרים
ממים בעברית? הקונטקסט ההיסטורי של תיאורית
הממטיקה 14:30 - 14:10

Math סתיו קאופמן - רביב (אוניברסיטת תל אביב), 14:50 - 14:30
: אנתרופולוגיה של תוצאה מתמטית
in Action

דיון 15:10 - 14:50

15:30 - 15:15 הפסקה

17:15 - 15:30 פרק-זמן 7

שם המושב: **יצירת ידע על הודו והודים** (אולם "חוה")

The Production of Knowledge on India and Indians

יו"ר: **שלוה וייל** (האוניברסיטה העברית)

שגיא גינוסר (האוניברסיטה העברית), גורו וידע
בהימלאיה ההודית 15:50 - 15:30

שלוה וייל (האוניברסיטה העברית), יצירת ידע על
יהודי הודו בנובלות של אסתר דוד 16:10 - 15:50

דריה מעוז (האוניברסיטה העברית), כשדימויים
מתגשמים: חווית הטיול התרמילאי בהודו 16:30 - 16:10

דניאלה אריאלי (מכללת עמק יזרעאל), מחקר בני
המנשה" בישראל : דילמות מתודולוגיות ואתיות 16:50 - 16:30

דיון 17:10 - 16:50

שם המושב: **אבות אבותינו: רגעים בהיסטוריה של אנתרופולוגיה**

(אולם "עץ הדעת")

Our Ancestors: Moments in the History of Anthropology

יו"ר: **עמנואל מרקס** (אוניברסיטת תל אביב)

רועי מאור (אוניברסיטת תל אביב), התהוותה
הדיסציפלינרית של האנתרופולוגיה 15:50 - 15:30

- 16:10-15:50 **דני שריא** (האוניברסיטה העברית), רפאל פטאי והתקבלותו באקדמיה האמריקאית: מפולקלוריסט יהודי לאנתרופולוג של המזרח-התיכון
- 16:30-16:10 **עמוס מוריס-רייך** (מכון ון ליר), פרנץ בועז ומושג ה'גזע'
- 16:50-16:30 מגיב: **הרוי גולדברג** (האוניברסיטה העברית)
- 17:10-16:50 **דין**

שם המושב: **רואים עולם: קטגוריזציות וידע אנתרופולוגי** (אולם "אדם")

Categorizations and Knowledge in Anthropology

יו"ר: **גבריאל בר חיים** (המכללה האקדמית בית ברל)

- 15:50-15:30 **טל טובי** (אוניברסיטת בר אילן), האנתרופולוגיה הכללית לעיצוב אסטרטגיה צבאית
- 16:10-15:50 **חנניה ונדה** (אוניברסיטת בן גוריון), 'אמהריזציה' בחקר יהדות אתיופיה: יהודי תגראי במבט אתנו-ארכיאולוגי
- 16:30-16:10 **ראובן שפירא** (מכללה אקדמית הגליל המערבי), הסבר שגוי להערצת ברה"מ בקיבוצים, הישרדות מנהיגיהם האוליגרכית ו"תרומת" אנתרופולוגים למשגה
- 16:50-16:30 **חן ברם** (האוניברסיטה העברית), לאן נעלמה השונות? עיצוב הידע על אודות המהגרים מברה"מ לשעבר בשנות התשעים
- 17:10-16:50 **דין**

הרמת כוסית 18:00-17:30

19:15-18:00 **מושב סיכום** (אולם "עץ הדעת")

האנתרופולוגיה בישראל: האקדמיה, קרנות הפוליטית של הכלכלה, המדינה המחקר,

The Political Economy of Israeli Anthropology: The Academia, Research Funds, the State

מנחה: **יהודה גודמן** (האוניברסיטה העברית)

משתתפים:

חגית מסר ירון (אוניברסיטת תל אביב), הפוליטיקה של המדע.
גד יאיר (האוניברסיטה העברית), על גועל הכסף ונחיצותו: הערות סוציולוגיות לאנתרופולוגים
עמנואל מרקס (אוניברסיטת תל אביב), מחקרי מחנות הפליטים הפלשתינים: חשבון וחשבון הנפש.

תכנית הכנס השנתי לפי אולמות:

יום ד' 21 מאי 2008

"תפוח"	"אדם"	"חוה"	"עץ הדעת"	
הרשמה וקבלת פנים				8:30-9:00
ילדים. משחקים. מבוגרים; ילדות כהתאמה, שכלול או אתגור החיים החברתיים	הידע לפרש טקסט - פרשנות חברתית של טקסטים ביהדות	פרקטיקה חברתית כשלעצמה	"יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי- פלסטיני 1	9:00-10:45
אתנחתא				10:45 - 11:00
ידע מסופר	שלילת דעת	עיניים שלי: "יצוגי תרבות בצילומים ובדימויים חזותיים	"יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי- פלסטיני 2	11:00 - 12:45
ארוחת צהריים				12:45 - 13:45
אסיפת חברים ("עץ הדעת")				13:45 - 14:45
Prof. H. Russell Bernard, University of Florida The Secret Life of Social Science: How Social Science Runs Almost Everything ("עץ הדעת")				14:45 - 16:15

אתנחתא				16:15 - 16:30
עבודת מ.א מצטיינת ("עץ הדעת")				16:30 - 17:15
"תפוח"	"אדם"	"חיה"	"עץ הדעת"	
ידע ותקשורת: אפיסטמולוגיה בשגרה ובחירום	יהודים ויהדות מתחדשים: עיצוב מחדש של ידע, אידאליזם וטקסים בחברה הישראלית	"עצמי" בפעולה: לחשוב מחדש מושג קלסי באנתרופולוגיה תרבותית	רטוריקה ופרקטיקה של ידע וכוח בהקשרים של מערכות חינוך והשכלה	17:15 - 19:00
ארוחת ערב חגיגית				19:15 - 20:15
חגיגת ספרים				20:15 - 21:30

יום ה' 22 מאי 2008

"תפוח"	"אדם"	"חיה"	"עץ הדעת"	
	שפות השדה: שיח כשדה מחקר אתנוגרפי	ידע וכוח, ידע בכוח	חוזים מגדריים דינמיים כאתרים של כינון סובייקטיביות	8:30- 10:15
אתנחתא				10:15 - 10:30
גבולות יצירת ידע וביקורת במרחב האקדמי	היאוש נעשה יותר נוח? שיח טיפולי בהקשר חברתי	פאות השדה: יחסי חוקר - נחקר - ידע	ידע ודימוי בצומתי מפגשים בינתרבותיים	10:30 - 12:15

ארוחת צהריים				12:15 - 13:30
"תפוח"	"אדם"	"חוה"	"עץ הדעת"	
מופעים של חיקוי, התחזות ואימות בשדות של טרנס-פורמציה	איך עושים את זה? על אומנות ייצור הידע האנתרופולוגי	אתרים של יצירת ידע	אנתרופולוגיה ביקורתית: המורשת של הנרי רזנפלד	13:30 - 15:15
אתנחתא				15:15 - 15:30
	רואים עולם: קטגוריזציות וידע אנתרופולוגי	יצירת ידע על הודו והודים	אבות אבותינו: רגעים בהיסטוריה של אנתרופולוגיה	15:30 - 17:15
הרמת כוסית				17:30 - 18:00
מושב סיכום ("עץ הדעת") האנתרופולוגיה בישראל: האקדמיה, הפוליטית של הכלכלה קרנות המחקר, המדינה				18:00 - 19:15

תקצירי ההרצאות, לפי סדר המושבים בכנס

פרק זמן 1

שם המושב: ילדים. משחקים. מבוגרים; ילדות כהתאמה, שכלול או אתגור החיים החברתיים

Child. Play. Adult; Childhood as Reflection of Social Life

מושב זה יציע להביט על החיים החברתיים דרך עיניהם של הילדים בה, או דרך עיניהם של מי שאמורים באופן אידיאלי לעבור שלבים של חינוך כדי להתאים לקטגוריה של פרטים תורמים בה. לפי בורדייה- גיל איננו אלא נתון ביולוגי המובנה חברתית, ומתאר יחסי שליטה בחברה מסוימת. התבוננות בחיים חברתיים דרך עיניהם ועולמם התרבותי של מי שאמורים לעבור שלבים של התאמה אליה, מציעה מבט מורכב על יחסי שליטה ועל קבלה, אתגור או שיכלול החיים החברתיים בה. שימי פרידמן בהרצאתו: "ילדים של החיים"; ילדות והתבגרות יהודית במרחבי הספר, ידבר על שכלול הקשר בין הילדים והמבוגרים, ויציג כיצד עיצוב חיים חברתיים מורכב מתנועת חברים דו-כיוונית ובו-זמנית בין עולמם של המבוגרים, ובין עולם המתבגרים. יואל טוויל בהרצאתו "ילדים בלבן, מבוגרים באפור", יציע כי רופאים ותיקים ורופאים צעירים חווים באופן שונה את ייצוג הרפואה במדיה בידורי רפואי ודרך יחס של סלידה או אהדה לתוכניות אלו, כל קבוצה מנסה לאשש קומפנטיות רפואית בהנגדה לאחרת. ושלומית גיא בהרצאתה: "ילדים טובים משחקים כדורגל", תציע כי מנגנונים חברתיים באנגליה פועלים עבור אזרחי המדינה באופן דומה כפי שהם פועלים עבור ילדים, ומתוך מטרה להתאימם לקטגוריה של אנגליות. קטגוריה שמובנת תוך אימוץ מאפיינים של פילוסופיה אריסטוקרטית. הרצאות אלה יציעו להעניק נקודת מבט רחבה על הבנייה של יחסי שליטה פנים- חברתיים, תוך ניסיון להבין את אלה שאינם נחשבים (עדיין?) חלק אינטגרלי ממנה.

שימי פרידמן (אוניברסיטת בן גוריון), "ילדים של החיים"; ילדות והתבגרות יהודית במרחבי הקפר

מחקר זה מציע נקודת מבט אחרת על מקומם של הילדים בחברה. בניגוד לגישות התופסות את הילדים כ"לוח חלק", אני מבקש להראות כיצד עיצובה של זהות הקהילה, מורכבת מתנועת חברות דו-כיוונית בין המבוגרים והמתבגרים, הפועלת בהתמודדות של המתבגרים עם המציאות שהובנתה עבורם. מעבר להווייתם של הילדים כסופגים בצורה פאסיבית את התביעות החברתיות על עולמם כפי שהוריהם מבנים להם אותן, הם גם אקטיביים בתהליך הבניית הזהות של הקהילה. שתי זירות מחקר מאתגרות מסייעות לי ללמוד אודות תנועה דו-כיוונית ובזמנית זו. הראשונה; בכפר המוסלמי סילוואן במזרח ירושלים, חיים כארבעים משפחות יהודיות במתחמים המפוזרים בין בתי הכפר בשכונות לתושבים המוסלמים. בזירה זו, המבוגרים מבקשים לעצב את זהות המרחב שלהם גם דרך הדור הבא - על ידי הצגת המרחב לילדיהם בצורה של ניתוק מהעולם שמסביב. הילדים מצידם, מסייעים בתהליך ההבניה החברתית, כשהם מציגים למבוגרים את המציאות, מאשרים ומשכללים אותה, תוך כדי המשחק הספונטאני בחצר ביתם. קולות הילדים בתהליך ההבניה הם החלק המעניק לחברות את המשמעות מ"למטה", התורם לעיצובו של המרחב ולהצגת תמונה שלמה יותר של מציאות המנותקת מהשכנים מסביב. דרך הזירה השנייה אני בוחן את הפרקטיקות שמקיימים חברות נוער בגבעות דרום-הר חברון. שם צעירים מבקשים לאתגר את מודל ההתיישבות הקלאסי שהקימו הוריהם, אנשי "גוש-אמונים". דרך עבודות כמו מרעה וחקלאות בחוות הנמצאות בשולי היישובים, הם מציגים דרך אחרת ליישב את ההר, ובכך הם משמיעים את קולם הצעיר והרך אך התקיף, מול תנועת החברות המגיעה מ"למעלה". הרצאה זו מציעה לבחון כיצד מה שהיה נראה כהרמוניה-השמעת הקולות הרכים בשלב הילדות המוקדם- מתגבש ומתהווה

בשלב ההתבגרות של הנוער, לכדי כח שכבר אינו בשליטה מלאה של המבוגרים.

יואל טוויל (אוניברסיטת בן גוריון), "ילדים בלבן, מבוגרים באפור" - חוויית הצפייה של אנשי רפואה במדיה בידורי רפואי

בעשור האחרון, מערכת המרחבים הפומביים והמוסותרים של הפרקטיקה הרפואית מוצאת את עצמה משתנה בעקבות הבולטות והפופולאריות של מספר מוצרי מדיה בידורי הוליוודיים. מחקר זה מבקש לבחון את חוויית הצפייה של אנשי רפואה בתוכניות טלוויזיה וסרטי קולנוע הנוגעים לעולם הרפואה. בכוונתי להצביע שפרקטיקות של צפייה או הימנעות מצפייה מתורגמות לאסטרטגיות של סימון גבולות בין קטגוריות פרופסיונאליות של אנשי רפואה צעירים מול ותיקים ובכירים. אטען כי אנשי רפואה ותיקים מפרשים את פרקטיקת הצפייה בבידור כסממן ילדותי, המתקשר בעשייה הרפואית למערכת תכונות והתנהגויות שניתן לאגד תחת המונח של 'אמוציונאליות לא ממושטרת' הנתפסות כמשותפות לחולים, ילדים וטירוני רפואה. דרך איסור עצמי (או בוז) על מוצרים תרבותיים אלו, מאוששת תדמית המדגישה מומחיות רציונאלית המכוננת את עליונותם הפרופסיונאלית של הותיקים, לעומתה ממוקמים ה"ילדים בלבן" – אנשי הרפואה הצעירים יותר, בשלב מעבר אשר אינו כולל חברות מלאה בפרופסיה. האחרונים, נחשפים בתוכניות העדכניות לזליגת ידע מהספרה הפרטית המקצועית לספרה הציבורית, כמו גם ידע אינטימי על הלכי רוחו המוצנעים של איש הרפואה. בשל אלו, אטען כי חוויית הצפייה הופכת להיות ברת-השוואה ל"שיקוף אמפתי" על פי הגותו של היינץ קוהוט – סיטואציה תרפויטית שבה המטופל זוכה להבנה להלכי רוחו המוסותרים ממטפל אמפתי. מעורבות רגשית גבוהה ותשומת לב מוגברת לתכנים של מוצרי המדיה הבידורי הופכים את זירת הצפייה לאתר שבו מתאפשר לאיש הרפואה הצעיר להנגיד את "נעוריו" לעייפות החומר והרוח המיוחסת על ידו לותיקים. בכך מתחזקת

טענתה של קבוצה זו לרגישות גבוהה יותר לאתגרי הרפואה מהיבטים של אמפתיה כמו גם התנהלות מקצועית. דרך מהלך זה, אבקש גם לסבך את הנטייה המובנת מאליה לראות במדיה בידורי הוליוודי אינולת אשר אינה ראויה ליחס 'רציני'.

שלומית גיא (אוניברסיטת בן גוריון), 'ילדים טובים משחקים כדורגל': על תהליך ציוויליזציה בכדורגל האנגלי מסוף המאה העשרים

עד תחילת שנות התשעים של המאה העשרים לא היה משחק הכדורגל מקור לגאווה לאומית-אנגלית; הוא נחשב כמאפיין של מעמד פועלים, ונקשרו לו תארים בהתאם: המוניות, פיזיות, אלימות. בעקבות שני אירועים דרמטיים שהתרחשו בשנות השמונים של המאה הקודמת (אסון הייזל, 1986, אסון הילסבורו, 1989) החל מופעל על המשחק - משנות התשעים ועד היום - מנגנון פעולות פוליטי מאסיבי, כדי להתאימו לערכים ולהתנהגויות ראויים לציוויליזציה מערבית. הביטויים של פעולות אלה הם מגוונים. הרצאה זו תתמקד בפעולות שנעשות באקדמיות לכדורגל באנגליה- בעיקר אלו של המועדונים ארסנל וצ'לסי- המכוונות להכשיר ילדים בגילאים 6 עד 16 בעלי פוטנציאל, לשחקנים בעתיד. אני אבקש להראות כי פעולות בשדה זה נעשות לא רק מתוך שיקול כלכלי: איתור והכשרת ילדים שיוכלו בעתיד לשחק בקבוצות הבוגרים של המועדונים, אלא גם מתוך מטרה להכשיר את הילדים להתאמה לקטגוריה של 'כדורגלן אנגלי', עם כל המשמעויות שהאנגלים מבקשים לייחס לקטגוריה 'אנגליות': רציונאליות, מערביות, מדעיות והתאמה לציוויליזציה, ותוך התנערות ממשמעויות שהיו למשחק בעבר. אף יותר מכך- הכשרת הילדים לקטגוריה מתבצעת גם על ידי קשירה של מאפיינים התואמים את הפילוסופיה האריסטוקרטית: אסתטיות, אלגנטיות, הרמוניה, ועשייה חובבנית נטולת אינטרסים. אימוץ מאפיינים אלה של הפילוסופיה האריסטוקרטית נעשה על אף תהליך מואץ של

(1978), שבא לידי ביטוי במדידה, Guttman מודרניזציה בספורט)
מותניות ושאיפה תמידית לשיאים.

שם המושב: פרקטיקה חברתית כשלעצמה

Social practice in-its-own-right

"אז הנה, גם פה יש קשר", אמר הנהג. "בצורה כזאת, כשנוספים עוד ועוד קשרים, בסוף נוצרת להם באופן טבעי משמעות. כשאוספים עוד הרבה קשרים, המשמעות נהיית אפילו יותר עמוקה. גם אם זה צלופח, או אורז עם עוף, או דגים צלויים. מבין?" (קפקא על החוף, הרוקי מורקמי עמוד 234). הנדלמן ואחרים הציעו בגיליון שהוקדש לכך להתבונן בטכסים כשלעצמם, להתבונן באופן בו הטקסים מאורגנים במרחב ובחלל, מבלי לייחס להם (לפחות בשלב ראשון) משמעות הקשורה לחברה בה הם מתקיימים. בגיליון הם הראו כיצד התייחסות לטכסים כאל יחידות היוצרות את המובן של עצמן בעצמן, מעמיקה את הבנתם. ולכן, יש לייחס חשיבות ראשונה לאופן בו נבנים יחסים בין המשתתפים בטכס: בני אדם, אליים, בעלי חיים, שדים, סיפורים או חפצים, ולחלץ מתוך התבוננות זו את פשרה של כל יחידה טכסית כשלעצמה. במושב זה נרחיב את ההצעה להתבוננות במובן החברתי הנובע מפרקטיקה חברתית כשלעצמה גם לאתרים חברתיים נוספים: פרקטיקות גוף, מופעים ועוד. הכוונה היא לראות כיצד נובעת חברתיות מפרקטיקה כשלעצמה, גם מבלי להזדקק לשיח ו/או לייצוגים אחרים.

עיינה סופר (האוניברסיטה העברית), "לעשות בית" / לעשות מחקר

"אנו מקווים שעזרנו לכם להרגיש הכי בבית בעולם" מכריז קברניט המטוס של "אל על" לפני הנחיתה בישראל. תהליכי הגלובליזציה הביאו לכך שאנשים רבים חיים היום בתנועה מתמדת, כשהם "גרים" במלונות, מטוסים וטרמינלים. חלקם אף רואים את עצמם כ"גרים במזוודה". אלה הם הנוסעים המתמידים, דוגמת אנשי עסקים, אנשי צוות אוויר וכן כל מי

שמתנייד באופן קבוע ממקום למקום במסגרת עבודתו. אורח חיים כגון זה יכול להיראות לצופה מן הצד כדבר זוהר, רווי הילה וקסם, המשוחרר מכבליו של הבית. ברם, נסיעותיהם התכופות והמעברים הרבים בין המקומות אינם הופכים את מרבית הנוסעים המתמידים לאנשי העולם הגדול, "בני-בלי-בית" מאושרים, שאינם זקוקים עוד לבית. נהפוך הוא: בהרצאה זו אבקש לטעון כי נוסעים אלה מתקשים ליצור בית או תמצית של בית בכל מקום שאליו הם מגיעים (ולו למספר שעות), לעיתים באופן שאינו מודע להם, כך שלעולם לא ירגישו "לא בבית". כדי לזהות ולנתח את הפרקטיקות השונות ל"עשיית הבית" בתנועה (ודרך כך, לבחון את הדקדוק הפנימי של מושג הבית), אשתמש בשני דימויים שנוצרו בהשראת עולם החי: "הבית הסרטני" ו"הבית הצֵבִי". אלו יצטרפו למה שאכנה בשם "נרמול הלימינאליות"- הניסיון לשמור על שגרה באורח חיים כל כך לא שיגרתִי, על מנת "לשרוד" את החוויה הלימינאלית הקיצונית כל כך. בנוסף להצגת הדרכים אותן נוקטים הנוסעים המתמידים בכדי להרגיש "הכי בבית בעולם", אבקש לדון במסגרת דברי באופן בו נושא המחקר, הדרכים להשגת הידע האנתרופולוגי וכן סוגי ידע נוספים, שלובים אלו באלו בשיח הפנימי המלווה את המחקר.

קרן מזוז (אוניברסיטת בן גוריון), לגופו של טופס: לגופתו של אדם-

סיבוב שני

בהרצאה זו, אתמקד בקשרים שמתארגנים בין אנשים סביב מילוי טפסים בתחנת מינהלת ההגירה. אל התחנה נכנסים עובדים זרים לא-חוקיים שנעצרו על ידי שוטרי ופקידי מינהלת ההגירה. במושב שהתקיים בכנס האנתרופולוגי אשתקד, הצגתי את צורת הארגון של שוטרי ופקידי מינהלת ההגירה בבואם לעצור עובדים זרים לא-חוקיים. השנה במושב זה, אציג את צורת הארגון של הטפסים בתחנת מינהלת ההגירה כסיבוב שני. תהליך מילוי הטפסים מעצב את הקשר בין שוטרי משטרת

ההגירה לבין העצורים. בהקשר זה, הטפסים בונים עבור העצורים יצוג-גוף שתפקידו לאמת את זהותם. יצוג-הגוף נבנה דרך שלוש נקודות מעבר דרכם העצורים עוברים: האחד, בדיקת גוף וציוד, השני, בדיקה ביומטרית והשלישי, שימוע. יצוג-הגוף שנבנה עלפי מידות הגוף הפיזי ובאישורו נעשה חיצוני לו ואמצעי לאימות של זהותו. כך, יצוג-הגוף נכנס למסלול חיים משל-עצמו המופרד ממסלולי חייו של הגוף הפיזי אותו הוא מייצג. יותר מזה, סביב ייצוג-הגוף מתארגנים הקשרים בין העצורים לבין שוטרי ופקידי מינהלת ההגירה. יצירת יצוג-הגוף מגביל את תנועות הגוף הפיזי של העצור שאותו הוא מייצג. מרגע היווצרותו של ייצוג-הגוף, שוטרי ופקידי מינהלת ההגירה מתייחסים אליו בבואם להכריע את גורלם של העצורים. כך, יצוג-הגוף הנבנה בטופס אינו מסמן גוף פיזי שאינו נמצא אלא מייתר את הגוף הפיזי בכל הקשור להכרעה על גורלו. נוכחותו הפיזית של הטופס כייצוג-גוף, מייצר הקשר בו גופם הפיזי של העצורים שעל פיו נוצר ייצוג-הגוף מלכתחילה, נעשה מיותר.

: רוכבים Noli me tangere אסף חזני (אוניברסיטה העברית),

ומתים

אליפות ישראל באופני כביש נגד השעון נערכה בעפולה ונקראה על שמו של הרכב אופניים שנדרס למוות במהלך ההכנות לתחרות. במהלך התחרות מארגני האירוע קיימו מופע בשיתוף הקהל לזכרו של הרוכב. מופע הרכיבה שינה סדרי בראשית. על הבמה הופיעו רוכבים חיים, תמונות ענק של הרוכב המת ואופני כושר בהרמוניה מושלמת והראו שהמוטו של הרוכב "אין גוף לא יכול יש נפש לא רוצה" שריר וקיים. המופע הוכיח שרוכב מת, הרוג, דרוס, יכול לנצח את תנועת המרחב והזמן. כל עוד הוא נפש שמימית אסורה בנגיעה. ההוכחה של הקביעה על הגוף והנפש הושגה באמצעות בנייה מדוקדקת של אינטראקציה בין מרכיבי המופע. אינטראקציה שתוצאתה הייתה מופע בעל כוח לשנות את חוקי העולם הרגיל של חיים, מוות, זמן ומרחב. מופע שצבר את כוחו

מיכולתו להיזון מתוך עצמו לעצמו. בהרצאה זו תיבחן החברתיות שנוצרה מתוך אותה אינטראקציה מוגבלת על בימת המופע, אינטראקציה בין אופני ספינינג, רוכבים חיים ורוכב מת – ניצחון על מוות אקטואלי דרך הפיכת הרוכב הוירטואלי לאקטואלי של הוירטואלי ויצירת הקשר חדש של יחסים בין חיים, מתים וטכנולוגיות. חזרה על פטנט ידוע : "אל תגעי בי, כי עדיין לא noli me tangere מעמוד מימי צליבת האדון – עליתי אל האב".

עינת בר-און כהן (האוניברסיטה העברית), אימון קרב מגע בצה"ל, כשלעצמו

ההצעה לנח אירוע חברתי כשלעצמו היא הצעה היוריסטית, אולם היא מבוססת על כמה הנחות יסוד. ראשית, לאירוע חברתי יש קיום נפרד, כשלעצמו. שנית, הקוסמולוגיה של אותה מסגרת חברתית מצויה באופן בו היא מאורגנת, ורק אחר כך באופן בו היא מוסברת. ושלישית, מתוך התבוננות באירוע חברתי ניתן לחשוף את אופן הארגון שלו ואת המשמעות העמוקה שלו. בעוד ההצעה ההיוריסטית הזו מצביע על דרך לניתוח היא גם מבקרת דרכים אחרות לניתוח, ובמיוחד את ההנחה שבכול חברתיות טמונה משמעות במובן הסמיוטי, שכל מסגרת חברתית מונעת על ידי סמלים ודיסקורס. ברצוני להצביע על האופן בו התבוננות באימון קרב-מגע כשלעצמו, מגלה את הלוגיקה של תחום זה, כפי שהוא נתפס בצה"ל. יתרה מזאת, אופן ההתבוננות חושף דילמה שמוצגת במבנה של דילמה מוסרית, ומצביע על כך שהיא למעשה דילמה פסבדו-מוסרית.

שם המושב: "יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני 1

Borders, Border Practices and Mobilities in the Israeli-Palestinian Space 1

באנתרופולוגיה הקלאסית, גבולות ואזורי הגבול נתפסו כ'ריקים תרבותית' ולכן כלא ראויים לחקירה. באנתרופולוגיה פוסט-מודרנית, אזורים לימינליים אלה הפכו למוקד מחקרי מכיוון שהם מהווים אתרים דינמיים של סתירות פנימיות, מרחבים של הדרה ועיצוב מחדש של מרחב וזמן. מושב זה יעסוק בפרקטיקה וברטוריקה של גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני, ובאופן בו אלו מופעלות ומאותגרות בידי אנשים שונים. בעוד הגבול בפועל הוא חדיר ומטושטש, קיר ההפרדה מפעיל עוצמה רבה על דמיונם של אנשים. עבור ישראלים רבים, הוא נתפס כ"גדר הביטחון", המונע אלימות ומגדיר שטח סטרילי בו "אנחנו" חיים. עבור פלסטינים רבים הוא מכונה "חומת האפרטהייד", ומהווה אקט של אלימות הכולא אותם ומפריד ביניהם לבין שירותים החיוניים לחייהם. ההרצאות במושב יראו גם כיצד משפיעות פרקטיקות גבול על מרקם החיים היומיומיים: אמצעי המישטור בשטחים מונעים מפלסטינים הנעים בין ערים בגדה לתכנן את זמנם. מגבלות התנועה שיוצרות הגבול משנות את יחסי הכוחות בין משפחות בדואיות בישראל ובשטחים. ישראלים מאמצים שיח ופרקטיקות של ביטחון בכדי לשדרג את הסטאטוס שלהם בחברה הישראלית. הלוגיקה של הספר מולידה נהלי משטור ושליטה בגליל הדומים לאלו המופעלים בשטחים. מדריכים פלסטינים וישראלים ממציאים טקטיקות בכדי לזכות בהכנסות של צליינים ובתמיכתם הפוליטית. בעוד מחקרים רבים מתייחסים בנפרד לישראלים ולפלסטינים, מושב זה עוסק במפגשים השונים ביניהם ומקשר בין פרקטיקות יומיומיות במרחב הישראלי לבין אלו הנהוגות בשטחים. כל אחת מההרצאות במושב כפול זה תעסוק בהפעלה ובאתגור של כוח, ובהבניית גבולות בהקשר ישראלי-פלסטיני. התמקדות זו גם תאיר על אופני הבניית מרחב זה, על יחסי הכוח בין הכובשים לנכבשים, ועל אופן הערעור עליהן. מחקרים אלו מעלות שאלות תיאורטיות חדשות לגבי מושגי הריבונות והגבול בתקופה גלובלית של ניידות מועצמת.

ניר גזית (האוניברסיטה העברית), היסוד הסוציו-מרחבי של ריבונות פרגמנטרית: המקרה של מחסומי צה"ל בגדה המערבית

(, פרקטיקות social agency עם מידה על יחסי הגומלין בין סוכנות) מרחביות ואלימות, פותחת פתח להערכה מחודשת של מושג הריבונות. באמצעות מקרה המבחן של מחסומי צה"ל בשטחי הגדה המערבית, המאמר הנוכחי מבקש לבחון את עוצמתה של המדינה כפי שהיא באה לידי ביטוי בשליטה בשטחים ואוכלוסייה כבושים – מעבר לגבולותיה הריבוניים הרשמיים של המדינה. באופן ספציפי, המחקר יתמקד באופן שבו סוכני המדינה, חיילים ושוטרים, משתמשים באלימות מרחבית וצבאית על מנת לכוון סדר פוליטי מקוטע, אותו אני מכנה "ריבונות (Fragmented sovereignty) פרגמנטרית". בשונה מן המבנה הפוליטי המקובל בתוך גבולותיה הריבוניים של המדינה, כזה המתבסס על מערכת שלטונית ממוסדת ובירוקרטית ועל שלטון-חוק, ריבונות פרגמנטרית מורכבת מריכוזים אוטונומיים יחסית של עוצמה פוליטית מקומית. זאת ועוד, בתנאים של כיבוש צבאי מתמשך, השליטה הפוליטית מתבססת בעיקר על מופעי אלימות שגרתיים ואקראיים ועל פרקטיקות יומיומיות של סוכני המדינה בהם המימד המרחבי ממלא תפקיד מרכזי. על הרקע הזה, מחסומי צה"ל לאורך קו התפר ובלב הגדה המערבית מהווים זירות מפתח בהן מכוונת הריבונות הישראלית הפרגמנטרית בשטחים.

Cedric Parizot (CNRS), Closure Policies and Border Economy on the West Bank/Negev Border

Since 2000, relations between partners in the borderlands between the Northern Negev and the South Hebron Hills have been profoundly affected by the Israeli system of checkpoints and curfews. The growing number of legal and physical obstacles imposed upon the Palestinians have

made border crossers increasingly dependent on skilled individuals and networks, both Arab and Jewish, who organized new strategies of circumvention. Furthermore, the deepening gap between the relatively prosperous Israeli economy and that of the Palestinians, which is rapidly deteriorating, has intensified trafficking and smuggling activities. Thus, the Israeli border policies have fostered the emergence of a new economy which reshapes the context in which these very policies intended to set the separation between Israeli and Palestinians. By introducing the micro-analytical perspective of ethnography and examining Israeli closure policies through the lens of the border economy makes it possible to clearly assess the effects in terms of security on both the Palestinian and the Israeli sides. By listening to, following and at times observing directly people's everyday efforts to circumvent the Israeli border-closing measures, I have tried to grasp the mechanisms through which this frontier economy exacerbated power inequalities, multiplied antagonisms and conflicts, and altered perceptions on the ground. Employing comparative case studies, particularly from studies of the Mexican-US border, I explore the connection between the tightening of borders on the one hand and criminal activity on the other.

**דגנית מנור (אוניברסיטת בן גוריון), הפרקטיקה הבטחונית והדמות
המדומיינת של האויב ה'ערבי' בקרב 'חובבני בטחון' ישראלים**
(ניזונה governmentality הרצאה זו עוסקת באופן בו אומנות הממשל)
ומקבלת לגיטימציה מאידיאולוגיה לאומית ופרקטיקה בטחונית המיוצרת

סביבה. ליתר דיוק, היא מתמקדת באופן בו אנשים מתמודדים עם הבנייה זו ופועלים בשם הבטחון תוך מיקום עצמי מחדש על פני סקאלות חברתיות בישראל. בהמשך למחקרים רבים בתחום, הדיון בה מעוצב מגישה המניחה כי בטחון מוגדר לא רק במונחים צבאיים, אלא גם כאיום ללכידות חברתית, לזהות תרבותית ולסדר לאומי. בשל הגדרה זו יש להבינו גם כהליך אינטגרלי בכינון זהות, במיסוד של סובייקטיביות ובהתאמה, כמקנה יוקרה לאלו העוסקים בו. בניגוד למרבית מחקרים אלו, תובנותי אינן מבוססות על התמקדות באנשי צבא או אחרים שנתפסים כמומחים לבטחון, אלא על ביצוע עבודת שדה בקרב שוטרים ומתנדבים למשמר האזרחי. אלו, למרות שבפועל משמשים כנציגי מדינה פורמליים בתחום הבטחון, נתפסים כ'חובבנים' בשיח הגמוני בישראל, מונח המציין חוסר הכרה ציבורית ואקדמית לפועלם. חוסר הכרה זה מגולם בדימויים הציבורי של שוטרים כאלימים, כטיפשים וכלא אוטונומיים במילוי תפקידם, בזיהויים של מתנדבים עימם, ובהזנחתם המחקרית של שוטרים ומתנדבים בלימודי בטחון, צבא, חברה ומדינה. ההתמקדות בשוטרים ומתנדבים למשמר האזרחי וביחסיהם עם אזרחים מהשורה חשובה משום שהיא מאפשרת לבחון כיצד אנשים מייצרים מחדש את אומנות הממשל שניזונה ומקבלת לגיטימציה מאידיאולוגיה לאומית וידע בטחוני שמיוצר סביבה. באמצעות סיטואציות בטחוניות יומיומיות אראה כי מצד אחד, שוטרים ומתנדבים, במאמץ להכליל בליבה חברתית ולמקם עצמם מחדש בראש סקאלה חברתית-בטחונית בישראל, מאמצים סטריאוטיפים לאומיים ואת הפרקטיקה הבטחונית שנגזרת מהם. מהצד האחר, מיקומם כ'חובבני בטחון' מאפשר להם לפרוץ את ההיגיון הלאומי-ממשלי סביבו מעוצבת פרקטיקה זו, בניגוד לדימויים השולי מבחינה ציבורית ואקדמית.

שם המושב: ידע לפרש טקסט - פרשנות חברתית של טקסטים

ביהדות

The knowledge to interpret text: Social interpretations of Talmudic texts

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית. מושב זה מבקש ללכת עם הידע החברתי אל טקסטים ביהדות ולבדוק את נקודות המגע האפשריות ביניהם. הידע האנתרופולוגי-סוציולוגי מאפשר לארגן את הנתונים באמצעות קטגוריות נתונות ומאפשרות ניתוח סינכרוני ודיאכרוני כאחת, למשל טקסטים של חז"ל בהשוואה בין-תרבותית וניתוח בטווח ההיסטורי הארוך; מתודה סטרוקטורליסטית בחקר סמלים המוזגת ליין ארומות חדשות; או המזיגה בין רש"י לבין מרי דוגלס בניתוח הסמלים; או המיתוסים המכוננים המשוקעים במסכת ברכות ותפקידם החברתי.

ניסן רובין (אוניברסיטת בר אילן), איך לסחוט טקסט? - פרשנות אנתרופולוגית לטקסטים תלמודיים

העניין ההולך וגובר בניסיון לחדור לתוך התפיסה המטא-הילכתית של חז"ל, מעיד על הביקוש אחר תובנות חדשות בפענוח עולמם של חכמים. בעיקר הרצון להבין את התשתיות הרעיוניות הסמויות העומדות ביסוד מערכת ההלכה. גישה זו אינה מסתפקת בכלי המחקר הפוזיטיביים העומדים לרשות החוקרים מהאסכולה הפילולוגית-היסטורית. עם התפשטות התפיסות הפוסט-מודרניות מבקשים חוקרים להפעיל כלי מחקר מתחום הפרשנות ומתחום מדעי החברה. מאמר זה בא להראות כיצד ניתן ליישם תיאוריות מתחום הסוציולוגיה והאנתרופולוגיה בחקר מקורות חז"ל. הרעיון הוא שלא די באיסוף נתונים באופן אינדוקטיבי וארגונם לתיזה, כמקובל במתודה הפילולוגית-היסטורית המקובלת. לצד מתודה זו ניתן להציב מתודה דדוקטיבית שמעמידה מודל או פרספקטיבה תיאורטית, הנשענת על ידע אתנוגרפי קיים מתרבויות

שונות. מתודה זו מאפשרת לארגן את הנתונים באמצעות קטגוריות נתונות שמאפשרות דיון בנתונים באופן סינכרוני ודיאכרוני. דהיינו, השוואה בין-תרבותית מחד גיסא וניתוח בטווח ההיסטורי הארוך, מאידך גיסא. כך אפשר לעקוב אחר שינויים חברתיים גם בחברה מסורתית שהלגיטימציה שלה נסמכת על טקסטים קדושים שעקרונית אינם ניתנים לשינוי. השינויים המבניים המתרחשים לאורך השנים מאלצים את הסמכויות ההלכתיות לגשר בין הטקסט הקבוע לקונטקסט המשתנה ביצירתיות הלכתית.

נעמי סילמן (המכללה האקדמית אשקלון), המתודה הסטרוקטוראלית בחקר הסמליות של יין בטקסטים יהודיים מסורתיים

התרבות היהודית המסורתית מתעצבת ונכתבת לאורך הדורות למטרות שונות ובסוגות ספרותיות מגוונות. בכונתי להראות כי מחקר סטרוקטוראלי של טקסטים שונים חושף מבנה לוגי קבוע של הסמל "יין". התאמתה של המתודה הסטרוקטוראלית למחקר זה נובעת מהיחס ההדוק שבין תהליכי המיון של מתודה זו לבין תהליכי המיון התרבותיים. במחקר שלפנינו אין אנו מחפשים את הקשרים בין הסמל "יין" לבין סמלים נוספים. אנו מתמקדים בחקר הרובד הסמוי הטבוע במשמעות הסמל "יין" עצמו. בתהליך ייצור היין ובאופן שתייתו גלום המתח שבין שליטה והעדר-שליטה. תחילת תהליך ייצור היין כרוך בפעילות תרבותית יזומה של גידול הגפן, בציר הענבים ודריכתם. משלב זה ואילך מתרחשת במיץ הענבים תסיסה טבעית, שאינה בת-שליטה, והיא שהופכת את המיץ ליין. תסיסה איטית נמשכת אף לאחר מכן, אשר משנה את איכותו. בתהליך ייצורו עלול היין לעתים להיפגע על ידי פטרייה או אף להחמיץ. אין דרך לוודא מראש את איכות המוצר הסופי. חוסר השליטה מתבטא גם בדרך השפעת היין על מי ששותה אותו. היין מענג ומשמח אך עם זאת הוא גם משכר. חוסר הוודאות לגבי איכות היין ודרך השפעתו על השותה מעניקים לסמל יין את משמעותו הדיאלקטית,

המתגלמת במתח שבין שליטה להעדר-שליטה. משמעות ניגודית זו באה לידי ביטוי הן במשמעות הסמנטית והן במשמעות הפרגמטית של הסמל. להדגמת טענתי אתייחס למדרשי חז"ל, לתלמוד ולספרי מנהגים שנכתבו בתקופות שונות. בהרצאתי זו אני מסתמכת על מחקרי לצורך קבלת תואר דוקטור, בהנחייתם של פרופסור רובין ודוקטור קופר.

שגית מור (המכלל האקדמית בית ברל), מסכת ברכות - פרקטיקות טקסיות שיוצרות מיתוס מכונן

מסכת ברכות מכילה פרקטיקות טקסיות שמלוות את האדם היהודי לאורך שגרת יומו (לדוגמה: קריאת שמע, תפילת העמידה שנאמרת שלוש פעמים ביום, ברכת המזון שנאמרת לאחר סעודה) ובאירועים שונים במהלך חייו המזמנים לו ומפגישים אותו עם תופעות הטבע, צמתי שינוי בחייו הפרטיים והקהילתיים. בהרצאה אציג מודל חדש לקריאה בהלכות המסכת, מודל שגובש בעקבות עיון בתאוריות של חוקרים מתחום מדעי האנתרופולוגיה, הדתות והסוציולוגיה. תיאוריות אלו עוסקות במיתוס, ריטואל, אידיאלוגיה ובקשרים ביניהם. לאחר הצגת המודל אציע קריאה מחודשת במסכת ברכות. קריאה זו תבחין בין "מיתוס מפורש", שעומד בליבו של הריטואל אותה מבנות ההלכות במסכת - מיתוס שעוסק במתן הסבר לתופעות עצמן (כגון נוכחות האל בעולם, קשריו עם בראיו ועם עמו) - לבין מיתוס מובלע שמשוקע באותן ההלכות, ואשר מעצב סדר יום תיאולוגי-פוליטי וחברתי עבור התרבות היהודית בתקופה של משבר ומעבר מדפוסים תרבותיים קודמים (בית מקדש וקורבנות) לדפוסים חליפיים (בית כנסת, תפילות וברכות). המודל התאורטי שיוצע בתחילת ההרצאה, קריאה זו תראה כיצד שני סוגי המיתוסים בהצטרפם יחדיו, מתפקדים כ"מיתוס מכונן", שמספר את סיפור התהוותו של הסדר הדתי-פוליטי-חברתי החדש, מפרש אותו, ומעניק לו ולפעולותיו (ביניהן הטקסיות) משמעות שמספקת לו הצדקה דתית ואידיאלוגית. בהקשר של מסכת ברכות תובע ה"מיתוס המכונן"

לקבל את סמכותם של חכמים; לבצע את הריטואלים בהן עוסקת המסכת כפי שעוצבו על ידי החכמים; ומשמש כאמצעי להנחיל השקפת עולם ולעצב את תודעתה של הקהילה. הקריאה החדשה תאפשר לנו לחשוף את הכוחות המתחרים ביניהם בחברה היהודית של שלהי הבית השני ולאחר חורבנו, ואת השלטתה של גירסה אחת לזהות ולתרבות היהודית תוך דחיקתן של גרסאות אחרות ומתחרות לתפיסה בה מחזיקים החכמים.

אילן) שמעון (ס) קופר (אוניברסיטת בר

Judaism as a Subject for Anthropological Research:

Structure and Method

The study of Judaism from an anthropological perspective presents methodological and technical issues not usually addressed by anthropologists.

Judaism is a religion of texts, presenting technical issues of expertise as well as more complicated issues of selection regarding the relevance of particular texts for generalized cultural interpretation. In this paper I deal with some of these issues as well as the problem of choice of method by suggesting a kind of intertextual method. The anthropological study of Judaism should employ at least three kinds of texts. These are ethnographic texts written by the anthropologist and presenting one version of the culture, a popular text collected from folk description and reasoning, and a legal rational text collected from formally composed sources. The juxtaposition of the three kinds presents Judaism as the object of structural study since all of the texts resonate structurally. In the present paper I begin with a comparison

of the approaches of Rashi and Mary Douglas as representatives of the structural method and go on to provide examples from the ethnographic record which can be analyzed in similar terms.

פרק זמן 2

שם המושב: עיניים שלי: ייצוגי תרבות בצילומים ובדימויים חזותיים **Presentations of culture in photographs and visual images**

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית במושב זה יידונו מבטים של עיניים שונות על זירות חברתיות. מבטים אלה מגולמים בדימויים ובצילומים. הם ביטוי לדינאמיקות משתנות של תפיסות זמן ותרבות, גוף קיבוצי וגוף פרטי, ואמנים/ות המייצרים/ות מבטים.

עדנה בר-רומי פרלמן (סמינר הקבוצים), עיצוב זיכרון של קהילה: תיאור מקרה ארכיונאית בקבוץ

הרצאה זו תציג מקרה של עבודתה שלא ארכיונאית בקבוץ בצפון ואת פועלה בשינוי ההיסטוריוגרפיה של הקבוץ דרך הכנסת שינויים בארכיון. הארכיון בקבוץ זה התאפיין בדגש על חומרים כתובים, עיתונים, פרסומים וסיקור ישיבות והחלטות קבוץ שהתקיימו לאורך השנים. צילומים של חברי הקבוץ אורגנו לפי השיוך המקצועי שלהם והענף בו הם עבדו. צילומים של ילדים קוטלגו לפי השיוך שלהם לבתי ילדים ולפי קבוצת הגיל שלהם. בחירה של החומרים שנכנסים לארכיון עצמו, הקטגוריות השונות הקיימות בארכיון אינן ניטרליות, מלאכת האיסוף של החומרים, הקטלוג, המיון והשמירה עליהם הם עצמם מלאכה הצוברת עמה מעמד וכוח. ארכיון יכול לשמש כמערכת שליטה, המשמשת את מנגנוני החברה ומאפשרת להם להתקיים, עצם קיומו של ארכיון בעל

Clearly, archives are יכולת לקבוע הזהות של חברה. סקולה כתב:

not neutral, they embody the power inherent in accumulation, collection, and hoarding. (in Wells, 2003: 446 (מאז המצאת הצילום במאה ה-19 וייחוסו לזרם הפוזיטיביסטי המאפשר הצגה של דברים וויזואליים כאמיתות, צברו ארכיוני הצילום כוח בחברה (, כתב שהחברה המערבית השתמשה 1980) Foucault המערבית. בצילום כמנגנון לאיסוף מידע על האוכלוסייה וכך ליצור צורות של שליטה של המערכת ההגמונית של החברה. ההרצאה תציג את המושג של ארכיוני צילום בחברה, במערב אירופה וארה"ב כרקע לתיאור המקרה של הארכיונאית בקבוץ. תיאור עבודתה של הארכיונאית יכלול הסבר על הקטגוריות השונות הקיימות בארכיון כיום והאופן בו שינוי הקטגוריות של הצילומים משקף שינוי בתפיסה, כולל החדרת תפיסות פמיניסטיות לתוך הארכיון והעצמת מעמדו של האינדיבידואל בקבוץ. ההרצאה תתמקד בניחות סמיוטי של תמונה בודדת כמאפיינת של קודים החברתיים בקבוץ וכדגם מייצג של הארכיון.

מירי גל-עזר (מכללת עמק יזרעאל), אמניות בקנון האמנות בישראל

בין הגוף הלא מובחן לגוף ההומולסבי

מאמר זה מבוסס על ניתוח משני של מחקר תרבות שבוחן מסלולי התקדמות של אמנים בשדה האמנות הפלסטית בישראל, תוך התייחסות לתהליכי ההתקבלות, הנוכחות ושימור עמדת הסטטוס בקנון האמנות הישראלי. המסגרת האנליטית עוגנה בתיאורית התרבות הגבוהה של בורדייה, שמטרתה להבין את השדה התרבותי ותהליכי ריבוד ושעתוק בחברה. בורדייה עסק בעיקר בניחות סוציו-היסטורי של כינון שדה הייצור המצומצם ועקרונות פעולתו, אך לא הקדיש מחקר ספציפי לאמנים בני זמננו. בנוסף, נעשתה הרחבה לתיאוריה ומחקר אוונגרד בני זמננו ולתיאוריות מגדר בשדה האמנות הגבוהה. המחקר נוקט שיטות אתנוגרפיות מגוונות בגישת האתנוגרפיה מרובת-אתרים, ומשלב ניתוח איכותני-פרשני וכמותני פשוט. (א) 48 ראיונות עומק; 37

אמנים ואמניות ו-11 אוצרים, מבקרים ועיתונאים; (ב) תצפית משתתפת: 212 בפתיחות תערוכות, 62 באירועי אמנות, 14 בשיעורים ובביקורות עבודות באקדמיות לאמנות; (ג) ניתוח טקסטים: 77 קטלוגים של תערוכות יחיד של האמנים במחקר, 64 קטלוגים של תערוכות קבוצתיות שבהן השתתפו; כל הכתבות וביקורות האמנות מהעיתונות היומית של האמנים הנחקרים, סה"כ 2,761 מתוכן נותחו 104 כתבות; אתרי אינטרנט של בתי"ס לאמנות וגלריות מובילות שבהן הם מציגים ומשתייכים (כ-3030 טקסטים). הממצאים מראים כי למרות שבשדה האמנות הקנוני בישראל פועלות אמניות רבות, מתקיימים בו תהליכים פרדוקסליים ביחס למגדר הנשי. מיקוד בגוף האמניות מאפשר להצביע על אלימות סימבולית המוטמעת בו כדי לעצב הביטוס אמנית מתאים לפעולה בשדה הקנוני; האקדמיה לאמנות, יוצרת העדפה ל"לא-מובחנות מגדרית"; ההמשך בסגנון החיים: קושי בניהול חיי אמנית, התקבלות לקנון ולגלריות מובילות, לצד דחיקה והצנעת ה"גוף הפורה": זוגיות, ילדים ומשפחה; בו-בזמן, הביטוס האמנית מכונן באמצעות השיח הקנוני - בתערוכות המרכזיות ובעיתונות המודפסת - המדיר ביוגרפיה נשית ומקדם גוף הומו-לסבי מועדף גם עבור אמניות הטרוסקסואליות.

הגר סלומון (האוניברסיטה העברית) ואסתר יוהס (האוניברסיטה העברית), כלות יהודיות בתוניסיה: המבט הבוחן את גופן בין מזרח למערב

"בשבת, מקבלות חברות בביתן, שם הן יושבות זו לצד זו כאלילות מכוסות בבדי משי זוהרים, אלות של בשר ושל מתכת ... בעוד שנים ספורות, ללא ספק, הן יהפכו לנשים אירופאיות, הן תתלבשנה בסגנון צרפתי, וכדי לציית לצו האופנה, הן תצומנה כדי לרזות. זה יהיה טוב בשבילן, אבל חבל בשבילנו, הצופים"

(גי דה מופסן, רשמי ביקור אצל יהודי תוניס, 1890).

הרצאה זו עוסקת בגוף האשה היהודיה בתוניסיה, אשר למימדיו יוצאי הדופן יוחסה תשומת לב פנים-תרבותית ובין-תרבותית שעדויות לה קיימות החל מן המאה התשע עשרה ועד ימינו. בהרצאה נתמקד בתהליך השינוי המואץ שעבר גוף הנערה לקראת נישואיה, ובגילגוליו של המבט על גופן ותלבושתן של כלות ונשים שנישאו בתוניסיה. המחקר עליו מבוססת ההרצאה צמח מתוך עיון באוסף הגלויות היהודיות על שם יוסף ומרגיט הופמן המחזיק אלפי גלויות מרחבי העולם היהודי במערב ובמזרח, כאשר ביקשנו לבחון היבטים של ייצוג נשי באוסף זה. לנשות תוניסיה היהודיות יש באוסף זה, כמו גם באוספי גלויות יהודיות נוספים, ייצוג נכבד וייחודי. ריבוי הגלויות בהן אשה, במקרים רבים אחת ויחידה, אשר גופה ממלא את מסגרת הגלויה כולה, כמו גם ייחוסו הפומבי והמפורש כל כך כ - "יהודיה מתוניס", או "יהודיה שמנה" אותן לנו, כי לפנינו ייצוג של תופעה תרבותית מובחנת, וסימן לנו נתיב מחקרי המבקש לחזור מן הגלויה אל התרבות ונושאה, ולהפגיש בין תמונות ודינמיקות משתנות של תפיסה הנפרסות על פני מרחבים של זמן ותרבות. על המבטים הקיימים הוספנו למעלה מעשרים ראיונות עומק שערכנו בחודשים נובמבר 2006 ועד ליוני 2007 עם גברים ונשים יוצאי תוניסיה בישראל, המתבוננים אחורה על הגוף הנשי "התוניסאי".

אסנת רוזן-קרמר (הטכניון), דילוג על פני מרחבי-זמן: פני ביתא ישראל בבית בישראל

בעיות הקליטה של עולי אתיופיה בישראל באות לא פעם לידי ביטוי גם במרחב האורבאני. מה שהחל במחלוקות בשאלת יהדותה של עדת ביתא-ישראל או הפלשמורה על רקע הכפרים באתיופיה, התחלף כאן - במפגש עם הרחוב הוותיק בבית שבישראל - בדחייה מוצהרת מצדו, כך, "בחיפה לא רוצים אתיופים" (2004) בטענה שבשכונה אליה יגיעו העולים "ערך הדירות ירד" (2005). ביטויים אלה מרמזים על חיבור שנעשה לא רק בין הזהות והמראה (מיהו יהודי), אלא גם בין פני אנשי

העדה (ביתא-ישראל) לבין פני סביבתם (הכפר או השכונה). טענת המחקר היא שבחיבור האוטומטי כמעט בין דימויי העדה לתדמית הסביבה, התמונה - שנקראת או מוקראת החוצה - היא בעיני המתבונן, של תרבותו: שהרי כל קבוצה יכולה common-SENSE ומותוך ה- להביא עמה למרחב-הזמן שלה קונצפטים שונים, ולייצר כלפי אותה תמונה רגשות אחרים. המחקר יוצא מתוך האנלוגיה של דימויי גוף-בית, במטרה לקרוא, לפרש ולהבין איך ומה מביעים גוף-האדם (לרבות הפנים והכסות- מסכה, לבוש) וסביבת-האדם (בית, קיר, חזית). לשם אשר מייצגים snap-shots נעזר בניתוח- הקבלה והנגדה- של ופוחתים צוהר אל כמה מרחבי זמן באתיופיה ובישראל (2006, 2007). המצלמה משמשת, אם כן, "כלי אימון" המסייע ללמוד על ה"לא-מודע האופטי", כפי שאנחנו למדים על יצרי הלא-מודע באמצעות הפסיכואנליזה; והמונטאז' - כלי להבנת המציאות (וולטר בנימין). בעזרתם, מסתבר שניתן לזהות חפיפות והשתקפויות של דימויים, אשר מובילים להדהוד שדרכו מיובאים או מיוצאים הדימויים ו"מדלגים" בין תרבויות, בין העבר להווה ולעתיד, בין שם ובין כאן. לרגע, פני מרחבי- הזמן "מתקפלים" ונפגשים, הפנים הופך חוץ והחוץ-פנים. בכוחן של צירופי התמונות האלה להשפיע – כחלק מהתגובות אליהן - על רגשות, תקוות או פחדים.

שם המושב: ידע מסופר

Narrated Knowledge

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית מושב זה עוסק בנראטיבים ובסיפורי חיים כאמצעי להפקת ידע אנתרופולוגי. הרצאתה של שרון רמר ביאל בוחנת את סיפורי החיים של קשישים במיוחד דרך הפריזמה של מרחב וזמן. בהרצאתה מתבוננת גבריאלה ספקטור-מרזל בסיפורי חייהם של זקנים צברים שהיו קצינים בכירים בצה"ל ועומדת על השתקת הזקנה המנחה אותם כבבואה להבניה

הצברית, הצבאית, המערבית והגברית של הזקנה כ"אחר". ההרצאה השלישית, של נגה גלעד, מנסה להתיר את הקשר של הסליל הכפול. ביורפיה/אידיאולוגיה הכרוך בעצמיותם של מתנחלים.

שרון רמר ביאל (אוניברסיטת תל-אביב), התמרחבות הזמן: הבניית

זמן במונחי מרחב בסיפורי החיים של הזקנים ביותר בישראל

אתנוגרפיה זו מציעה התבוננות ייחודית לעולמה של הזקנה המאוחרת, דרך פירוק סיפורי חיים של קבוצה מייצגת של הזקנים ביותר בישראל באלף השלישי (שנאספו על ידי מכון הרצג), וארגונם מחדש דרך שתי נקודות מבט: מרחב זמן. מבחינה תמאטית מרחיב המחקר את הנראות המחקרית המצומצמת לה זוכים בני הגיל הרביעי (בני 85 ומעלה) במרחב הגרונטולוגי, תוך שהוא מתדיין עם התפיסה הרואה את קיומם של הזקנים ביותר במונחי הישרדות. תחת זאת הוא מציע תפיסה המתייחסת אל הקיום בזקנה המאוחרת כצורות מגוונות של התקיימות. אלו מתאפשרות דרך היזכרות, בצורות קיום שונות מהעבר. בשלב הנדון מהווה ההיזכרות מלאכת חיים, המונחית מתוך החדלות חיפוש אחר סיבתיות, ואימוץ נקודת מבט ממוקדת מצב. מבחינה תיאורטית מציע המחקר עדיפות למונחים מרחביים, כמו 'אתר היזכרות' (אשר מבטא כיצד מונחי זמן מתגלמים בצורה מרחבית בסיפורי החיים של הזקנים ביותר) היונקים מתפיסות סוציולוגיות קונסטרוקטיביסטיות על פני התפיסה הפסיכולוגיות ההתפתחותיות הרווחות במרחב הגרונטולוגי-נרטיבי, מאחר ומונחי הזמן העומדים בבסיסה נמצאו כבעלי התאמה מועטה לקורפוס הנדון. מבחינה מתודולוגית כלל הניתוח הדיסקורסיבי התחקות אחר מנגנון מונחה זמן של ברירה וחיסור המכונה 'סלקציה דיסקורסיבית', הרווח במחקר הגרונטולוגי הנרטיבי. עליו נוסף מנגנון מוטה מרחב שהתייחס לאסטרטגיות של הכלה וחיבור, המתגלמות ב'קומבינציה דיסקורסיבית'. השילוב בין שני המנגנונים שימש מערכת מיון וסיווג של אתרים מחוללי היזכרות, אשר שלושת הצירים דרכם

הובנו היו: הישרדות, התקיימות והחדלות. התמרחבות הזמן בזקנה המופלגת מתבטאת באופן מיוחד בשלושה אתרים מחוללי הזכרות: מצבים, מסגרות וגופים. כל אחד מהאתרים חושף כי תפיסת הזמן מתאפיינת במונחי ניסיון, בשונה מתפיסת המרחב אשר באה לידי ביטוי במונחי התנסות.

גבריאלה ספקטור-מרזל (המכלל מהאקדמית בית ברל), הדיבר

האחד עשר - לא תזדקן: הזהויות הנרטיביות של קציני תש"ח

ההרצאה מראה כיצד הזהויות הנרטיביות של קצינים בכירים מדור תש"ח מגלמות דיבר מרכזי המצוי בליבה של התרבות הצברית: לא להזדקן. האידיאל הצברי-צבאי-גברי הצעיר מקבל משנה תוקף מהתרבות המערבית, המקדשת גם היא את הנעורים. בהתאם לכך הקצינים - בשנות השבעים לחייהם - מספרים את עצמם כצברים, אנשי צבא וגברים, ומעל לכל כלא-זקנים. הם מציגים זהויות מונולטיות המושתתות על שלילת "אחרים" – לא רק היהודי הגלותי, הערבי, היהודי המזרחי והאישה – אלא גם, ובעיקר, ה"אחר" הזקן. לצד הזהות הצעירה המבוטאת בסיפורי החיים הספונטניים שסופרו כתגובה להזמנה פתוחה ובלתי מכוונת לסיפור חיים, חייהם של הקצינים מוקפים, באופן טבעי, בחוויה זיקנתית. ואכן, מתשובותיהם לשאלות ממוקדות שלי מתברר שהם מכירים במגוון התמורות שחלו בהם ובחייהם בשנים האחרונות ומתמודדים עם המשימות והצרכים הנגזרים מהן באקטיביות ובמשימתיות. אולם את אלה הקצינים תוחמים אל הספרה הפרטית של חייהם ומדירים מזהויותיהם ה"ייצוגיות", הציבוריות - המבוטאות בסיפורי החיים. הא-אינטגרציה הקפדנית שגיבורי תש"ח עורכים בין זהות צעירה להיבטי הזדקנות חושפת את המגבלות והיתרונות הטמונים בתרבות הצברית עבור הצברים המזדקנים. מחד גיסא, התרבות הדורית ציידה את בניה בכלי התמודדות טובים למדי; הצברים מתמודדים עם אתגרי הזיקנה כפי שהתמודדו עם האתגרים

הגדולים של הקמת המדינה ובנין הצבא – בפיכחון, בתכל'סיות, במשימתיות ותוך השארת העולם הרגשי מחוץ לסיפור. מאידך גיסא, כדי להמשיך להיות גברים צברים, הם נתבעים להשאיר את הזיקנה בתוך הארון ולשמור על הגדרה עצמית צעירה גם בשנותיהם המבוגרות. ואולם, אפשר שגם בכך טמון יתרון: בעולם המקדש נעורים ודוחק את הזיקנה לקרן זווית, התרבות הדורית מציעה לבניה את "מסיכת ההרואיזם" כתחליף ל"מסיכת הזקנה" הנכפית על אנשים מבוגרים.

נגה גלעד (אוניברסיטת תל-אביב), מתנחלים במרחב שבין האידאולוגיה והעצמי: ה-`סליל הכפול` של הביוגרפיה

כמו בשדות אחרים, העיסוק בחקר האידאולוגיה בזרם המרכזי מתמקד לרוב בקולות העולים מן השיח הציבורי. מכיוון ששם, לטענתי, מושמעים בעיקר קולות אידאולוגיים (כיצד צריך לחיות), הנתפסים לעתים קרובות כמייצגים כפשוטו את האופן שבו אנשים חיים (ולא כאובייקט הבנייה חברתית `מלמעלה`), תבנית השיח האידאולוגי משועתקת אל תוך השיח המחקרי. גורביץ` וארן (1991) מציעים כי חיים בצל האידאולוגיה מזמנים תסכול מתמשך, שכן להלוך-הרוח האידאולוגי פרדוקס מרכזי, והוא הפער התמידי בין המצב הקיים למצב הנשאף. עולה השאלה, כיצד נחוה מצב קיומי מסתכל כזה בקרב האנשים "מלמטה"? הרצאתי תדון בדרכים בהם מטפל מחקר ביוגרפי הרמנויטי בסוגיית הפערים בין `החיים כפי שצריך לחיותם` וה`חיים כפי שהם נחווים`. אעשה זאת בעזרת מודל ששחזרתי במחקרי, המכונה `הסליל הכפול`: הטקסט מתגלגל במקביל על שני צירי-חיים, כמו מסלול חיי המספרת ובעלה (Gilad, forthcoming). פער בין שני המסלולים נתפס במבט ראשון (Gilad, forthcoming) כמייצג את המציאות: בעוד מסלול חיו של הבעל מייצג הצלחה והשתלבות במסגרות האידאולוגיות (כך צריך לחיות), מסלול חייה של האשה מייצג לדבריה את שוליותה וחוסר יכולתה להגיע להישגים דומים. הזרם המחקרי המרכזי יפרש את הדפוס כפשוטו, כשיקוף

מקומה הנחות של האשה ביחס לגבר. הגישה הנרטיבית ההרמנויטית מציעה להתבונן בסליל הכפול כמו בתבניות טקסט בכלל, מתוך "חשד". (Josselson, 2004 הרמנויטי" אודות הבניית המציאות) ההתקדמות המקבילה בציר של "בדרך אל-" והתחושה שהאחר כבר באמת "הגיע ל-" מאפשרת למתן את הפרדוקס היסודי ולחיות עימו, באמצעות דימיון פתרונו: האחר מוכיח, שאפשר באמת להגשים את האידיאולוגיה, ורק במקרה, באופן פרטני, העצמי' טרם הצליחה. לסיכום, הקול העולה בעזרת מחקר הרמנויטי ביוגרפי מאתגר את התפיסות הקונבנציונליות, המשעתקות את השיח הציבורי האידיאולוגי במידה רבה.

שם המושב: "יש גבול לכל דבר": על הבניית גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני 2

Borders, Border Practices and Mobilities in the Israeli-Palestinian Space 2

באנתרופולוגיה הקלאסית, גבולות ואזורי הגבול נתפסו כ'ריקים' תרבותית' ולכן כלא ראויים לחקירה. באנתרופולוגיה פוסט-מודרנית, אזורים לימינליים אלה הפכו למוקד מחקרי מכיוון שהם מהווים אתרים דינמיים של סתירות פנימיות, מרחבים של הדרה ועיצוב מחדש של מרחב וזמן. מושב זה יעסוק בפרקטיקה וברטוריקה של גבולות, הגבלות ותנועה במרחב ישראלי-פלסטיני, ובאופן בו אלו מופעלות ומאותגרות בידי אנשים שונים. בעוד הגבול בפועל הוא חדיר ומטושטש, קיר ההפרדה מפעיל עוצמה רבה על דמיונם של אנשים. עבור ישראלים רבים, הוא נתפס כ"גדר הביטחון", המונע אלימות ומגדיר שטח סטרילי בו "נאחזו" חיים. עבור פלסטינים רבים הוא מכונה "חומת האפרטהייד", ומהווה אקט של אלימות הכולא אותם ומפריד ביניהם לבין שירותים החיוניים לחייהם. ההרצאות במושב יראו כיצד משפיעות פרקטיקות גבול על מרקם החיים היומיומיים: אמצעי המישטור בשטחים מונעים

מפלסטינים הנעים בין ערים בגדה לתכנן את זמנם. מגבלות התנועה שיוצרות הגבול משנות את יחסי הכוחות בין משפחות בדואיות בישראל ובשטחים. ישראלים מאמצים שיח ופרקטיקות של ביטחון בכדי לשדרג את הסטאטוס שלהם בחברה הישראלית. הלוגיקה של הספר מולידה נהלי משטור ושליטה בגליל הדומים לאלו המופעלים בשטחים. מדריכים פלסטינים וישראלים ממציאים טקטיקות בכדי לזכות בהכנסות של צליינים ובתמיכתם הפוליטית. בעוד מחקרים רבים מתייחסים בנפרד לישראלים ולפלסטינים, מושב זה עוסק במפגשים השונים ביניהם ומקשר בין פרקטיקות יומיומיות במרחב הישראלי לבין אלו הנהוגות בשטחים. כל אחת מההרצאות במושב כפול זה תעסוק בהפעלה ובאתגור של כוח, ובהבניית גבולות בהקשר ישראלי-פלסטיני. התמקדות זו גם תאיר על אופני הבניית מרחב זה, על יחסי הכוח בין הכובשים לנכבשים, ועל אופן הערעור עליהן. מחקרים אלו מעלות שאלות תיאורטיות חדשות לגבי מושגי הריבונות והגבול בתקופה גלובלית של ניידות מועצמת.

אריאל הנדל (אוניברסיטת תל אביב), מרחבים של אי-ודאות: מסלולי תנועה וניהול חיי יומיום בגדה המערבית וברצועת עזה

ההרצאה תבקש להציג את התנסות היומיום הפלסטינית כנגזרת של מערך הגבולות התנועה בגדה המערבית וברצועת עזה (מחסומים מאוישים ולא-מאוישים, מכשול ההפרדה, כבישים עוקפים ו"אזורי ביטחון מיוחד" האסורים לכניסת פלסטינים ועוד). הטענה העיקרית תהא שבשטחים הכבוישים (בעיקר בגדה המערבית, אך לא רק) מתקיים מצב של חוסר ודאות כרוני, המקשה על תכנון סדר יום מושכל – ומתוך כך נפגעת מה שמכנה אנתוני גידנס, הרטיניזציה של הפעילות בזמן ובמרחב, שהיא,לטענתו, הבסיס לקיום מוסדות חברתיים מחד, ולקיום ושימור הביטחון האונטולוגי האישי מאידך. חוסר הוודאות הכרוני נובע, ראשית, ממערך החסימות המשתנה באופן תדיר; שנית, מתקנות

המעבר המשתנות תדיר אף-הן, ושפעמים רבות אינן גלויים וידועות לפלסטינים המבקשים לנוע ממקום למקום; ושלישית, כתוצאה של אופי ניהול המחסומים, המעניק לחיילים פשוטים שליטה משמעותית על אפשרויות המעבר ופותר פתח רחב לשרירות ולאי-עקביות. הטענה תהא שפעמים רבות פלסטיני אינו יכול לתכנן את סדר יומו באופן מושכל; אינו יכול לדעת האם יגיע לעבודתו ומתי (ומתי והאם יוכל גם לחזור ממנה לביתו) וכן הלאה. אי-הוודאות מוביל לצמצום הזיקות בין אזורים שהמרחקים ביניהם אינם עולים על קילומטרים ספורים – ולהשפעה קשה על כל תחומי החיים הפלסטינים (הרבה מעבר ל"שלילת הזכות לתנועה", כפי שהדבר מנוסח לרוב). ההרצאה תציג מפות, גרפים ותיאורי מסלולי תנועה – תוך המשגתם התיאורטית באופן רחב – בשימת דגש על אופני השימוש במרחב: דהיינו, המרחב לא כאוסף קואורדינטות אלא ככלי שלו ערכי שימוש משתנים עבור אנשים שונים. ההתמקדות בתנועה האנושית במרחב תאפשר יציאה מהמפות הדיכוטומיות המציגות את המרחב כ"שלנו" או "שלהם", ותצביע על אופני השימוש השונים לחלוטין של ישראלים ושל פלסטינים במרחב.

Pierre Renno (University paris I – Sorbonne), The Wall, the Border and the Frontier

Based on the opposition between the notions of frontier and border, this presentation will show that the construction of the separation wall was merely a superficial move within the broader logics of the border. On both sides of the Green Line, Israeli policies continue to still express the logics of the frontier, a logic in which "national territory" is defined by the settlement of a given space by a population ethnically associated with the pioneer group. If this observation is quite obvious in the case of the occupied territories, I will

demonstrate that a similar phenomenon can be observed west of the Green Line. Though legally part of sovereign Israeli territory, areas populated by Israeli Arabs have been subject to special treatment in terms of public policies. For instance, they were ruled by a military administration until 1966, while more recently, they have systematically been almost entirely excluded from preferential development zones A and B. I argue that through those policies, Israeli authorities have been working at creating and perpetuating a second-class status area, a "not quite Israel" within Israeli sovereign territory.

ג'ק'י פלדמן (אוניברסיטת בן גוריון), לחצות את הגבול בארץ הקודש – בעקבות ישוע הישראלי וישוע הפלסטיני

פרקטיקות של חציית גבולות – מהבית ל"מרכז אי-שם" - ותנועה במרחב בעקבות טקסט עומדות בבסיס חווית העלייה לרגל הנוצרית. אולם במקרה של צליינות נוצרית בת-זמננו לארץ הקודש, תנועות אלו מוכתבות על ידי החצייה של גבולות אחרים – אלה שבין ישראל לבין השטחים הפלסטיניים. בסיורי צליינים נוצרים בארץ הקודש מהווים ההגדרה, המסגור והפרשנות של אתרי התנ"ך והברית החדשה זירת מאבק בין ישראלים ופלסטינים על תמיכתם הכספית, המוסרית והפוליטית של צליינים נוצרים. בו בזמן, עוצמת האלימות שבמאבק הישראלי-פלסטיני מעומעמת על ידי שני הצדדים בכדי לא להבהיל את הצליינים, מחשש שלא ירצו לבקר כאן שוב. ברצוני לשפוך אור על פרקטיקות גבול אלו, על ידי התמקדות במעבר הגבול הבולט ביותר בו נתקלים צליינים במהלך סיורם – הגבול שבין ירושלים לבית-לחם. אבקש להראות את האופן בו "גדר הפרדה"/"חומת האפרטהייד" והמעבר בין שתי הערים מוצגים על ידי ברושורים ולוחות זמנים

(. בנוסף אראה כיצד מאורעות שונים בחיי ישוע מוחלים על itineraries) נסיבות עכשוויות בהתאם לעמדות פוליטיות שונות ביחס לקונפליקט הישראלי-פלסטיני וכיצד הקישורים הללו מעניקים לעמדות השונות לגיטימציה. סוכנים (מורי דרך ודוברים) פלסטינים וישראלים מקומיים משכללים תיאולוגיות נוצריות שונות של קבוצות הצליינים במטרה ליצור תובנות לגבי ארץ הקודש אשר תואמות את האינטרסים הפוליטיים והכלכליים שלהם. אך סוכנים משני הצדדים פועלים גם לקידום האינטרס המשותף שלהם בהמשך הצליינות הנוצרית, בנסיבות המגבילות את הכניסה אל בית לחם ואת והיציאה מתוכה, והיוצרות תלות של מדריכים וסוחרים מבית-לחם בממשל הצבאי השולט במעבר הגבול. תנאים אלו מביאים למיתון העוינות בהסברי המדריכים הישראליים והפלסטיניים, ואף יוצרים צורות חדשות של שיתופי פעולה בין ישראלים ופלסטיניים משני צדי החומה.

שם המושב: שלילת דעת

Avoiding knowledge

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית. האמרה הידועה כי ידע מעניק כוח, באה לידי ביטוי במובנה המנוגד: שלילת ידע היא החלשה. במושב זה יוצגו שתי אתנוגרפיות העוסקות בשלילת דעת בהקשר סביבתי-אקולוגי-מקומי ושתי אתנוגרפיות הדנות בשלילת דעת באוכלוסיות דתיות. ידונו הזכות לדעת ושלילת דעת בקרב אוכלוסייה בדווית בגליל תוך ניתוח תהליכים בוני אמון מול תהליכים הורסי אמון בפתרון קונפליקט חברתי-סביבתי בנחל צלמון; הפעילות הפוליטית הסביבתית ברמת חובב כ"מוקד מקומי" של ידע-כוח, באמצעותו ניתן לעשות קונקרטיזציה של הפעולה הפוליטית. שלילת דעת וחסימת ידע כמנגנון לשמירה על "עולמן הרוחני" של בנות חסידיות, צורות הפיקוח והמשטור וסוכני הפיקוח הקיימים בקבוצה בעיקר בידע המיניות,

ומקורות הידע הנשללים והמוגבלים של ה'מתחזק' באמונתו הדתית בקרב גברים בש"ס.

ריקי חלמיש - לשם (אוניברסיטת בר אילן), הזכות לדעת ושליטת דעת בקרב אוכלוסייה בדווית בגליל

היחידה הנופית במרחב נחל צלמון – הוכרזה בשנת 2005 שמורת טבע והיא נכללת באתרים שבפיקוח רשות הטבע והגנים. בגלל קונפליקט בין התושבים הערבים, הרוצים להמשיך לגור בנחל ולעבד את האדמה, ובין הרשויות שהתכוונו לפתח בנחל גן לאומי ובמשך שנים רבות דרשו לפנות בתים ולהרוס אותם, בטענה שהם נמצאים בגן הלאומי בניגוד לחוק, הוצע בשנת 2000 להיעזר בהסכם גישור דרך צד שלישי (באמצעות ארגון ג'מס), ובאמצעותו לפתור את הקונפליקט. הליך הגישור החל בקיץ 2001 ונמשך שלוש שנים. הגישור מתאפיין בניסיונות להביא להסכמות בין צדדים במחלוקת באמצעות צד שלישי, בבניית אמון בין הצדדים המעורבים בקונפליקט, בהסכמה רחבה, בשיתוף ציבורי ובנגישות מלאה לכל מידע הקשור בסכסוך. הניסיון לפתור קונפליקט חברתי וסביבתי בגן לאומי צלמון הוא ראשון מסוגו בישראל, ואכן, הסכם הגישור נחתם ב – 8.7.04. חתימת נציגי הגן הלאומי על הסכם גישור מהווה אישור לתהליך ממושך של בניית אמון בין הצדדים המעורבים. בתהליך זה הובטח למשתתפים לדבוק בעקרון השקיפות, כך שכל החלטה או מהלך יובאו לידיעת התושבים ויקבלו את אישורם. שלוש השנים שעברו מחתימת הסכם הגישור ועד היום הניבו מעט מאוד תוצאות מעשיות בשטח הגן הלאומי. הבתים בשטח הגן טרם קיבלו הכרה, שבילי הגן לא שונו, נושא הניקיון בנחל נשאר בחוסר מענה ועבודות שטח כמעט אינן מתקיימות. מטרת הרצאה זו להציג את הזכות לדעת ושליטת דעת בקרב אוכלוסייה בדווית בגליל תוך ניתוח תהליכים בוני אמון מול תהליכים הורסי אמון בפתרון קונפליקט חברתי-סביבתי

בנחל צלמון. לפיכך הרצאה זו תבחן את השפעות עיכוב יישום הסכם הגישור על האוכלוסייה המקומית, המעורבת בקונפליקט.

מיכל לרון (אוניברסיטת תל אביב), הפוליטיקה של הידע - מקרה מבחן של פוליטיקה סביבתית ברמת חובב

במסגרת הכנס האנתרופולוגי אבקש להציג מחקר אמפירי אשר בוחן את הפוליטיקה של פעילי איכות סביבה באזור התעשייה רמת חובב. הקמת רמת חובב, בשנת 1975, נועדה להרחיק תעשיות כימיות ממרכזי ישוב בארץ ומתחומי העיר באר-שבע בפרט. כמו כן, הוקם בו אתר מרכזי ארצי לטיפול בפסולת רעילה, שנועד להחליף את המטמנות הפיראטיות. לפיכך, ניתן, לדעתי, לראות בו תוצר של מודעות סביבתית מחד גיסא ומקור למטרדים סביבתיים מאידך גיסא. החל בשנות ה-90 החלו לפעול ברמת חובב התארגנויות קולקטיביות שונות, כגון ועדות סביבה של מועצות אזוריות שכנות, וארגונים סביבתיים מקומיים וארציים. התארגנויות אלו העלו תביעות כנגד המפעלים וסוכנויות " - שעסקה contentious politics המדינה וניהלו פוליטיקה מאתגרת – במפגעים הסביבתיים באזור. מן המחקר עולה, כי פעילות זו כרוכה במאבק מתמשך למידע, ובתביעה הולכת וגוברת לשקיפות ולשיתוף הציבור, הן בנתונים אודות איכות הסביבה והן בתהליכים של עיצוב מדיניות וקבלת החלטות. ההבנייה החברתית של "הזכות לאוויר נקי" מתגבשת בשנים אלה בד בבד עם ההבנייה של "זכות הציבור לדעת". בהקשר זה עולות מספר שאלות. למשל, מיהו הציבור ומיהם נציגיו? מי רשאי לדבר בשם הציבור ומיהן גבולות הקהילה כלפיה נושאים המפעלים ("? זאת ועוד, מהו הידע accountability communities באחריות") שהציבור זכאי לדעת אותו? מי אחראי לייצר ידע זה ולמי יש את הסמכות לתקף אותו? כמו גם מהו הידע הדרוש ומהי המומחיות הנצרכת בכדי לקחת חלק בפעולה הפוליטית? ולבסוף, זכותו של הציבור לדעת – מה מידת חשיבותה אל מול זכותו של המפעל לפרטיות,

לסודיות ולקניין רוחני? לטענתי, ניתן לראות בפעילות הפוליטית הסביבתית ברמת חובב "מוקד מקומי" של ידע-כוח, באמצעותו ניתן לעשות קונקרטיזציה של הפעולה הפוליטית בעת הזו, היא "הפוליטיקה של הידע".

סימה זלצברג (אוניברסיטת חיפה), שלילת דעת וחסירת ידע כמנגנון לשמירה על "עולמן הרוחני" של בנות חסידות

בהרצאה הנוכחית בכוונתי להציג את האופן בו שומרים על "עולמן הרוחני" של בנות מאחת הקבוצות הקיצוניות ביותר בחברה החרדית, חסידות "תולדות אהרן" (להלן הקבוצה). המושג "שמירה על הבנות" בו משתמשים רבים מחברי הקבוצה, מתייחס למנגנוני הפיקוח השונים המופעלים בקבוצה כדי לשמור על הבנות מפני כל דבר שיש בו "לקלקל את הרוח" כלשונם, קרי, מפני השפעות "חיצוניות" שאינן הולמות את רוח הקבוצה ושיש בהן להסיט את הבנות מן הדרך המקובלת/הרצויה בקבוצה. חברי הקבוצה מוטרדים במיוחד מחשיפתן של הבנות לידע בתחום המיני ומהשפעתו של העולם החילוני עליהן בתחום זה. לפיכך, עושה הקבוצה ככל יכולתה על מנת למנוע מן הבנות כל מידע הנתפס בעיניהם כבעל קונוטציה מינית, ולחסום אותן מפני כל מגע עם גורמים וערוצים שיש בהם לחשוף אותן למידע בלתי רצוי זה. במהלך ההרצאה אתייחס לצורות הפיקוח והמשטור הקיימים בקבוצה בתחומים אלה, לסוכני הפיקוח השונים, וכן לאופן בו בנות בגיל ההתבגרות רוכשות ידע לגבי הופעת המחזור החודשי, מיניות וסוגיות אחרות הקשורות בגופן ובמיניותן. הממצאים שאציג מתבססים על מחקר אתנוגרפי רחב יותר שנעשה על נשות חסידות "תולדות אהרן", כשהנושא של שמירה על "עולמן הרוחני" של הבנות חצה את כל הנושאים והסוגיות שנכללו במחקר.

בתיה זיבצנר (המכלל האקדמית בית ברל), המרת דת כחסם דעת:

מקרה ה'מתחזק' בתנועת ש"ס

תנועות של המרת דת ושל חזרה בתשובה מחוללות שינויים בהתנהגות היומיומית ובתפיסה המוסרית של מי שמתקרב לחיק האמונה ('המתחזק'). מטרת ההרצאה היא לעמוד על האופן בו המתחזק משנה את יחסו לתחומי ידע עד הצטרפותו לתנועה. בעוד חוקרים התייחסו לסוכני הידע החדשים שש"ס יצרה (בכוללים, בבתי הספר הייחודיים, גני ילדים וכי'), אני שואלת כיצד המאמין ממין ידע ומטמעם לחיי היומיום שלו? במהלך ההרצאה אראה את אופנים בהם המאמין ניזון ממקורות ופרשנויות המוגדרים כרצויים על ידי הסמכות התנועתית החדשה תוך שלילת מקורות ופרשנויות של העולם החילוני. המחקר הוא פרי של תצפיות בעצרות המוניות ובחוגי בית, האזנה לתוכניות רדיו, עיון בעלוני תנועת ש"ס וראיונות שהתקיימו עם חברי התנועה במהלך השנים 2005-2003. חומרים אלה אפשרו לחשוף את גבולות הפרשנות של ה"דעת הדתית" המועברת. מיון תחומי הדעת על ידי המאמין מראה כיצד המרת הדת מובילה לאימוץ קול אחיד ופרקטיקות משותפות המובחנות מהעולם אליו השתייך. מגמה זו מצמצמת את האפשרות לפיתוח יזמות אינטלקטואלית וחשיבה ביקורתית כלפי הסמכות התנועתית ומרחיקה את המאמין מפתוח ופרשנות מחודשת של ידע.

פרק זמן 3

שם המושב: ידע ותקשורת: אפיסטמולוגיה בשגרה ובחירום

Knowledge and Mass Communication: Routine and Emergency Epistemology

אחת ההצטלביות המרתקות בין פרופסיה לאפיסטמולוגיה היא זו המתקיימת בתחום התקשורת והעיתונות, שהן מהסוכנויות המרכזיות בחברה, הממונות על ייצור ידע, שימורו והפצתו. כאן מתנהל הידע תחת מארג מרתק של אילוצים. ביניהם: אילוצי האינפורמנטים, מקורות

המידע, שלכל אחד מהם לחצים אפיסטמולוגיים המעוגנים בתחום עיסוקו, במיוחד כאשר המקורות באים מתחומי המדע; אילוצי העיתונאים, שהינם בעלי התמחות מוגבלת בתחומי עיסוקם; ואילוצי הקהלים, שנתפסים בעיני העיתונאים כבעלי טווח תשומת-לב ורמת עניין מוגבלים, ומתורגמים לאיסוף מוגבל של מידע אודות נושאים הנחשבים בעלי עניין לציבורים רחבים. לכל אלה נוספים אילוצי פס הייצור, המתאפייין בפעילות תחת לחצי זמן ומרחב. מכלול הפיפירים במושב מעידים, כי הידע בתקשורת המודרנית אינו מוסדר על ידי ערכים חיצוניים, כגון נאמנות לעובדות, אובייקטיביות או ידע, ואף לא על ידי אינטרסים חברתיים ספציפיים או יוזמות פוליטיות. לדעת הסוציולוג הגרמני ניקלס לואהמן, היא מוסדרת על ידי קוד פנימי של אינפורמציה/נון-אינפורמציה, אשר מאפשר למערכת לבחור את המידע שהיא מעבירה מתוך סביבתה שלה עצמה ותחת הקריטריונים הרפלקסיביים שלה עצמה. כך למעשה, מסייעת התקשורת לתהליך הקרוי בפי לואהמן (- כאשר על ידי בחירה של Luhman 2000 "הפחתת מורכבות"), כמות מוגבלת של מידע על פי קריטריוני סף מסוימים - "מסננת" המערכת מורכבויות חברתיות. הפאנל יעסוק בהיבטים שונים של אפיסטמולוגיה ועיתונות בעיתות שגרה וחירום.

דניאלה קורבס מגל (אוניברסיטת בן גוריון), ידע בתקשורת במצבי חירום-סיכון-משבר

לדעת סוציולוגים מובילים בתקופתנו, בהם אולריך בק, אנתוני ג'ינס וניקלס לואהמן, מצבי חירום, סיכון ומשבר, הם מסימניה של המודרניות. במצבים אלה קיים בהכרח גורם בלתי ידוע או תוצאה בלתי ידועה. מכאן שידע על מצבי חירום-סיכון-משבר הוא ידע על חוסר ידע. במהלכם מופיע אילוץ אפיסטמולוגי ייחודי להתמודד עם המגבלות החמורות של הידע האנושי, וכל זה - בתוך מערכות סבוכות וייחודיות המאפיינות הערכות סיכונים (קרי: מערכות אקולוגיות, מערכות אקלים, הכלכלה

עולמית, טרור וכיו"ב). מכאן עולה במלוא עוצמתו המלכוד שבו מצוי תחום התקשורת במצבי חירום, סיכון ומשבר. מצד אחד חיוני לתכנן מראש כיצד לפעול באותם רגעים קריטיים, כדי להעביר לציבור מידע באופן אפקטיבי, כך שיוכל לשרוד את המשבר ולהתאושש ממנו במהירות. מצד שני, כל אחת מן המערכות הללו מכילה גורמים כה רבים הנמצאים באינטראקציה זה עם זה – עד שכמעט שלא ניתן לבנות חיזוי לגביהן על סמך ממצאים אמפיריים. כלומר, קיים פגם אינהרנטי בשרשרת הערכת סיכונים, ניהול סיכונים, תקשורת סיכונים, המתורגם Foucault, למניפסטציה של פערי ידע/עוצמה בין מומחים לציבור (Bauer and Bucchi, 2007), הפיתרון (Bauer and Bucchi, 2007), בתיווכה של המדיה (1975) נעוץ בפרקטיקות של ליקוט עדין והצגה פרגמנטרית של מידע ועובדות – Morgan et al, על מנת למנוע מהומה ופאניקה מיותרת מצד אחד (Morgan et al, 2002) ובצורך נורמטיבי בדליברציה מוגברת בין הציבור לגורמים (Morgan et al, 2002) מצד שני. Arvai, 2003 Taverner, 2007 המחזיקים בידם את הידע (Arvai, 2003 Taverner, 2007) הפיפר המוצע יצביע על אותן פרקטיקות כמו גם על נקודות המחייבות דליברציה.

דדי מרקוביץ (אוניברסיטת בן גוריון), אפיסטמולוגיה ופוסט טראומה בקרב כתבים מסקרי פיגועים

אפיסטמולוגיה ופוסט טראומה בקרב כתבים מסקרי פיגועים מאת: דדי מרקוביץ` כתבים ישראלים המסקרים פעולות טרור מגלמים קשר כפול לתחום של פרופסיה וידע. ראשית, כמי ששוהים בזירות הפיגועים כ"עדים פונקציונליים", שתפקידם מתמצה בהתרשמות מהזירות עצמן ובאיסוף מידע אודות המתרחש בהן. ושנית, כמי שהתגלו במחקר זה – PTSD (שהוא ראשון בישראל – כסובלים מ"דחק טראומתי משני" (PTSD) באופן שעלול להטות את הסיקור שלהם לאחר מכן, גם במשימות סיקור רוטיניות. המחקר מלמד, כי בניגוד לצוותים אחרים, המגיעים לקו הראשון בזירות האסון מתוקף תפקידם – כגון אנשי חילוץ והצלה,

רופאים, פרמדיקים, עובדים סוציאליים, שוטרים, כבאים, אנשי זק"א ועוד – הכתבים הישראלים לא זכו עד כה לטיפול נפשי (למעט המקרה של כתבי גלי צה"ל). המחקר הקיף 60 עיתונאים מתחומי סיקור שונים בעיתונות הישראלית שסיקרו אירועי טרור ומלחמה בשש השנים האחרונות. מרביתם נחשפו לסדרות ארוכות של פיגועים. המחקר מצא כי כ-52 אחוז מהעיתונאים סובלים מסימפטומים של הפרעה טראומטית חמורה, הדורשת התערבות קלינית. נתון זה גבוה פי 5.5 משיעור הסובלים מתסמינים קשים של פוסט טראומה בקרב כלל האוכלוסייה בישראל, העומד על ממוצע של כ-9.4 אחוז. עם זאת, היקף הסובלים מפוסט טראומה בקרב העיתונאים אינו שונה מזה שנמצא בקרב עמיתיהם האמריקניים, שנשלחו לסקר את המלחמה בעיראק. ניתן להעריך כי החשיפה המוגברת של העיתונאים לטראומה נובעת מכך, שמוטלת עליהם משימה מוגדרת של עדות וסיקור. במסגרתה, הם נחשפים לפרטים רבים, שלעתים קרובות אינם נראים לעיני כוחות אחרים השוהים בזירה למטרות הצלה, בהם מראות של הרוגים ופצועים, דיווחים מבתי החולים וסיפורי קורבנות, שבהם העיתונאים מתחרים ביניהם על ההתמקדות בטרואומטי, בכואב ובמרגש.

טל סמואל-עזרן (אוניברסיטת בן גוריון), ידע וייצוג בעיתונות בהתאם למקור וקונטקסט

ההרצאה מציגה כיצד ייצוג של ארוע חדשותי מושפע מן המקור החדשותי ומן האוירה הפוליטית האופפת את הארוע. המקרה משווה בין ייצוג חטיפת חיילים אמריקנים בסומליה 1993 (מקור: הצלם הקנדי פול ווטסון) למול חטיפת חיילים בעירק 2003 (מקור התמונות: אל-ג'זירה) כפי שהתבטאו בשידורי המדיה בארצות-הברית. בשני המקרים, נסיבות הארוע היו שונות: בסומליה 1993 צבא ארצות-הברית עמד לפני נסיגה בעוד בעירק 2003 שרר קונצנזוס בין הקונגרס לסנאט באשר לצורך ביציאה למלחמה. בהתאם, הלחץ שהפעילו רשויות השלטון בארצות-

הברית וכן האוירה הציבורית שאפפה את שני המקרים השפיעה באופן בולט על ייצוג הארוע התקשורתי.

שם המושב: יהודים ויהדות מתחדשים: עיצוב מחדש של ידע, אידאליים וטקסים בחברה הישראלית

Renewing Jewish Life: Refashioning Judaic knowledge, ideals and ritual in Israel today

The gross distinction between the categories hiloni, dati, and masorti is still widely used in social research in Israel. Close attention, however, to the way Judaism becomes meaningful and is practiced among Jewish Israelis reveals that there is significant variation within each of these categories and that the lines separating them are porous. There are people viewing themselves as dati who consciously seek ways of bringing aspects of the wider society to their way of life, while some hiloni Israelis experiment with incorporating traditional Judaic forms into their routing existence. All religious and cultural groups today are exposed to global influences and some are exploring ways to refashion beliefs and practices in order to achieve coherence in the way that their broad value commitments mesh with the pragmatics of the life that they seek to live. The papers in this session, based on fieldwork in a range of ideological and social settings, illustrate these innovative processes and their dynamics in the realms of knowledge, ideals, and ritual practice.

ארי אנגלברג (האוניברסיטה העברית), למה הם לא מתחתנים כבר?

הסברים ל"בעיית" הרווקות המתמשכת בציונות הדתית

ההרצאה תתבסס על עבודה אתנוגראפית שנערכה בקרב רווקים ורווקות ציונים דתיים ועל סקירה של טקסטים שנכתבו על ידי רבנים ומנהיגים בנושא זה. תופעת הרווקות המתמשכת נדונה רבות בחוגים דתיים לאומיים. התפיסה המקובלת היא שמדובר בתופעה חדשה יחסית אשר מאיימת על "ערכי המשפחה", כתוצאה מכך היחס אל הרווקים והרווקות הוא לעיתים קרובות כאל "בעיה חברתית" הדורשת פתרון. המטרה שלי בהרצאה זו לבחון את ההסברים המוצעים על ידי רווקות, רווקים ורבנים לתופעה זו לאור תיאוריות העוסקות באהבה רומנטית, בתרבות הצרכנות וביחסי מגדר. אטען שמיצובה של החברה הציונית-דתית כחברת מקף אורתודוקסית - מודרנית היא בעלת חשיבות מרכזית להבנת הרווקות המתמשכת, וזאת מכמה סיבות. ראשית, קיים מתח בין האידיאולוגיה הציונית דתית המעניקה לגיטימציה למפגשים רומנטיים רק כאשר הם נועדו למטרות נישואין ובין הרצון הרווח בקרב רווקות ורווקים שבן/בת זוגם יהיה מעין 'נפש התאומה'. מתח זה בא לידי ביטוי גם בפערים בין עמדות הרבנים לעמדותיהם של רווקות ורווקים לגבי אופי החיפוש הראוי אחר בן/בת זוג. שנית, החינוך הנפרד והאידיאולוגיה המגדרית המהותנית השלטת במוסדות החינוך הדתיים תורמים ליצירת ציפיות מופרזות מבני המין השני ומחריפים את ההבדלים בין המינים. הפתיחות היחסית הנהוגה בחינוך הנשים והשינויים המתחוללים בתחום יחסי המגדר בציונות הדתית יוצרים פערים ומעוררים מחלוקות בין נשים לגברים לגבי הסדרי חלוקת התפקידים המגדריים. כל אלה מקשים בסופו של דבר על תהליכי מציאת בן/בת זוג. הרווקות המתמשכת הינה אם כן שדה שיח שבו מגולמים מתחים שונים הנובעים ממיקומה הייחודי של חברה זו ומהתהליכים העוברים עליה.

נעמה אזולאי (אוניברסיטת בר אילן), בתי תפילה במרחב החילוני בישראל - מאוקסימורן למציאות

בזירת הזהות היהודית בישראל, נתפס המרחב החילוני כמונגד, בדרך כלל, למרחב בו מתקיימים רוחניות, פולחן, קדושה ואמונה. עם זאת, בשנים האחרונות צומחת בישראל תנועה להתחדשות יהודית במרחב החילוני המאתגרת הנחת יסוד זו. מבין תחומי הפעולה בהם עמלים אנשי ההתחדשות היהודית, התחום הפולחני החדש הוא מסקרן במיוחד. הרצאה זו עוסקת במעבר של אנשי ההתחדשות היהודית מלימוד אורייני בית-מדרשי ליצירה ועיצוב של פולחנים וטקסים יהודיים, וכן במשמעויות של קיום טקסים אלה עבור המובילים אותם והמשתתפים בהם. בחברה הישראלית הקושרת בין הזהות הדתית לבין הפרקסיס הריטואלי, מנתקים אנשי ההתחדשות היהודית החילוניות את הקשר בין זהות דתית לבין אמונה ובין האמונה באל לבין הפרקסיס הריטואלי. בכך, הם מנסים להגדיר מחדש את שדה הזהות היהודית-תרבותית בישראל. ההרצאה מבוססת על מחקר שכלל: תצפיות משתתפות בטקסים ובהתארגנויות השונות במהלך השנים 2005-2008; שאלון שהופץ בין הקהילות והקבוצות החילוניות המקימות טקסי קבלת שבת וחג; חמרים כתובים מקהילות אלה; ראיונות חצי מובנים עם כ-30 משתתפים ויזמים בתחום; וניתוח טקסטים מאתרי אינטרנט ומאמרי עיתונות. ממצאי המחקר מעידים על כך שבישראל של שנת 2008, מהווים בתי התפילה מעין "מעבדות" הבודקות רעיונות, ערכים ובעיקר פרקטיקות חדשות לחוות ולצור זהות יהודית היברידיית במהותה במרחב החילוני. לעובדה זו צפויה השלכות בעתיד על המאבק בין הסוכנים השונים המתמודדים על השליטה וההשפעה בזירת הזהות היהודית-תרבותית בישראל.

רחל ורצברגר (האוניברסיטה העברית), היהדות ככלי לריפוי העצמי-

ריטואלים של ריפוי בקהילות ההתחדשות הרוחנית היהודית

רחל ורצברגר המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית פעילותן של קהילת 'המקום' וקהילת 'בית חדש' בתחילת שנות ה-2000 מהווה המחשה לאופן בו החיפוש החילוני אחר זהות יהודית שהחל לפרוח בשנים אלו משולב בתפיסות ובפרקטיקות רוחניות וניו אייג'יות. פעילותן של קהילות אלה נבעה הן מתוך העולם היהודי המסורתי, תוך הסתמכות סלקטיבית על מקורותיו – בעיקר על אלו המיסטיים, והן מהרוחניות העכשווית הגלובאלית, זו המכונה גם רוחניות נוסח ה-'עידן החדש'. בהשפעת רוחניות העידן החדש, הדגש הדתי המסורתי על מה ניתן לעשות על מנת לגאול את העולם עבר בקהילות אלו לדגש על הפעולות שניתן לעשות על מנת לרפא את האדם. הריטואל היהודי נתפס בקהילות אלו כאמצעי להתפתחות 'העצמי' ולריפוי. הרצאתי תעסוק באופן בו ההתחדשות הרוחנית היהודית משנה ומעצבת ריטואלים יהודיים והופכת אותן ריטואלים של ריפוי על ידי שילובן עם התפיסה הניו אייג'ית של 'עצמי מקודש' ופרקטיקות תירפויטיות.

אנה פרשיצקי (מכללת אשקלון וגליל מערבי), שבירת הכוס בחתונה

יהודית: דינאמיות, חזרה למקורות, התחדשות ויצירה

שבירת הכוס הפכה לאחד מסממני היכר של החתונה היהודית. הטעם המפורסם למנהג זה הוא כסימן אבלות על ירושלים. אך בדומה לסמלים אחרים, אין לסמל שבירת הכוס משמעות קבועה וחד-משמעית והיא משתנה בהקשרים חברתיים שונים ובקבוצות חברתיות נבדלות. למעשה, שבירת הכוס היא סמל אינטנסיבי רב-קולי המכיל מספר רב של משמעויות שדחוסות במסמן אחד. כפי שהראה גולדברג (1998), שבירת הכוס נושאת פירושים הנוגעים לתהליכים חברתיים, לאמונות עממיות ורבניות ואף לרמזים מיניים. לפיו, כל רמות הפירוש הללו באו

לידי ביטוי בטקסים בקהילות ישראל וייתכן שמורכבותן היא המסבירה את עמידתו של המנהג במבחן הזמן (שם:602). מטרת המאמר היא להתמקד בתהליכים הדינאמיים שמתרחשים סביב הסמל שבירת הכוס בזירת החתונות היהודיות האורתודוקסיות והאלטרנטיביות של הקבוצות השונות של החברה הישראלית העכשווית. הדוגמאות לתוספות, שינויים וחיידושים הן רבות: שבירת שעון, נורה או פיצוץ בלון במקום הכוס, השמעת מוסיקה עצובה לפני השבירה ובמהלכה, השמעת קול ניפוח הזכוכית על-ידי די'ג'יי או פתיחת בקבוק שמפניה במקום הפעולה המסורתית, שינוי הפסוק המסורתי שמלווה את השבירה באימרה חדשה או שבירה ללא כל אימרה, שבירת הכוס על-ידי הכלה ולבסוף, ביטול סמל השבירה. שינויים אלה מבטאים מגמות חברתיות שונות.

שם המושב: רטוריקה ופרקטיקה של ידע וכוח בהקשרים של מערכות חינוך והשכלה

Rhetoric and practice of knowledge and power in educational contexts

המושג יעסוק בקשרים בין כוח לידע בכלל ובהקשר של מערכות חינוך והשכלה בפרט. יוצגו בו עבודות הבוחנות מזווית תיאורטית ואמפירית את סוגיית הקשר בין כוח לידע. במושג יידונו סוגיות כמו: הבדלים בין התנהלות גלויה וסמויה במערכות העוסקות בהקניית ובפיתוח ידע; הקשר בין משאבי כוח של קבוצות חברתיות שונות לנגישות לידע ולשליטה בו; יחסי גומלין ותחרות בין מערכות כוח שונות ביחס להשפעה על עיצוב ופיתוח ידע. ההרצאות במושג יתייחסו למערכות החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי, למוסדות מחקר והשכלה גבוהה, לחינוך העיוני והמקצועי, לערוצי השכלה וירטואליים וכיוב'.

דורית טובין (אוניברסיטת בן גוריון) ונעם ליס (אוניברסיטת בן גוריון), הכיתה כזירה לשעתוק התרבות הישראלית והיחס לסמכות

במחקרים משווים בין תרבויות נמצא שישראל היא בין אלו בהם מדד היחס לסמכות (המידה בה החברים חסרי הכוח בחברה מקבלים חלוקת). (כלומר, Hofstede, 2004 כוח לא שוויונית) הוא הנמוך ביותר) התרבות הישראלית מצטיינת בחוסר כבוד לסמכות פורמאלית. בהנחה שכסוכן חיברות בית הספר מהווה אחד המקורות החשובים להקניית יחס זה, המחקר הנוכחי בוחן מה הן הפרקטיקות באמצעותן מלמדים המורים את התלמידים כיצד לא לכבד סמכות פורמאלית, או כיצד להתנגד לחלוקת כוח לא שוויונית. במחקר הנערך בימים אלו נאספים באמצעות תצפיות בבית ספר יסודי בעיר גדולה "אירועי סמכות" בכיתות שונות ובקרב מורים שונים. ממצאים ראשוניים מעידים על פרקטיקות שיטתיות וברורות לאופן בו מבטלים המורים את חשיבותה של הסמכות הפורמאלית, ובמקביל מיצרים סדר ומשמעת באמצעות מחויבות אישית ויחסים בלתי-פורמאליים. החידוש במחקר הנוכחי הוא בהתמקדות על הפרקטיקות היומיומיות בבית הספר, המבנות את מערך ההתנהגויות והעדפות התרבותיות, ומשעתקות את מרכיב היחס לסמכות בתרבות הישראלית מדור לדור.

סמדר שרון (אוניברסיטת תל אביב), השפעות גומלין בין שדות ידע: השיח החינוכי על העולים בשנות ה-50

בעבודת הדוקטוראט שלי אני מנתחת את מערכת היחסים המורכבת והדינאמית בין המדינה, קבוצות שונות של מומחים, מודלים מקצועיים, וקבוצות חברתיות שאותן בקשו לקלוט במהלך "הגל השני" של העליה ההמונית, שהחל עם חידוש העליה מצפון-אפריקה בין 1954 ל-1956. עולים רבים נשלחו במסגרת מדיניות "מהאניה לכפר" למושבים ולעיירות פיתוח באזורים מרוחקים. תהליכי קליטת העליה מגלמים את כפל הפנים של המדינה כלפי אזרחיה החדשים: דפוסי הדרה (הרחקת העולים מארצות האסלם מ'המרכז' וסימונם בשיח המדעי כ'אחרים') לצד תהליכי הכלה (תירבות וחינוך מחדש של העולים, בכדי שניתן יהיה

לשלבם בגוף הלאומי בתום תהליך המודרניזציה המובטח). בתהליכים אלו היה מקום מרכזי ל"סוכני תירבות ישירים" – מורים, אחיות, מדריכים ועובדים סוציאליים, ועקיפים – סוציולוגים ואנתרופולוגים שעסקו במחקר במושבי-עולים. בהרצאה אתמקד במורים, שהיוו סוכני חיברות מרכזיים האמורים לחנך את התלמידים ואף את הוריהם, להיות מעורבים בחיי הקהילה, ולשמש דוגמא אישית באורח חייהם. באמצעות ניתוח מאמרים שכתבו אנשי חינוך והוראה בשלושה כתבי-עת בין 1949 ל-1960 אטען כי נוצר אחרי 1956 שיח בעל כללים וגבולות מוגדרים, הקובעים איך, על מי ועל מה מותר לדבר. שיח זה התגבש בעקבות חדירת תימות מרכזיות של מומחים מתחומי הפסיכולוגיה, האנתרופולוגיה והסוציולוגיה לשיח החינוך. לביסוס טענתי אנתח במקביל גם מחקרים מדיסציפלינות אלו וכן אשען על ממצאים ארכיוניים המצביעים על הקשר בין שדות הידע. לבסוף, אדגים כיצד הן אנשי ההוראה, הן אנשי מדעי החברה וההתנהגות, תרמו להעמקת המגמה הקיימת עוד מתקופת היישוב לראות במזרחים אובייקטים למחקר, ובכך סייעו לקיטלוג מראש של אוכלוסיית ילדי העולים המזרחים. בעוד שלכל אורך התקופה הנסקרת לא נכתב מאמר העוסק בלעדית בבעיות הילד העולה ממוצא אירופי, המאמרים הרבים שהתמקדו בילד המזרחי הסבירו את מה שכונה "פערים" בהישגים הלימודיים באמצעות שימוש בתיאורים ובמושגים מהשיח האנתרופולוגי, הסוציולוגי והפסיכולוגי.

מאיה מלצר גבע (מכללת כנרת בעמק הירדן), "ראינת אותם ראשונים והושפעת מהם" - פוליטיקה ואתיקה במחקר הערכה

הרצאה זו מספרת על קורותיו של מחקר הערכה ושואלת שאלות על הקשר בין ידע לכוח, ועל מקומו של החוקר – רגשותיו, אחריותו. הסיפור הדומיננטי מתחיל בהזמנת מחקר הערכה כדי לדעת מה חושבים אנשים, נציגי גורמים שותפים, על תכנית התערבות למען שילוב עולים במערכת החינוך ועל השגת מטרתיה. המשכו בביצוע המחקר ופרסומו

בדו"ח, שממצאיו נועדו לשמש לצורך קבלת החלטות של מובילי התכנית, המאוגדים בוועדת היגוי מרובת שותפים. סיפור זה הוא רק אג'נדה אחת, רשמית וגלויה, המסתירה סיפורים שבצל, המתרחשים בתהליך הערכתו של פרויקט. סיפורים חבויים אלה, עוסקים בשימור עמדת כוח על-ידי אי שיתוף בידע, כולל הורדת מסך על מידע לגבי עצם הגשתו של דו"ח ההערכה. הם עוסקים בשאלת תועלת האנשים שעל-פי הצהרה תכנית ההתערבות נוצרה למענם, לעומת תועלת הארגונים שיצרו וליוו אותה ועל המתח המובנה ביניהם. גם הסיפור של החוקר מעלה שאלות על יחסי הגומלין בינו לבין השדה המורכב החל מהצגתו בפני הגורמים הרלבנטיים וכלה בדיאלוג הפוסט-מחקרי, ציפיות גלויות וסמויות ממנו, מידת האחריות שלו כמעריך תכנית התערבות ורגשותיו מול כל אלה.

שרה זלצברג (האוניברסיטה העברית), הזיקה בין ידע וכוח בתחום המיני במסגרות חינוך לבנים חרדים והשפעתה על המתבגר החרדי
Francis Bacon (1561-1626) טבע את האמרה "כאשר פרנסיס בייקון "ידע הוא כוח" הוא בטא בכך את שאיפתו להפוך את הידע לכוח שיאפשר שליטה בטבע, לשם שיפור וקידום מצבו של האדם. למעלה Michel Foucault מארבע מאות שנה מאוחר יותר, יצר מישל פוקו (1926-1984) זיקה בין ידע, כוח ושיח, וטען כי שיח פירושו משטר של ידע המגדיר את מה שמותר לומר, כמו גם את מה שאסור לומר. בתנאים אלה, סבר פוקו, הידע אינו משאב התורם לקידום האדם אלא משאב המאפשר שליטה בו. הוא ראה בידע משאב המנוצל להפעלת כוח על הסובייקט מתוקף יכולתו לכפות עליו אמת שעליו להכיר בה. את גישתו זו המחיש פוקו באמצעות משנתו על "השיח על המיניות" בחברה המערבית והשלכותיו עליה.

על אף שהחברה המערבית עברה בשנים האחרונות ככרת דרך ביחסה לתחום המיני - בשיח ובתחיקה, ישנן עדיין קהילות וקבוצות דתיות בהן

כל דיון הנוגע למיניות הוא בבחינת טאבו וכל אזכור של הנושא טעון השתקה, כפי שהדבר קורה בקבוצות שונות בחברה החרדית. החברה החרדית, פועלת על פי קודים חברתיים, תרבותיים ומוסריים המושתתים על ההלכה היהודית בפרשנותה המחמירה והקפדנית. קודים אלו משליכים על יחסה לגוף ולמיניות: החברה החרדית, מאופיינת בפיקוח הדוק ומחמיר על המיניות. פיקוח זה מתבטא במגבלות ובאיסורים רבים ביחס לגוף, בגדרי צניעות מחמירים, בהפרדה המתקיימת בין גברים לנשים במרבית תחומי החיים, החל מגיל צעיר, באלמנטים של סגירות, בשתיקות ובהשתקות. אחד האמצעים המרכזיים בחברה החרדית להתמודדות עם סוגיות הנוגעות למיניות, הוא הימנעות מאזכור והנצחת הבורות בכל הנוגע למין. אף כי בשנים האחרונות ניתן להבחין בניצניה של "מהפכה שקטה" במעמדו של השיח על המיניות בקרב הציבור החרדי, המגמה החותרת להנצחת הבורות בתחום המיני עודנה שלטת בכיפה תוך שהיא מתאמצת למגר ניצנים אלה. הרצאה זו מבקשת, אפוא, לבחון את הזיקה בין ידע לכוח כפי שמתבטאת במנגנוני ההשתקה השונים הקיימים במסגרות החינוך הפורמליות והבלתי פורמליות של בחורים חרדיים ואת השלכותיהם של מנגנונים אלה על הצעיר החרדי.

שם המושב: "עצמי" בפעולה: לחשוב מחדש מושג קלסי

באנתרופולוגיה תרבותית

"Self" in Action: Rethinking a Classic Cultural Anthropology Concept

בשנות השבעים והשמונים של המאה הקודמת מילא מושג ה"עצמי" – אף שהוגדר בצורה מעורפלת – תפקיד חשוב באנתרופולוגיה תרבותית ופסיכולוגית. העצמי נתפס בהקשרים קלאסיים אלה כמושג מארגן שמאפשר לתפוס חוויות, דרכי ניהול-רגשות ויחסים-חברתיים בתרבות מקומית, תוך השוואתה לתרבויות אחרות. במושג זה נבקש לבחון

מחדש את מושג העצמי הזה לאור השינוי התיאורטי הביקורתי שהסיט את הדיון האנתרופולוגי מעיסוק במשמעויות והקשרים חברתיים כשלעצמם לעיסוק בפעולה החברתית ובפוליטיקה של חיי היום יום. נבקש להבין את יעילותו של מושג העצמי להבנת העבודה החברתית על אנשים, רגשות וחוויות. כיצד בהקשרים מקומיים, העצמי משמש מושג מארגן לכמיהה ולשליטה חברתית בידי שחקנים חברתיים. כיצד מושג העצמי מיוצר, נתון למשא ומתן, מפוצל, משמש להבחנה בין קבוצות חברתיות, ומופעל בתוך שדה של תחרות ומאבקי כוח כדי לנהל אנשים, רגשות ויחסים. כיצד רעיונות על העצמי נודדים ממקום אחד לאחר, תרבותי או חברתי. כיצד הם מעובדים בתוך שדה כוח ספציפי וכיצד הם מבנים שייכות והדרה. למשל, כיצד תפיסות אקדמיות, מקצועיות, או פופולאריות של העצמי (לדוגמא, בשיח הפסיכולוגי) מופעלות ופועלות בתוך שדה נתון (לדוגמא, בשדה החינוך). כיצד שחקנים חברתיים במדינות לאום, מוסדות, ארגונים, קבוצות ויחידים, משתמשים בעצמי תרבותי מסוים, או מניחים אותו כמצע לפעולותיהם החברתיות. על בסיס אתנוגרפיות ספציפיות, נבקש לחשוב מחדש את העצמי כמושג המשמש שחקנים חברתיים בפעולתם החברתית. נבקש גם לדון בשאלה מה עשוי ללכת לאיבוד בניתוח הבוחן את העצמי לא כביטוי למציאות פסיכולוגית, חברתית או תרבותית, אלא כחלק מעבודה חברתית ותרבותית על הזולת.

יהודה גודמן (האוניברסיטה העברית), ניהול העצמי הסטיגמטי:

רגשות ומישטור הגוף הנורמלי במסגרת שיקום חרדית בישראל

בהרצאה זו אבחן יישומים מקומיים של תפיסות עצמי מודרניות וניאו-מסורתיות כפי שאלה מעובדות בתהליך עיצובו של שיעון בידי מטפלים חרדים בישראל. בהרצאה אתרכז בניתוח של "אירוע דיבור" אשר התרחש בקרב גברים חרדים המטופלים במרכז שיקום חרדי הקשור בזרם המרכזי של החברה החרדית, ואשר בו מטפלים חרדים בחרדים

תוך התערבות מינימלית של מטפלים מקצועיים. בהתערבות טיפולית זו אשר נוהלה בידי המנהלים, אשה ובעלה, החלה האישה בדיבור פסיכולוגי על רגשות הקשורים לסטיגמה החברתית הנובעת ממחלה נפשית, ומיד אחריה הסב הבעל את השיחה לפניה סמכותית למשטור הגוף, המשמש ככסות החיצונית של העצמי ואשר אמור להיות מעוצב על פי הדרישה החברתית של הנורמלי. האישה הצטרפה אליו והפעם כדמות אימהית הדואגת לצורתם החיצונית המטופחת של המטופלים. באמצעות רגע דרמטי זה בשדה, אבקש להראות כיצד ידע של העצמי (גוף, רגשות, אישיות) נרקמים במעשה, ובייחוד כיצד שחקנים חברתיים חרדים משתמשים בשיחים טיפוליים שונים תוך חלוקות עבודה מגדריות ודתיות. תוך יישום של התפתחויות חדשות בתיאוריה האנתרופולוגית השמות דגש על פעולה חברתית, היסטוריה ושאלות של כוח לטובת ניתוח מחודש של מושג העצמי, אנתח את מקרה המבחן כביטוי למפגש דינמי בין השיח הפסיכולוגי והדתי על העצמי. במקום להניח כי חרדים הינם נגד הפסיכולוגיה המהווה לכאורה את הדרך החילונית מודרנית לניהול העצמי, אבחן את ההתאמות החדשות גם של הפסיכולוגיה וגם של הדת עצמה. באופן כללי יותר, אטען כי עלינו לבחון את האופנים בהם השיחים השונים מעוגנים בתוך תהליכים היסטוריים דינמיים ובתוך שדות חברתיים ספציפיים וכיצד הם מנוהלים בידי שחקנים חברתיים שונים ובמסגרת של יחסי כוח ביניהם.

תמה חלפין (אוניברסיטת בן גוריון), רע לתפארת: אוטופיה ודיסטופיה בנרטיבים של בוגרות הלינה המשותפת.

שדה הזיכרון שנוצר סביב הלינה המשותפת בקיבוצים מהווה אתר מרתק לבחינה מחודשת של שאלות אודות כינון העצמי. פוליטיקת הזיכרון של הלינה המשותפת כפי שהיא מגולמת הן בטקסטים אישיים (סיפורי חיים) והן בטקסטים ציבוריים מעלה בפנינו מאבק מרתק בין השיח הקיבוצי –קולקטיביסטי, לבין השיח הפסיכולוגי

האינדיבידואליסטי. מצד אחד נראה את השיח הקיבוצי המתאר את הילדות בקיבוץ כסיפור אוטופי אודות הילדות הטובה ביותר האפשרית ויוצר עצמי קולקטיבי. מולו ניצב השיח הפסיכולוגי המחייב ייצור של אינדיבידואל מובחן וייצורו של זה נעשה על ידי המרת האוטופיה בדיסטופיה, הפיכת הילדות המאושרת לילדות אומללה. המחקר נערך בנקודת הזמן בה הלינה המשותפת אינה קיימת עוד והפרוייקט הקיבוצי כולו משנה את פניו, במקביל אנו עדים לחלחולו של השיח הפסיכולוגי לכל רבדי התרבות. השילוב של שתי תופעות אלו יוצר התנגשות בין שני שיחים. במרחב הציבורי התנגשות זו יוצרת ויכוח אידיאולוגי, אך בפרוייקט האישי של ייצור העצמי היא יוצרת עצמי מפוצל ולא אחיד אשר מאתגר גם את התפיסה הקיבוצית-קולקטיבית ובעיקר את האינדיבידואל המובחן שמחייבת הפסיכולוגיה.

קרן פרידמן-פלג (אוניברסיטת תל אביב), ה"עצמי" והסכסוך הישראלי-ערבי: טראומה בין בני ברק, באר שבע ודליית אל-כרמל

הרצאה זו תבקש לבחון כיצד משמש ה"עצמי" כלי פרשני ופרקטי לצורך ניהול מצוקה וסבל בהקשר של הסכסוך הישראלי-ערבי. מאז ראשיתה של אינתיפאדת אל-אקצא פועלים בישראל שני גופי מומחים אשר מטרתם המרכזית הנה הענקת סיוע נפשי לאזרחי ישראל בעקבות חשיפתם לאירועי טרור וירי רקטות: עמותת נט"ל ("המרכז לסיוע נפשי במצבי לחץ וטראומה על רקע לאומי") ועמותת הגג ה"קואליציה הישראלית לטראומה". לצד מתן טיפול ישיר למי שמאובחנים כסובלים מ-Post Traumatic Stress Disorder (מסימפטומים של הפרעה פוסט-טראומטית) , מוקדשת עיקר פעילותם להתערבויות פסיכו-חינוכיות בקרב Disorder) , מוקדשת עיקר פעילותם להתערבויות פסיכו-חינוכיות בקרב קבוצות אזרחים. זאת, במטרה לחזק את ה"חוסן" שלהם מול החשיפה לאלימות בהקשר של הסכסוך, ומניעה של הופעת סימפטומים פוסט-טראומטיים בעתיד. בהרצאה יוצגו התערבויות בשלושה הקשרים שונים: לחונכים מעמותת "עזר מציון" בבני ברק, לעובדות סוציאליות בדואיות

ויהודיות בבית החולים סורוקה בבאר שבע ולהורים שכולים דרוזים ויהודים בבית יד לבנים בדליית אל-כרמל. באמצעותן אראה כיצד מהווה מושג ה"עצמי" ניב תרפויטי רב-עוצמה בו עושים המומחים שימוש לצורך הפיכת ה"אזרחים" ל"אינדיבידואלים" (באומן, 2007). כלומר, לצורך תרגום הסוגיות המבניות והפוליטיות העומדות בבסיס חשיפתם לאלימות בהקשר של הסכסוך, לסוגיות אישיות - רגשיות, קוגניטיביות והתנהגותיות.

פרק זמן 4

שם המושב: שפות השדה: שיח כשדה מחקר אתנוגרפי

The Languages of the Field: Discourse as an Ethnographic Field of Study

התפנית הפרשנית במדעי החברה מיקמה את "הטקסט", ובצורתו המופשטת יותר—השיח, במרכז ההווה התרבותית. שיח זה הנו מבנה חברתי דינאמי המארגן זהויות, מעביר ידע, ומאפשר מכלול של פרקטיקות יוצרות משמעות. מרגע זה ואילך, תופס השיח מקום מרכזי במחקר ובהגות האנתרופולוגית: הוא אינו עוד אמצעי תקשורת בלבד, או מערכת של ייצוגים של מציאות (נחקרת) כזו או אחרת, כי אם אתר פוליטי ואידיאולוגי בעל סמכות, ידע, וכושר סוכנותי (אג'נטי) משל עצמו. מעמדו של השיח במחקר האנתרופולוגי—כשחקן, כסובייקט (ולא כאובייקט)—מהווה ביטוי לשילובן ולהשפעתן של תיאוריות פוסט-סטרקטוראליזם, מתחומי תרבות חומרית, פמיניזם, לימודי הופעה (performance studies), ולימודים פוסט-קולוניאליים. שילוב זה מוביל (ולא ממזין) בחינה של האופנים בהם משמש השיח ביצירה של מבנים חברתיים המשמרים ידע וכוח באמצעות פרקטיקות של יצירה, שכתוב, שעתוק, שחזור, הגבלה, הנעה ועוד. המושב עוסק בטקסטים מגוונים ובסוגי שיח שונים, כפי שאלה נראים, מתועדים ומומשים במחברת השדה האתנוגרפית. אנו מעוניינים באתנוגרפיות של שיח ושל ידע

שיחני הבחנות מושגים אלה בצורות טקסיות ומוחשיות המתקיימות על-ידי—ותוך כדי כך גם מקיימות—התנהגויות חברתיות מורכבות. נשאל על אתרי תרבות בהם מופק שיח, בהם שיח משתנה, משתמר או מתקדש, בהם שיח נטען במטען אידיאולוגי ונעשה קאנוני, ובהם שיח אוצר או מגלם ידע בצורות שונות. או להיפך – אתרים בהם מאבד השיח מן ההגמוניות ההיסטורית שלו, מסמכותו הכולית, ומן הידע האצור בו. אתרים אלה כוללים פרקטיקות תלויות-שיח כמו גם טכניקות של ייצור וצריכה (הפקה וקבלה), המבססות קהילות משתמשים שיחניות. דגש יושם על הרצאות הבחנות באמצעות כלים אנתרופולוגיים, אמפיריים ותיאורטיים, את מושג ה"שיח" ואת האפיסטמולוגיה של השיח, כאתר חברתי בו נוצרות, מתהוות ומודרות זהויות.

University of Surrey, UK חיים נוי ( )

הטקס של הטקסט/הטקסט של הטקס: התרשמויות מספר מבקרים הנצחתי באתר "גבעת התחמושת"

בהרצאה זו אדון באנתרופולוגיה של שיח, באמצעות בחינה של אתר (ספרי מבקרים Visitor Book חברתי לא צפוי, בדמות ספר מבקרים) הנם ארטיפקטים תרבותיים-דיסקורסיביים מוכרים, המצויים באתרים המציעים חוויות אסתטיות וחינוכיות. ספרים אלה מהווים ממשק דינאמי בין הקהל ובין ההנהלה של האתר, וכן בין המבקרים לבין עצמם. הרישומים בספרי מבקרים מלמדים על אופני התרשמותם של המבקרים באתר, ועל העמדות כלפי האידיאולוגיה המתווכת בו. בחינה של סוגות השיח המצויות בהם מעלה כי הם מהווים גם אתרים טקסיים של הזדהות וביקורת. בהרצאה אדרש לאופני הפגנתן של עמדות, הזדהויות ומחאות באתרי שיח אלה. אבחן את מעמדן של ספרי המבקרים כזירה חברתית של מופע זהותי, בעזרתו קונים המבקרים מעמד של משתתפים. ככלל במה חברתית המציעה אפשרויות טקסיות מסוגנות של נוכחות והשתתפות, גם לספרי המבקרים חוקיות אינטראקציונית

משלהם, וממילא גם אופני הפרה של חוקים ונורמות של נוכחות והשתתפות. ההרצאה תתבסס על מחקר של ספר מבקרים באתר "גבעת התחמושת" בירושלים. בספר למעלה מ-1,000 רישומים, המהווים מסמך-עדות חומרי לביקוריהם של (צליינים) יהודים באתר. מעל דפי הספר נטשת המערכה השנייה של "גבעת התחמושת", הקשורה גם היא בכיבושו של האתר. אולם מדובר בצבא שיח ובכיבוש סמיטי שבמרכזו הפרשנות של הניצחון בקרב "גבעת תחמושת" ובמלחמת ששת הימים בכללותה. במוקד השני של ההרצאה ניסיון תיאורטי לגשר בין חומרי מחקר שונים. המחקר נעזר בשתי שיטות מחקר ובשני סוגי חומרים: אתנוגרפיים וסמיטיים. הקבוצה הראשונה כוללת תצפיות על המבקרים המשתמשים בספר המבקרים, והשנייה כוללת את הרישומים בספר. מבחינה תיאורטית אעשה ניסיון לעמוד על (ובין performances הקשר בין חומרים אלו, דהיינו בין המופעים) (באתר ההנצחה. זאת במטרה ליצור סינתזה performers המופיעים) תיאורטית כוללת של התנהגות טקסית.

גון הכהן (אוניברסיטת חיפה), השיח שמאחורי השיח: שיחות לפני הקלעים ומאחוריהם בתוכנית עם מטלפנים ברדיו

מחקר זה משתמש בתצפיות ובראיונות בהפקת "יש עם מי לדבר" בגל"צ וראיונות עם את עורכים, מפיקים, מנחים וכן המנהל של התכנית כדי למלא את הפער במחקר הקיים בין תוכן תכניות השיחה הציבורית ברדיו להפקתן. מחקר זה יציג את סוגי השיח המתרחשים סביב התכנית, שיצביעו על פערי ידע בין המשתתפים בתוכניות ובין המפיקים אותן, ואלה ישתקפו במחקר שיתמקד בשיחות המשודרות בלבד. מחקרי עבר מבהירים שבשיחות המשודרות מנחים מובילים שיח וכחני א-סימטרי בנושאים ציבוריים. מהראיונות עולה חשיבות "הציבורי" כקריטריון לניהול התכנית ולהחלטה לגבי מי מהמטלפנים ישתתף בשידור. החלטה על השתתפות בשידור של מטלפן תלויה בשיחה

הראשונית בינו לבין צוות התכנית, אשר מבנה השיח שלה הוא של "שיחת שירות". בשיחת שירות אדם פונה אל ספק ומבקש שירות מסוים שהספק, במהלך השיחה, יחליט אם לספק למטלפן. עורכי התכנית והמפיקים עונים לשיחות השירות, אולם רק העורכים מחליטים ורק בזמן השידור אם לספק למטלפן את הגישה לשידור. צוות ההפקה והמטלפנים אינם תופשים את שיחתם כשיחת שירות ולכן מקצת המטלפנים מקנים את כוח הסינון למנחה. שיחת השירות קשורה הדוקות לשיח החשוב בהפקה - השיח הרדיופוני. שיח זה מדגיש את המקצועיות בנוגע להפקת רדיו ומשמעותי בהחלטות העורכים לגבי אילו מטלפנים יעלו לשידור. לדוגמא, מטלפן מגמגם לא יעלה לשידור בגלל איכותו הרדיופונית. המטלפנים אינם מודעים לחשיבות השיח הרדיופוני ולחשיבותו להחלטה אם יעלו לשידור. נוכחותי בשדה וגילוי סוגי שיח אלה מבהירים, שתכניות השיחה הציבורית ברדיו אינן קשורות רק לשיח הציבורי. הן קשורות למדיום, שחשיבותו לעתים נעדרת ממחקרים קודמים. שיח השירות בתכניות מבהיר שתכניות אלה על יוצריהם דוגלים בתפישה שדמוקרטיה היא שירות שכלי התקשורת מספקים לציבור הרחב.

יוסי הרפז (אוניברסיטת תל אביב), "להשתחרר מהעול של הישראליות": שיח הזהות סביב הוצאת הדרכון האירופאי

המחקר הנוכחי בוחן את תופעת הוצאת הדרכונים האירופאיים בידי ישראלים. בשנים האחרונות מובחנת עלייה חדה במספר הישראלים המבקשים לעצמם דרכון אירופאי, כפי שמסתמן מהנתונים שנאספו בשגרירויותיהן של מדינות מרכז ומזרח אירופה בישראל. עלייה זו מייצגת מגמה עכשווית ומסקרנת הקשורה בהבניית הזהות הישראלית. במסגרת המחקר התבצעו ראיונות פתוחים, אשר שימשו כהזמנה למראויינים, צעירים ממוצא אשכנזי המחזיקים בדרכון אירופאי או פועלים להשגתו, להציג את תפיסותיהם ביחס לישראליות, אירופאיות

ומערביות. הביצוע (הפרפורמנס) הזהותי הקשור בדרכון האירופאי מקבל ביטוי במגוון אתרים, שאחד החשובים שבהם הוא השיחה אודות הדרכון. יתרה מזו, היותי אשכנזי המחזיק בדרכון אירופאי תרמה לעיצובן של השיחות כאתר לפרפורמנס זהותי, שבמסגרתו הדרכון שימש כ"אבזר במה" המייצר אפשרויות שיח. בשיחות אלה הציגו המרואיינים זו לצד זו זהות מערבית-אוניברסלית וזהות ישראלית-פרטיקולרית. אך זהויות אלו לא הוצגו כבעלות ערך שווה, אלא הן סופרו במסגרת נרטיבים שונים, המייצרים היררכיה ברורה ביניהן. הנרטיב שבמסגרתו התייחסו המרואיינים לישראליותם הוא נרטיב של כישלון והכרה במוגבלות הנובעת מן הזהות הישראלית. "גילוי הישראליות" מסופר לרוב באמצעות כישלון בביצוע, הנחשף במפגש עם אירופה. מאפיינים שחזרו בנרטיבים שבמסגרתם סופרה הישראליות הם בושה, פרובינציאליות וחוסר בחירה. מנגד, מופיעה של הזהות המערבית מוקמו במסגרת נרטיב של שחרור וגאולה. התפיסה העצמית המערבית-אוניברסלית מסופרת כנרטיב של בחירה, הבנה והשתחררות. יחד, שני הנרטיבים מתלכדים לכדי נרטיב אחד, המבנה סיפור שנפתח בהכרה במוגבלות, המובילה לביצוע אקט משחרר, אשר מוביל בתורו להבנה חדשה ומשוחררת ולהתמקמות מחודשת. הראיונות בוצעו כחלק ממחקר רחב הרואה בהוצאת הדרכון האירופאי פעולה המייצרת היררכיה בין שיח האזרחות הליברלי-מערבי לבין השיח האתנו-לאומי (שפיר ופלד 2005). מן הניתוח הנוכחי עולה כי גם השיחה על הדרכונים. כשלעצמה משמשת כאתר לביצוע שיחני של זהות.

שם המושב: חוזים מגדריים דינמיים כאתרים של כינון סובייקטיביות

Dynamic Gender Contracts as Sites of Subjectivaion

ההבנייה המתמשכת של נשיות וגבריות מתחוללת במסגרת של חוזים מגדריים, קרי סכימות תרבותיות המייצרות נורמות של חלוקת עבודה מגדרית במשפחה, בשוק העבודה, ובמדינה. סכימות אלה מתאפיינות

בכך שהן בעת ובעונה אחת שמרניות ומגיבות לשינויים היסטוריים. המושג "החוזה המגדרי" מנסה לנסח את הקשרים ההדדיים בין המרחבים האינטימיים והציבוריים שלאורכם נעים א/נשים בשר ודם במעבר בלתי פוסק בין תפקידים חברתיים. מטרתו המרכזית היא להאיר את הצמתים בתוך מבני הכוח, שבהם מתהוות זהויות, מתכונות תשוקות, ומתעצבות ציפיות, יכולות, ותחושות של זכאות. מושב זה יבחן את החוזה המגדרי כאתר דינמי של כינון סובייקטיביות דרך מספר מקרי בוחן אתנוגרפיים, בשוק העבודה, בחדר הלידה, ובמשפחה.

ציפי עברי (אוניברסיטת חיפה), הרי משמעות: גברים מנוטים באתגרי ההיריון המשותף

גברים ישראלים המלווים את בנות זוגם לבדיקות רפואיות במהלך ההיריון, משתתפים בקורסי הכנה ללידה ובהליך הלידה, הפכו למראות שגרתיים בישראל במהלך כשני העשורים האחרונים באופן (באירופה medicalized)דומה למתואר בהקשרי הריון מדיקלי (ובארה"ב. הספרות המועטה יחסית העוסקת בחוויות ההיריון של גברים נוטה להדגיש את האופנים הרבים שבהם המדיקאליזציה של ההיריון והלידה פועלות לטובתם ועוזרת להם (ולבנות זוגם) לחלוק את חוויות ההיריון ולידת ילדיהם המשותפים. האולטראסאונד לדוגמה מוסבר כטכנולוגיה העוזרת לגברים להתגבר על "נחיתותם" היחסית ומשווה את יכולתם של גברים ובנות זוגם "לדעת" את העובר. לעומת זאת הספרות העוסקת בנשים באותו הקשר מדגישה את הפוטנציאל הטמון בטכנולוגיות ההולדה להכפיף לפקח ולמסטר נשים, ואת אופני ההתנגדות הרבים באמצעותם נשים מתמודדות עם פולשנותן של הטכנולוגיות ושל בעלי מקצועות רפואיים. התמונה העולה מתוך תצפיות שערכתי בסדרה של אתרי הריון ולידה בישראל וראיונות עומק עם גברים ישראליים מראה כי בתוך מנעד החוויות שגברים עשויים לחוות בזירת ההיריון המדיקאלי המשותף ניתן למצוא קשת רחבה הנעה בין

תחושת פגיעות ופלישה המלווה בביקורת נוקבת של הממסד הרפואי והידע הרפואי, קבלה פסיבית של התערבויות רפואיות, עד תחושת העצמה והתרגשות. בהרצאה זו אנסה להציג מעט מן המנעד הזה, ולשפוך אור על ההקשר החברתי תרבותי של הניסיונות לחלוק היריון. הדיון יעסוק בהשלכות של הניסיון להביא גברים אל תוך ההיריון, המדיקאלי בשלושה מובנים: ההשלכות על דימויו הציבורי של ההיריון, על האופן שבו היריון נתפש ונחווה על ידי שני בני הזוג, ועל ניסוח החוזה המגדרי שאל תוכו טווי "ההיריון המשותף".

עפרה גולדשטיין-גדעוני (אוניברסיטת תל אביב), 'שומרים על הבית': גברים כמפרנסים ונשים כעקרות בית ביפן של היום

(הוא מונח בעל קונוטציות ie o mamoru "לשמור על הבית") "מסורתיות" בהקשר היפני. בקלות ניתן לגלוש להסברים "תרבותיים" הטמונים במסורת העתיקה של יפן ואכן ישנה נטייה culturalist)) מוגברת להשתמש ב"תרבות יפן" כהסבר לשוליותן של נשים בשוק העבודה בפרט ובחברה בכלל. למרות שנשים וגברים כאחד רואים חשיבות רבה ב"שמירה על הבית", יש למושג משמעות שונה על-פי התפקידים המגדריים. בעוד שגברים "מגנים" על הבית על-ידי הפרנסה, נשים שומרות עליו "מבפנים". על סמך מחקר אנתרופולוגי אראה כיצד המבנה החברתי והכלכלי ביפן שלאחר המלחמה מייצר ומשמר את המודל של "גברים מפרנסים ונשים עקרות בית" וכיצד בני המעמד הבינוני נשים וגברים כאחד נוטים לקבלו ולייצרו מחדש.

עמליה סער (אוניברסיטת חיפה), נשים מעוטות הכנסה וזמנות זעירה: מסע רצוף אירוניות להיחלצות מן השוליים

ההרצאה תציג אתנוגרפיה של קורס זמנות זעירה לנשים מעוטות הכנסה, המעלה כי מרכיב מרכזי בתהליך שעוברות הנשים הוא האופן בו הן תופסות את הסיכויים, הזכאות, והאחריות שלהן להרוויח כסף.

ניכרת השפעה ברורה של החוזה המגדרי המודרני, המכונן נשים נורמטיביות כמפרנסות משניות שעיקר תרומתן היא העבודה הרגשית. נשים נוטות להתנהל מתוך "אתיקה של אהבה" ולהימנע משאיפה מפורשת "לעשות כסף". ניתוח תהליך הלמידה העוסק בהקניית אוריינות עסקית ותרבותית מחדד את מרכזיות העבודה כפרקטיקה של השתתפות אזרחית, מעבר לפונקציה המידית של התפרנסות, ומאפשר לפרש את הכמיהה לגלם נשיות נורמטיבית כחלק ממסע היחלצות מן השוליים. אני טוענת שהפורמליזציה של עבודת הנשים מייצרת אפקט פרדוקסלי של הכלה והדרה: אימוץ פרקטיקות הגמוניות של עבודה וצריכה סולל את הדרך להתקבלותן האזרחית, אך בו בזמן מעודד הפנמה של השיח שסימן אותן מלכתחילה כסובייקטים פגומים.

שם המושב: ידע וכוח, ידע בכוח

Knowledge and Power, Empowerment by Knowledge

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית ידע וכח מקיימים יחסי גומלין בזירות שונות, מעצבים ומתעצבים על פיהן. מה יודע האנתרופולוג? האופן בו אנתרופולוגים לומדים על כוח ועל חלוקתו בתוכניות פיתוח ומקומו של ההקשר בהבנתו; מה רוצה האנתרופולוג ללמד? יחסן של תלמידות חרדיות לידע אנתרופולוגי ושילית הדעת האנתרופולוגית; מה יודעים הרופאים ואיך שוללים דעת? על מאבקים וגם מהוות משאבי-כוח לקבוצות הנאבקות בשדה המומחיות הרפואית.

שושן ברוש-ויץ (אוניברסיטת תל אביב), על מצב האוריינות בישראל

ההרצאה תעסוק בפירוש של ממצאי מחקר על מצב האוריינות בישראל, Brosh-Vaitz מחקר שהוגש לאונסקו במסגרת פעילותו ב"עשור האוריינות" ((. למחקר שש מטרות מרכזיות: לקדם את הידע הקיים (Brosh-Vaitz, 2005); אודות מצב האוריינות בישראל; ליצור המשגות של התופעות הנחקרות; לקשר את הנושא הנחקר לידע התיאורטי שהתפרסם בארץ ובעולם;

לדון באופן ביקורתי בממצאים; לעזור למקבלי ההחלטות לפעול בתחום הנחקר ולשפר אותו. ההרצאה תתמקד בניתוח ובפירוש המימצאים של המחקר מנקודת מבט כוללנית. במרכזה טענה כי האוריינות בישראל פועלת בתוך שתי פרדיגמות (ובמידה מסוימת אף בין שלוש פרדיגמות) קוטביות: פרדיגמה מודרנית ופרדיגמה פוסטמודרנית, ובשוליים גם הפרדיגמה הפרה-מודרנית. שתי הפרדיגמות: האחת, אידיאולוגית-לאומית, והשנייה: גלובלית וברוח ניאו-ליברליזם של הקפיטליזם המאוחר/החדש – מהוות בסיס מרכזי להבנת מצב האוריינות העברית והערבית. כמו כן הן משמשות נקודת מבט להבנת מצב האוריינות לאור ההיבט המגדרי ב"חזית הפמיניסטית", וכן ערוץ תפיסתי להבנת ההערכה של אוריינות ובקרתה. שתי הפרדיגמות משמשות אף מצע להבנת השינויים העכשוויים הפועלים בתחום, ובמרכזם השפעת מעורבותם של ארגונים גלובליים, על-לאומיים: ארגון אונסקו וארגון OECD. זיהוי הקטבים והאתוסים השונים של הפרדיגמות השונות OECD מסייע לארגון כל המידע שהתקבל במימצאי המחקר לידע מושכל, והוא עשוי לתרום להתמודדות מיועדת בתחום במישור התיאורטי, האקדמי, היישומי, הלאומי והבינלאומי. המתודולוגיה של המחקר היא איכותית. נטורליסטית והוליסטית.

יעל קשת (המכללה האקדמית גליל מערבי), ידע ומאבק פרופסיונלי: הרפואה המשלימה, "הרוח היתרה" והשליטה על המקצועי

מאבק פרופסיונאלי בנושא הפיקוח על ההכשרה והעיסוק ברפואה המשלימה מתרחש בחודשים האחרונים בישראל. בהרצאה אתמקד במחלוקת לגבי הדרישה להכשרה אקדמית בתחום הרפואה המשלימה. מעקב אחר מחלוקת זו מאפשר לבחון את הקשר שבין תפיסות אפיסטמולוגיות ופילוסופיות רפואיות, לבין אידיאולוגיות כמשאבי-כוח בשדה המומחיות הרפואית. מטפלים הרוצים לשמר את הגבול שבין הרפואה המשלימה לבין רפואה 'אקדמית' ו'מערבית', מונעים מכפל

מניעים – מחד הם דואגים לאינטרסים המקצועיים שלהם ומאידך הם פועלים לשמר את הייחודיות האפיסטמולוגית של התחום. התפיסות האפיסטמולוגיות של הקבוצות השונות, הן גם מניע למאבקים וגם מהוות משאבי-כוח לקבוצות הנאבקות בשדה המומחיות הרפואית. בניתוח פוקויאני ניתן לראות במאבק המטפלים ברפואה משלימה סוג של מאבק פוליטי כנגד פיקוח מודרני של המדינה והפעלת כוח על הפרט בשם זכותו לבריאות במדינתו. מאבק המטפלים ברפואה המשלימה הוא מאבק כנגד ביו-כוח: כנגד פוליטיקה אנטומית של גוף האדם; וכנגד ביו-פוליטיקה של אוכלוסיות והניהול החשבונאי של החיים. בעוד הפרופסיה הרפואית המסורתית מבססת את מעמדה על סמכות ביו-מדעית ואידיאולוגיה של רדוקציוניזם מדעית, מטפלים ברפואה משלימה מתבססים אידיאולוגית על גישה הוליסטית המוצגת כניגוד לרדוקציוניזם המדעי. מכאן עולות השאלות: האם מקרה זה מייצג מגמה כללית יותר של שינויים המתרחשים בתקופה המודרנית המאוחרת בתפקיד המומחיות הרפואית, הממוסדת והאלטרנטיבית כאחת? ומהי האפשרות כי דיון ציבורי רחב יערך אודות שינויים אלו במטרה לכוונם?

זאב קאליפון (אוניברסיטת בר אילן), חינוך ללא השכלה: הדילמות התרבותיות של המכללה החרדית בירושלים

שנים רבות אני מלמד אנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. לכן כשהוזמנתי ללמד מבוא לאנתרופולוגיה במכללה החרדית לנשים בירושלים, האמנתי שאני מבין את האוכלוסייה הדתית ויכול להעביר את החומר. לצערי כמעט מהרגע הראשון נתקלתי בהתנגדות רבה מחלק ניכר מהתלמידות. אחרי פחות מסמסטר אחד, העסקתי הופסקה והקורס הושהה. העבודה הזאת תבדוק למה ידע אנתרופולוגי בפרט וידע מדעי בכלל לא התאים לעולמן של התלמידות והבעייתיות של חינוך נשים בעדה החרדית. כמו כן, העבודה תבדוק את הדילמות התרבותיות של מוסד אקדמי שחייב לאזן בין המדע ודרישות אקדמיות והכוחות

הפוליטיים הפעילים בעדה החרדית. ובסוף, העבודה תבדוק האם ניתן לחנך ללא שינויים בתהליכי חשיבה בסיסיים, "השכלה".

David Wesley (independent researcher), Anthropology and Power: Studying Development Programs in a Postmodern World

Anthropological research carried out over a ten-year period on economic development programs in Arab towns in Israel. Juxtapositions arising in the course of the research to be considered here: (1) the rationality of modernism and the good intentions to which development programs subscribe juxtaposed with postmodern skepticism recognizing that power relations are inherent to all such programs. But consideration of reflexivity raises questions concerning the ground on which the anthropologist stands, and by implication, the objectives of such research. (2) Field research activity led from a micro-locale to a macro-order view and to recognition of the aptness of the theoretical conceptualization of power relations as a multidimensional disposition of forces, a field constituted by constant struggle. This conceptualization was congenial to the view that events were important not as mere confirmation of already defined truth, but as constituents of an emerging situation; hence, the capability of avoiding essentialization. (3) The split in anthropological investigation between ethnography and the political-economic system, or between text and context. It is argued that the postmodern turn pushes the political-economic system out to the margins of anthropological

inquiry, which then must seek a way to bring ethnography and context back together. Against this, I develop the idea that what is commonly thought of as context is actually produced by the social actors through their activity. There is no reserve of objective, power-neutral data on which the anthropologist may draw for "context".

פרק זמן 5

שם המושב: גבולות יצירת ידע וביקורת במרחב האקדמי

The Limitation of Knowledge Creation and Criticism in the Academic Discourse

מושב זה מוקדש לפרופ' הנרי רוזנפלד –מורה וידיד. מושב זה עוסק בקשר בין יצירת ידע והביקורת עליה. העבודה הראשונה תציג מחקר אתנוגרפי העוקב אחר הורים "היושבים שבעה" על ילדיהם שעזבו את העולם החרדי. המחקר מציע שני הסברים למצב שנוצר העומדים בסתירה זל"ז. ההסבר הראשון הוא לימנלי-סטטי ואלו השני, המנוגד לו, מציע שהתנהגות ההורים היא ביטוי לרצף של התנהגויות. העבודה מוצגת על ידי ד"ר שלומי דורון. העבודה השניה קשורה באתנוגרפיה של הוראת הארכאולוגיה במוסד אקדמי טכנולוגי לסטודנטים בעלי רקע תרבותי ואתני מגוון. המחקר מציג את השאלות הבאות: א- האם ניתן ליצור כלים ביקורתיים אצל הסטודנטים על ידי הצגת הידע על העבר בדרכים שונות? ב- האם כלים ביקורתיים אלו מאפשרים לסטודנטים לבדוק את מהימנות ההצהרות לגבי העבר מצד אחד, ומצד שני לבדוק את הגישה השלטת לגבי זיכרון העבר בהווה. עבודה זו מוצגת על ידי ד"ר טליה שי. העבודה השלישית עוסקת בנושא דומה. השאלה הנשאלת בה היא כיצד תאוריות ביקורתיות עכשוויות המקדמות אידאולוגיה של שיוויון מתקבלות על ידי סטודנטים בעלי רקע תרבותי וחברתי שונה? העבודה מוצגת על ידי ד"ר משה לוי.

שלומי דורון (המכללה האקדמית אשקלון), ישיבת שבעה על "חוזרים בשאלה" כביטוי להטרוטופיה משולשת במרחב החרדי

בהרצאה זו אבקש להתבונן בשלושה מקרה בוחן, מתוך 38 מקרים שנבחנו בעבודות מחקר בשנים 2006-2008, של צעירים וצעירות שעזבו את העולם החרדי ("חוזרים בל/שאלה") האשכנזי ושקיעו עליהם קריעה. במחקר שדה זה עקבתי אחר הורים שישבו שבעה על ילדיהם שעזבו את העולם החרדי וראיינתי את בני המשפחה, את הרב שאישר את השבעה (במקרים שהסכימו להיחשף) וראיינתי את "החוזרים" שישבו עליהם שבעה. ביטוי חד לניתוק הוא באמצעות ישיבת שבעה חלקית/מלאה כביטוי על ניתוק סמלי ופיזי בגלל "החזרה". מנחם, רחל ושלומית [שמות בדויים] מייצגים דיסקורס (שיח) בזיקה בין-תרבותית, כלומר, השיח אודות המקרים שלהן יתנו תמונה מסוימת שבאמצעותה נוכל לבחון יחסי ידע ושיח מורכבים בין שני עולמות תרבותיים שונים- זה החרדי וזה החילוני. מתוך עבודת השדה עולים שלושה טיפוסים אישיות של הורים הבוחרים לשבת שבעה על ילדיהם שעזבו את העולם החרדי: הטיפוס השלם, שמבצע במשך שנת האבל את מרבית מנהגי האבלות; הטיפוס החלקי, המבצע חלקית את מנהגי האבלות; והטיפוס הריק, שמבצע קריעה אבל אינו נוהג במנהגי אבלות. טיפוסים אלו מייצגים דיסקורס לימנלי והתמודדות שונה לגבי הידע הנדרש לגבי טיפוס האבל האידיאלי, כדברי וובר, ומה שנדרש ממנו בשנת האבל. מתוך השדה מתגלה תמונה ייחודית של התמודדות שונה בין טיפוסים אישיות אלו, כרצף לימינלי ושינויו במרחב. בהרצאה זו אבקש למקם את טיפוסים המשפחות, לא במסגרת לימינלית סטטית של טרנר, כי אם כביטוי להטרוטופיה משולשת, כדברי פוקו, שאותם אמקם על רצף מורכב של התנהגויות וזהויות. מרחב זה מפעיל כוחות לחץ רבים המאתגרים את גבולות התרבות, הידע וההתנהגויות המצופות בעולם החרדי. כוחות אלו יעמדו במרכז הרצאה זו.

משה לוי (המרכז האוניברסיטאי אריאל), צדק על תנאי: סטודנטים ישראלים בעידן הסוציולוגיה הביקורתית

החל משנות השבעים של המאה העשרים עוברים מדעי החברה בישראל דרמטי. שינוי זה, כולל זניחת תיאוריות שמרניות ושימוש הולך וגובר בגישות ביקורתיות. כך, בעוד הראשונות מואשמות במתן כסות אקדמית לאידיאולוגיה ולממסד הציוני ובהסתרת העולות הנגרמות למיעוטים שונים באמצעות מנגנוניו של ממסד זה, מוצגות האחרונות ככלי המאפשר שינוי חברתי ותרבותי שיכול לספק למיעוטים שונים צדק ושוויון. ברם, התיאוריות הפועלות תחת הפרדיגמה הביקורתית (אליטיסטית, פמיניסטית, קולוניאליסטית/פוסט-קולוניאליסטית, מרקסיסטית, פלורליסטית) מבקשות להחליף את הנראטיב הסוציולוגי ה"ממסדי" בנארטיבים חלופיים שונים התוקפים את הממסד מכיוונים שונים ועל ידי כך לקדם מיעוטים שונים. מטרת מאמר זה הינה לבחון כיצד נלמדות ומתקבלות התיאוריות השונות הללו על ידי קבוצות ומיעוטים שונים בחברי הישראלית (יהודים, ערבים, מזרחים, אשכנזים, נשים, גברים ובני מעמדות כלכליים שונים). ממצאי המחקר מבוססים על תצפיות שנערכו בין השנים 2000-2007 בקורסי סוציולוגיה ואנתרופולוגיה של החברה הישראלית בארבעה מוסדות לימוד אקדמאיים ישראלים. הפריסה הגיאוגרפית של המוסדות הללו יחד עם איסוף הנתונים שנערך לאורך התקופה בה עברה החברה הישראלית טלטלות פוליטיות, כלכליות וחברתיות משמעותיות, אפשרו לערוך השוואות שהובילו לממצאים השופכים אור על קונפליקטים בין קבוצות שונות. מהממצאים ניתן לראות כי בעוד גישות פמיניסטיות ומרקסיסטיות זכו לקונסנזוס ולאדהה כוללת בכיתות הלימוד, עוררו יתר הגישות התנגדויות חריפות בקרב הסטודנטים. ממחלוקות אלה ניתן ללמוד כי חלק ניכר מהסטודנטים שלמדו בקורסים השונים אימצו גישה ביקורתית בנקודת זמן ספציפית רק כשזו שירתה את האינטרסים הלאומיים והאתניים שלהם ודחו גישות ביקורתיות שאיימו על האינטרסים הללו.

טליה שי (המרכז האוניברסיטאי אריאל), האתנוגרפיה של הוראת הארכיאולוגיה

במשך שנים רבות הנני מרצה על ארכיאולוגיה במוסד אקדמי טכנולוגי. הסטודנטים/יות המופיעים להרצאותיי משתייכים לעדות שונות, מוצא שונה ודתות שונות, והמסורת התרבותית שלהם היא לפיכך מגוונת. במשך השנים שאלתי את עצמי מה מביא את הסטודנטים להרצאות על ארכאולוגיה שאיננה קשורה כלל למקצוע אותו הם לומדים. כמו כן, ניסיתי למצוא דרך ללמד ארכיאולוגיה כך שתהיה בעלת משמעות לציבור מגוון זה ותאפשר לו להפעיל שיפוט עצמי לגבי דרך הצגת 'זכרון העבר'. שני נושאים אלה מרכיבים את המחקר הנוכחי. במהלך המחקר מצאתי שלמרות הגיוון של קהל הסטודנטים, רובם מצטרפים לקורסים בארכיאולוגיה בשל היותם שייכים לקהילות הטוענות לזיקה תרבותית לעבר. מאידך, מצאתי שהצגת 'זיכרון העבר' בעזרת מודלים שונים ובלווי ביקורת מאפשרת לסטודנטים במהלך הקורס לשנות את עמדותיהם הראשוניות לגבי 'זיכרון העבר' ולבחון אותו בעינים חדשות. במהלך ההרצאה תוצגנה דוגמאות של מודלים שונים המאפשרים לנתח ולהסביר את התקופות שונות של העבר.

שם המושב: פאות השדה: יחסי חוקר - נחקר - ידע

The Field: Discussing Methodological Issues

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית יחסים בין חוקר לנחקריו, האופן שבו אנתרופולוג מפיק ומייצר ידע, וייצור הטקסט האתנוגרפי עומדים במרכז הדיון במושב זה. יחסים אלה עשויים להרחיב את גבולות השדה, ול"תקן" אותו. יש והשדה הוא אתגר לנגישות הדורש מהחוקר פיתוח דרכי התמודדות ואסטרטגיות ייחודיות להתקרב לנחקרים. היציאה מהשדה, תהליך שמאופיין ב"חבלי יציאה" והביקור החוזר בשדה, עשויים לשנות את תפיסת החוקר את השדה

ואת הנחקרים וכן, יכול להביא לשינוי יחסי הכוח עימם, עם הגורמים הפוליטיים ועם שחקנים אחרים בשדה.

הדס ירון (המכללה האקדמית ת"א יפו), 'תיקון', השדה, והטקסט האנתרופולוגי – משמעויות

הרצאה זו עוסקת במשמעויות החקירה האנתרופולוגית ויצירת הטקסט האנתרונוגראפי. בכוונתי להתמקד בסוגיה כיצד דרכי חקירה ואיסוף מידע שונים יכולים להרחיב את גבולות השדה האנתרופולוגי הן בזמן והן במרחב. כמו כן בכוונתי לעסוק באופן כתיבת החומרים שנאספו במהלך עבודת השדה לטקסט בצורה שמשקפת את המתודולוגיה ואת מיקומו של החוקר בשדה. הרחבת גבולות השדה והשתקפותו בטקסט שנוצר לאחר המחקר מעלים, כך אני רוצה לטעון, שאלות באשר לקשר שבין מציאות, פיקציה וטקסט, ושאלות באשר ליכולתו של הטקסט להציע תיקון או אלטרנטיבה למציאות. ההרצאה מבוססת על עבודת דוקטוראט שהשלמתי בשנת 2006 ושעסקה במקומיות ותהליכים פוליטיים והיסטוריים בעמק יזרעאל. המחקר שערכתי התבסס על עבודת שדה שערכתי בעמק יזרעאל וכן על עבודת ארכיון שערכתי בישראל ובבריטניה.

אורית הירש (אוניברסיטת תל אביב), "לצאת משדה ללא מוצא": עקרונות תיאורטיים ומתודולוגיים במחקר אודות קהילת חב"ד

לאחר כשנה וחצי של שהיה בקרב קהילת חב"ד בתל-אביב (שמוקדה בבית הרב והרבנית) ולאחר שנוצרו ביני לבין חברי הקהילה קשרים משמעותיים, עברתי לשלב היציאה מהשדה, לקראת כתיבה מסכמת. בניגוד להנחתי המוקדמת, היציאה מהשדה אינה "רגע", אלא תהליך ממושך של "חבלי יציאה", אפיזודה הכרוכה במשא ומתן ואף במצבי קונפליקט. תהליך זה מצריך עיון: מרבית הכתיבה האנתרופולוגית העוסקת בשאלות הנוגעות למעמד החוקרת בשדה, מתייחסת לשלב

הכניסה לשדה ולמהלך השהות בו. כתיבה זו ממעטת לעסוק בתהליך היציאה מהשדה, בו אני מתמקדת, כשאחת מטענותי המרכזיות היא כי ההתמקדות בשלב היציאה מהשדה תורמת להבנת האפיסטמולוגיה של השדה. במקרה בו אני עוסקת, היציאה מהשדה הפרה ציפיות נורמטיביות שבנו חברי וחברות הקהילה ביחס אלי. התגובות (בדיבור ובמעשה) להפרה זו, בתורן, העלו על פני השטח מבני עומק הקיימים בשדה המחקר ביחס למקומם וייעודם של המשתתפים בו. אחד הנדבכים של מבנה-עומק זה הוא ארגון הקהילה סביב עיקרון מרחבי-טמפורלי לפיו הכניסה לשדה זמינה וקלה אך ההיקלטות בה פירושה (המעשי והמושגי) כי אין ממנו מוצא, שכן ליהודי אין מוצא אחר מלבד יהדותו וזהות זו מבטלת או מתגברת על כל מימד זהותי אחר. עיקרון ה"מתוכנתים לקבל אך לא לשחרר" שהתגלה בעוצמה עם החלטתי לצאת מהשדה, איפשר לי לפתח תשתית מתודולוגית לעיון עקרוני בתהליך היציאה מהשדה ומשמעותו גם בהקשרים אחרים, שבהם עיקרון זה אינו מוחצן בעוצמה שהתגלמה בשדה המחקר הנוכחי.

רית כהן (אוניברסיטת תל אביב), חזרה אל שדה המחקר

"המקום אותו מקום, הבתים אותם בתים, האנשים חלקם חדשים וחלקם ישנים. הסיטואציה נשארה קפואה" הגעה שלישית למחנה העבר (יומן שדה, פברואר 2008). ויקטור טרנר מתאר את עזיבתו את שדה המחקר באפריקה כעזיבה סופית "זמן קצר לפני שעזבתי את ארצו, כנראה לעולם..." (טרנר, 1960). מספר עשורים מאוחר יותר, בזכות תהליכי הגלובליזציה, העולם הפך להיות "קופסא קטנה" ועזיבת שדה המחקר אינה חייבת להיות מוחלטת וסופית. יבשות הפכו להיות קרובות מתמיד, כך שהחוקר יכול לשוב ולבקר בשדה המחקר בתכיפות רבה אם רק יחפוץ בכך. בנוסף, התפתחות הטכנולוגיה ורשתות התקשורת הביאו לכך ששמירת הקשר עם הנחקרים הפכה מדבר "בלתי אפשרי" לקל ונוח יחסית ומייצר דרכים חדשות של איסוף ידע. עבודת שדה ארוכה,

וחזרה אל שדה המחקר מספר פעמים לאורך שנים, יכולה ליצור שינויים בתפיסת החוקר את השדה ואת הנחקרים וכן, יכולה להביא לשינוי יחסי הכוח עימם, עם הגורמים הפוליטיים ושחקנים אחרים בשדה. יכולת החזרה אל שדה המחקר ושמירה על קשר רציף לא פסחו גם על האנתרופולוגיה היישומית אשר הופכת את הידע למעשה. שינויים אלו משפיעים על מערכות היחסים עם הנחקרים ומשפיעות על דרכה על האנתרופולוגיה היישומית. הרצאה זו תתבסס על מחקר שאני עורכת מזה שלוש שנים במחנה המעבר בגונדר (אתיופיה) עם קהילת זרע ביתא ישראל (הפאלאסמורה) הממתינים לעליה, לנוכח ביקורי החוזרים שם. במסגרת דברי, ארצה להעלות נקודות למחשבה המתייחסות לפרמטרים המרכזיים המושפעים מהפיכת השדה "הרחוק" ל"קרוב" ולכזה שבו ניתן לשמור על קשר רציף עם הנחקרים. בנוסף, אבחן את עבודת השדה כמתודה מרכזית באנתרופולוגיה ואת השפעתה של האנתרופולוגיה היישומית על הקשר עם הנחקרים.

שם המושב: היאוש נעשה יותר נוח? שיח טיפולי בהקשר חברתי

Is There any Comfort for Despair? The Therapeutic Dialogue in Social Context

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית המבט במושב זה מתמקד באוכלוסיית המטפלים, ובזיקה שבין השיח הטיפולי לשיח החברתי. במרכז ההרצאה הראשונה עומדים המטפלים הפסיכודינאמיים היהודים הדתיים החיים בישראל, כיצד אותם מטפלים דתיים מבינים לעצמם את המפגש וכיצד הם מתמודדים עם נקודות הקונפליקט שהם חווים בין שתי השקפות העולם הללו. ההרצאה השנייה תיבחן קבוצה של עובדים סוציאליים המאמצת את השיח הביקורתי המופנה כלפיה ומשתמשת בו כמצע לפיתוחן של פרקטיקות טיפוליות חדשות, בתוכנית הכשרה ל"נערות במצוקה". ההרצאה השלישית תבדוק את השפעתם של המטפלים באסירים המואשמים בעבירות של

גילוי עריות על החלטות כמו יציאה לחופשות או קבלת "שליש ברשיון" ויוצרת סוגה של סיפורים ייחודיים עם מזיגה פרדוקסלית של הכחשה וחרטה.

נורית נוביס דויטש (האוניברסיטה העברית), אופני התמודדות עם המפגש בין פסיכואנליזה ויהדות: פסיכולוגים ופסיכואנליטיקאים דתיים בישראל

המחקר שעליו אדווח בהרצאה הינו חלק מעבודת דוקטורט שנכתבה בהנחיית פרופ' רחל בלס, בנושא המפגש בין תפיסת העולם היהודית-דתית והפסיכואנליטית. שתי השקפות העולם הללו מנסות להשיב מפרספקטיבות שונות ובהתבסס על הנחות יסוד שונות על שאלות דומות לגבי האדם, והספרות שנכתבה בתחום מציגה אזורים של דמיון ביניהן מחד ומוקדי עימות וקונפליקט מאידך. אולם המפגש אינו רק תיאורטי, אלא כזה שמשפיע על חייו של כל מי שנדרש לרקום מערך ערכים וזהות מתוך התמודדות עמו. אחת הקבוצות שעבורה המפגש הזה הינו משמעותי במיוחד, בהיותה מחויבת אישית ומקצועית לשני התחומים, היא קבוצת המטפלים הפסיכודינאמיים היהודים הדתיים החיים בישראל. במחקרי בחנתי כיצד אותם מטפלים דתיים מבנים לעצמם את המפגש וכיצד הם מתמודדים עם נקודות הקונפליקט שהם חווים בין שתי השקפות העולם הללו. הראיונות הנרטיביים שערכתי היוו ערוץ ישיר שלא נבחן עד כה, לאיתור מנגנוני התמודדות פסיכולוגיים עם מפגש ערכי וזהותי בעל פוטנציאל לקונפליקט. בהרצאה אציג סגנונות של התמודדות עם המפגש שזיהיתי בקרב המרואיינים. הסגנונות הם פונקציה של אינטראקציה בין מידת הדמיון או השוני הנתפסים בין הפסיכואנליזה והיהדות, ומידת העיסוק האישי במפגש ביניהם. כל סגנון התמודדות מתבטא בעמדה, בהתנהגות וברכיב אפקטיבי. בהרצאה אציג ואדגים את ששת סגנונות ההתמודדות שזיהיתי: חוויית קונפליקט, חוויית הרמוניה, מאמצי גישור, חוסר עיבוד, אדפטציה פרגמטית

והפרדה. בעזרת הממצאים אבסס את הטיעון שרוב הסגנונות מתאפיינים בחשיבה מורכבת, פרגמטית ופולרליסטית, התואמת לתיאוריות על עצמיים מרובים, יותר מאשר לתיאוריות המציגות צורך ביישוב דיסוננסים לצורך זהות מחוייבת. זאת, בניגוד לכתיבה התיאורטית על המפגש בין היהדות לפסיכואנליזה, הנושאת אופי דיכוטומי יותר.

מעין גולדהירש (אוניברסיטת תל אביב), ביקורת כפרקטיקה – תרגום של השיח הביקורתי לידע טיפולי בתוכנית לנערות במצוקה

השיח הביקורתי במדעי החברה מזהה את השיח הטיפולי כשיח דכאני, ההופך את מושאיו – המטופלים – לאובייקטים של ידע מיון ושליטה, ואת דובריו – אנשי המקצועות הטיפוליים למפעיליהן של פרקטיקות כוחנית אילו. בעבודה זו אבקש לבחון קבוצה של עובדים סוציאליים המאמצת את השיח הביקורתי המופנה כלפיה ומשתמשת בו כמצע לפיתוחן של פרקטיקות טיפוליות חדשות. עבודתי מתבססת על תצפית משתתפת בתוכנית הכשרה ל"נערות במצוקה". במהלך תצפיותיי הבחנתי כי העבודות הסוציאליות העובדות כסגל התוכנית מעבירות ביקורת על הפרקטיקות בהן עובדים סוציאליים משתמשים, ומנסות ליישם גישה ופרקטיקות אחרות בעבודתן. מערכות המושגים המשמשות את המדריכות, והפרקטיקה הטיפולית האלטרנטיבית המוצעות על ידן, מתבססות כולן על השיח הביקורתי, ועל הביקורת ששיח זה מעביר על השיח הטיפולי. בחינתה של קבוצה זו, המאמצת לה, ולו באופן חלקי ומקוטע, שיח היוצא נגד ההנחות והפרקטיקות של השיח הפרופסיונלי אליו היא משתייכת, תאפשר לי לבחון את תהליכי התרגום וההטלאה בין שני שיחים הנראים, ממבט ראשון, סותרים. תרגומו של השיח הביקורתי לפרקטיקה טיפולית אינה משימה פשוטה כלל. העובדות הסוציאליות העושות זאת נדרשות להתמודד עם המרחק בין הקונטקסט בו צמח השיח הביקורתי לבין הקונטקסט אליו הועבר: השיח הביקורתי מתנהל

בדרך כלל בתוך גבולות האקדמיה ואינו בא בדיאלוג עם מושאי. במסגרתו, המטפלים הם אובייקטים של ידע ולא בני שיח. בתוכנית מועבר השיח הביקורתי להקשר חדש, הקשר המתאפיין בקרבה יתרה לפרקטיקה, ולמושאי הביקורת של השיח עצמו. בהרצאתי אציג את מעברי השיחים (הביקורתי והטיפולי) בין ההקשרים השונים, אציג כיצד השיח הביקורתי מעוצב על ידי פרשנותן של העובדות הסוציאליות ומעצב בתורו את פרשנותן לידע הפרופסיונלי שברשותן, וכיצד הוא מתורגם, מוכלא ומוטלא אל תוך הקונטקסט הטיפולי אותו הוא מבקר.

**נילי בר סיני (האוניברסיטה העברית והמכללה האקדמית בית ברל),
היה או לא היה? מטמורפוזת של מידע בסיפורי אסירים שהורשעו
בגילוי עריות**

מהם הגורמים המשפיעים על החלטתו של נאשם בעבירות גילוי עריות להודות או להכחיש את העבירות המיוחסות לו? מחקר משווה בין סיפורי החיים של 19 עברייני גילוי עריות לבין התיק המשפטי והתיק הסוציאלי שלהם בבית הסוהר מאפשר לראות את השתנות היחס לעבירה לאורך זמן. למרבית הצער, ברוב המקרים ניכר שההליך המשפטי והעונשי תומכים בהגברת ההכחשה ובהפחתת האשמה. השפעתם של המטפלים על החלטות כמו יציאה לחופשות או קבלת "שליש ברשיון" יוצרת סוגה של סיפורי ייחודיים עם מזיגה פרדוכסלית של הכחשה וחרטה. (בהרצאה יוסבר בקצרה תפקיד הועדה המחוזית למניעת גילוי עריות, בהחלטות הנהלת בית הסוהר וועדת השחרורים.

שם המושב: ידע ודימוי בצומתי מפגשים בינרבתיים

Knowledge and Image in Cultural Intersections

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית המושב יעסוק בתצפית על צומת של מפגשים בין תרבויות. מקום המפגש, אופיו, השיח שלו והמשמעויות שהצדדים למפגש מעניקים לו. במקום זה מתקיימים

יחסי גומלין מעניינים בין ידע מוקדם, דימויים, שליטה, והנכונות להשתנות. המפגש יכול שיתקיים בין בני נוער יהודים וערבים, בין בני זוג מתרבויות שונות, בין דימוי של "המערב" ל"עולם הערבי" ובין מנהיגים יהודים וערבים.

יפעת מעוז (האוניברסיטה העברית) ודן בר-און (אוניברסיטת בן גוריון), "הם מבינים רק כוח" - שיח אלים במפגש היהודי-ערבי

המפגש המתוכנן בין יהודים וערבים אזרחי ישראל, מהווה, מאז שנות ה-1980 פרקטיקה בולטת שמטרתה להביא לשיפור היחסים בין הקבוצות. בעוד שמרבית המחקר בתחום מדווח על סיפורי הצלחה – על מקרים שבהם המפגש הביא את המשתתפים לשנות את התפיסות והדימויים שלהם לגבי העצמי והאחר, ולבחון מחדש את מקומם בסכסוך, קיים תת-דווח במחקר של תופעה הנפוצה אף היא של "פיצוץ" והופעת שיח אלים והרסני בין המשתתפים היהודים והערבים במפגש. המחקר המוצג כאן הוא מחקר אתנוגרפי שלווה באמצעות תצפיות במפגשים וראיונות עם משתתפי ומנחי המפגש, סדרה של מפגשים בין בני נוער יהודים וערבים. המחקר מתמקד בעיקר במפגש שבו התרחש ה"פיצוץ" ובו השוו משתתפות פלסטיניות את המשתתפים היהודים לנאצים, ודבקו בהשוואה זו גם תוך ניסיונותיהם של המשתתפים היהודים להסביר, לתאר ולתת מידע על השואה, וגם לאחר תגובותיהם הכואבות והנזעמות של המשתתפים היהודים, והתערבויות המנחים. המחקר עוקב אחרי ומנתח את הדינאמיקה ויחסי הכוח והמגדר שהובילו ל"פיצוץ" תוך דיון בגבולות השיח במפגש היהודי-ערבי ועיסוק בשאלות כגון- האם ניתן להגדיר מהו שיח אלים והרסני במפגש הבין-תרבותי, וכיצד ניתן להתמודד עם שיח כזה ועם התפיסות והדימויים עליהם הוא מבוסס.

**מוחמד סואעד (המכללות האקדמיות כנרת וגליל מערבי), ידע ודימוי
במפגש בין-תרבותי: העולם הערבי והמערב בעקבות ה- 11
בספטמבר 2001**

מתקפות הטור של ה- 11 בספטמבר 2001, על מגדלי התאמים בניו יורק ועל הפנטגון בארה"ב, היו להם השפעות גדולות על העולם הערבי והמוסלמי. בגלל שמבצעי פעולות הטרור הם ערבים מוסלמים שבאו מהמזה"ת זה פגע בדימוי של העבי והמוסלמי והוא קיבל דימוי שלילי ביותר. הדבר עורר שאלות רבות ביחס למהות היחסים בין העולם הערבי והמוסלמי למערב. פיגועי ה- 11 בספטמבר הולידו מצב של חשדנות ואי הסכמות בין האסלאם למערב, דבר שנתן לגיטימציה לאלה שתומכים בתיאורית מאבק התרבויות, תיאוריה שנשענת על הטעונום כי האסלאם בטבעו הוא מיליטנטי הוא אויב למערב; הפיגועים נתנו חיזוק לרעיונות כי אכן ישנו מאבק אידיאולוגי תרבותי ביו האסלאם למערב, היו כאלה שהלכו עוד צעד קדימה וקשרו את האסלאם עם הטרור וכי הוא מקור של הטרור העולמי. האירועים האלה גרמו לניהול דיון בעולם הערבי והמוסלמי בנושא טיב היחסים עם המערב, השיח נועד לבדוק: אך לשפר את הדימוי של הערבי המוסלמי בעיני המערב, ואך לגרום למערב להבין כי מבצעי הפיגועים הם לא גורם מייצג של העולם הערבי והמוסלמי, להפך, להציגם בתור טרוריסטים, שפוגעים באסלאם ובערכיו ובונים לו דימוי שלילי. ההרצאה תדון בנושא בשלוש נקודות מרכזיות: 1. ידע ודימוי במפגש תרבותי: היבטים תיאורטיים: מה ואך אנו יודעים על האחר? 2. כיצד מתמודד הערבי- המוסלמי לגבי הידע השלילי שנבנה לגביו במערב. 3. האם אירועי ה- 11 בספטמבר מהווים התנגשות תרבותית או דיאלוג תרבותי?

הילה צבן (האוניברסיטה העברית), ידע ודימוי בקשרים בין-תרבותיים: מקרה הבוחן של נישואים מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים

ההרצאה המוצעת תתבסס על עבודת תזה בנושא נישואים מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים. במסגרת המחקר, שהיה איכותני, ראייתי 17 זוגות – לרוב רק את בני הזוג הישראלים-יהודים, שבהם בחרתי להתמקד, אך במקרים אחדים התראיינו שני בני הזוג. העבודה התמקדה בנושא השייכות של בני הזוג המקומיים לקולקטיבים השונים ולהשפעה של הנישואים המעורבים על תחושת השייכות שלהם. יחד עם זאת, אחת הסוגיות המשניות, שעלתה בכל אחד מהראיונות, הייתה המשיכה לבן הזוג הזר, בעיקר בתחילת הקשר. סביב נושא המשיכה עלו לא פעם עניינים הקשורים בידע ובדימוי, שבהם אבקש להתמקד כעת. מה שידוע לנו על האחר (או שאנו חושבים שאנו יודעים עליו), מה שאנו סבורים שידוע לו עלינו, וכן, מה שאנו יודעים וחושבים על עצמנו – אלו גורמים שעשויים להשפיע על משיכה או דחייה כלפי האחר הזר, והם שמאפשרים או פוסלים קשר בין-אישי ואינטימי אתו. מהמחקר עולה בבירור שכאשר ישנה משיכה בסיסית כלפי האחר באופן כללי, או כלפי תרבות או מקום מסוימים, יש לכך השפעה חיובית על היווצרותו של קשר מעורב. משיכה בסיסית זו נובעת, כמובן, מהידע המוקדם שיש לנו על האחר ועל תרבותו, וכן מהידע שיש לנו לגבי עצמנו. כשמדובר בעצמנו, חשוב לציין את קיומה של נכונות בסיסית להכיר ולהימשך אל האחר-הזר. נכונות זו נקבעת ממה שאנו יודעים וחשים כלפי האופי האישי שלנו, כלפי התרבות ממנה אנו באים וכלפי תרבויות אחרות. אם כן, הנכונות הבסיסית מאפשרת משיכה, וזו בתורה מאפשרת את הבסיס להיווצרותו של הקשר המעורב.

יוסף גינת (אוניברסיטת חיפה ומכללת נתניה), חשיבותה של הבנה

בין-תרבותית במהלך משא ומתן

רבות נכתב בספרות האנתרופולוגית על הגדרת המושג תרבות. ניתן להגדיר תרבות באמצעות ארבעה מושגים: אמונות, ערכים, סימנים וסמלים. בהתעלם מן התרבות החומרית, ארבעת המונחים הללו

מקפלים בתוכם את כל אבני הבניין המרכיבות תרבות. בתרבויות שונות, אנשים שונים מתבטאים באמצעות סימנים וסמלים. יודגש כי מספר החברים בתוך קבוצת תרבות אינו מוגבל; עם זאת, חשוב לציין שאדם יחיד אינו יכול להוות תרבות – לכך נחוצים לפחות שני אנשים או יותר. במהלך ההרצאה תינתנה דוגמאות של אפשרויות שהוחמצו לקידומו של השלום בין ישראל לבין ארצות ערב. חוסר הבנת התרבות של האחר (או אי הרצון להכיר את התרבות של האחר) מנעו התקדמות לקראת שלום. הדוגמאות תתייחסנה לשתי אפשרויות לפתיחת הדברות של ישראל עם מצרים בשנים 1996 ויותר מאוחר בשנת 1971. נתייחס לאפשרות של פתרון לא מסובך לסוגיית הר-הבית (אל חרם אל שריף), תינתן דוגמא הקשורה למלחמה בעיראק שתדגיש את חוסר הבנתם של האמריקאים את התרבות הערבית. ולסיום ההרצאה אתייחס לבניית אמון בין הישראלים לבין הפלסטינים על ידי קיומה של הפסקת-אש כפי שהיא קיימת בתרבות האסלאם. לאורכה של ההיסטוריה הפסקת אש הנקראת "הודנה" מעולם לא הופרה.

פרק זמן 6

שם המושב: אנתרופולוגיה ביקורתית: המורשת של הנרי רוזנפלד **Critical Anthropology: Henry Rosenfeld's Analytic Studies of Israeli Society**

המושב מוקדש לזכר הנרי רוזנפלד (1922-2007), ולדיון במורשתו האינאלקטואלית. רוזנפלד היה בין מקימי האנתרופולוגיה בישראל, ומחקריו לאורך השנים התמקדו בשני נושאים מרכזיים-- תמורות מבניות ואחרות שחלו בחברה הפלסטינית, ופיתוח גישה מקורית (יחד עם שולמית כרמי) על החברה הישראלית. מחקריו שילבו ניתוח היסטורי יחד עם עבודת שדה אתנוגרפית, וגישתו הביקורתית אפשר לו לפתח סידרה של הבנות חדשות. המושב כולל חמש הרצאות: מייקל סולטמן, "כיווני מחקר ביקורתי עכשווי"; מאג'ד אלחאג', "הרסיים הישראלים"; יובל

יונאי, "אנתרופולוגיה ביקורתית וחקר המיניות"; מיאה רוזנפלד, "מחקר המשפחה והשארות הערבית לביקורת הכלכלה המדינית הישראלית"; אלכס וינגרוד, "ייחודיות המחקר של כרמי- רוזנפלד על החברה הישראלית".

מיאה רוזנפלד (האוניברסיטה העברית, מכללת ספיר, והמכללה האקדמית בית ברל), מחקר המשפחה הערבית לביקורת הכלכלה המדינית הישראלית: היפוך הדגשים באנתרופולוגיה של הנרי

עבודתו המחקרית של הנרי רוזנפלד על תהליכים של שינוי בחברה הערבית בישראל נפרשה על פני קרוב לחמישה עשורים. מחקריו הראשונים משנות החמישים והשישים נכתבו במיטב המסורת האנתרופולוגית הקלאסית, במובן זה שמימד התרבות בכלל ומבנה המשפחה ויחסי השארות בפרט קיבלו דגש מרכזי. מקומם של השלטון המרכזי ושיטת הייצור אינו נפקד מהניתוח, ואולם אלה לא היוו את מושאו הישיר של המחקר, אלא נדונים כגורמים המסבירים את , את residual peasantry והיווצרותה של "החברה הפלאחית")) התמורות שידעה חברה זו ואת הסיבות המכשילות את התפתחותה. עבודותיו של הנרי משנות השבעים, שרובן נכתבו במשותף עם שולמית כרמי, עמדו בסימן ניתוח מאפייני הפרולטריון והמצב המעמדי של המיעוט הערבי בישראל, כאשר המשפחה, ומבנה היחסים החברתיים בכפר שוב אינם במרכז. העבודות המאוחרות יותר, גם הן ברובן פרי השותפות עם כרמי, התמקדו בעיקר בניתוח ביקורתי של הכלכלה המדינית של ישראל והשלכות התמורות שחלו בה עבור קבוצות מעמדיות ולאומיות שונות, ובהן המיעוט הערבי. היפוך דגשים זה והניסיון להסביר את מקורותיו הוא שיעמוד במרכז הרצאתי.

יובל יונאי (אוניברסיטת חיפה), האנתרופולוגיה והשיח על מיניות: תרומות ואתגרים

האקדמיה עדיין אינה יודעת כיצד להתמודד עם המחקר על מיניות. למרות שדפוסים מיניים יכולים להוות מוקד לחקר בעיות יסוד במדעי החברה (למשל, לדיון ביחס בין "טבע" להבניה חברתית), מדענים מזואולוגיה עד סוציולוגיה היו נבוכים בכדי לחקור נושאים אלו, וכאשר הם צפו בהתנהגויות מיניות שחרגו ממה שנתפס בעיניהם כנורמלי, הם התעלמו פעמים רבות ממה שעיניהם ראו. גם האנתרופולוגים גילו התנהגויות מיניות "מוזרות" בקרב ילידים של ארצות רחוקות. למרות שגם חלקם נרתעו מפירוט התנהגויות אלו, העיסוק האנתרופולוגי באקזוטי ובשונה אפשר לאנתרופולוגים להיות בין החלוצים במחקר של מיניות. גם בתוך החברות המערביות, אנתרופולוגים גילו עניין בתיעוד תרבותיותיהם של מיעוטים מיניים. עבודות אנתרופולוגיות שימשו, אפוא, זרז לפיתוח חשיבה על מיניות שאיננה לוקחת את המיניות המקובלת במערב כדגם הכרחי של מיניות ראויה. יחד עם זאת, חקר המיניות ממשיך לאתגר את האנתרופולוגיה ולהמחיש כמה מהדילמות הבסיסיות בחקר של השונה והאחר. בעבודה זו אני אשען על שתי עבודות מאוחרות של חקר "הומואים" בהונדרס ובאינדונזיה כדי להצביע על חשיבותה של האנתרופולוגיה בדיון על מיניות ועל הקושי בחקר המיניות.

אלכס וינגרוד (אוניברסיטת בן גוריון), השינוי הרדיקלי: המפעל המחקרי של שולה כרמי והנרי רוזנפלד על החברה הישראלית

נושא ההתפתחות ההיסטורית-סוציולוגית של החברה בישראל נחקר רבות, גם לפי פירושים ותיאוריות שונות ומנוגדות. שולמית כרמי והנרי רוזנפלד לקחו חלק פעיל באותו דיון-ויכוח. בסדרת מאמרים ביקורתיים הם פיתחו גישה ייחודיות המתייחסת לשינויים המבנים שחלו בפלסטינה-ישראל ועל הסבות לשינויים אלה. לגרסה הכלכלית-פוליטית של כרמי-רוזנפלד, "חברה סוציאליסטית בדרך" הייתה קיימת ערב קום המדינה, אולם תפיסת "הממלכתיות" ששלט לאחר 1948 גררה החברה

לכיוון קפטליסטית-מיליטריסטית מובהקת. ההרצאה סוקרת את הניתוח של כרמי-רוזנפלד, ומשווה בינה ולבין הגישות של ליסק-הורביץ, שטרנהל, קימרלינג, שפיר-פלד, ואחרים.

מייקל סולטמן (אוניברסיטת חיפה), כיווני מחקר ביקורתי נכונים גם לשנת 2008

במדעי החברה, הגישה הביקורתית הגיעה לשיאה בזירה האקדמית בשנות ה-70, ומאז דעכה. בהתחשב במצבה הפוליטי והחברתי המדרדר של מדינת ישראל כיום, יש אולי יתר תוקף לביצוע מחקרים ביקורתיים, זאת על מנת לתפוס ולהבין את המציאות. עיון מחדש בעבודתו של הנרי רוזנפלד יכול להציע כיווני מחקר מועילים. במדעי החברה, הגישה הביקורתית הגיעה לשיאה בזירה האקדמית בשנות ה-70, ומאז דעכה. בהתחשב במצבה הפוליטי והחברתי המדרדר של מדינת ישראל כיום, יש אולי יתר תוקף לביצוע מחקרים ביקורתיים, זאת על מנת לתפוס ולהבין את המציאות. עיון מחדש בעבודתו של הנרי רוזנפלד יכול להציע כיווני מחקר מועילים.

מאג'ד אלחאג' (אוניברסיטת חיפה), הרוסים הישראלים - דפוסי זהות ומגמות לעתיד בקרב מהגרי שנות התשעים מברה"מ לשעבר בישראל

מאז שנות ה-1990 היגרו לישראל כמיליון עולים מברה"מ לשעבר. מחקרים רבים עסקו בדפוסי הסתגלות, בזהות ובמיקום של עולים אלה בהקשר למבנה האתני של החברה היהודית בישראל. הרצאה זו עוסקת בדפוסי זהות ובאוריינטציה לעתיד של מהגרי שנות ה-1990 מברה"מ לשעבר בישראל. היא בוחנת את ההגדרה העצמית של העולים, את היחס שלהם לחברה הישראלית ואת דפוסי ההתנהגות בקשר לזהותם האתנית. הניתוח מבוסס על שילוב של נתונים שנתקבלו מסדרת סקרים שערכנו בנושאים אלה, ניתוח דיונים של קבוצות מיקוד ומקורות משניים.

בניגוד לציפיות שהעולים ייטמעו בתוך המעמד הבינוני האשכנזי, אנו מגיעים למסקנה שהעולים מתגבשים כקבוצה אתנית חדשה שיש לה את כל המאפיינים הטיפוסיים של קולקטיב אתני. כתוצאה, הם מעמידים אתגר חשוב בהקשר למבנה הרב-תרבותי של ישראל ולאופייה האתנו-לאומי.

שם המושב: מופעים של חיקוי, התחזות ואימות בשדות של טרנס-פורמציה

Mimicry, Imposture and Verification in the fields of transformation

"ידע" נתפס בשכל הישר כקשור ב"אמת" ו"עובדות". מושב זה מציע דיון דווקא בידע(ים) כוזבים ושקריים, מופעים של זהויות מתחזות, מעמידות פנים, מחקות וחמקמקות. בלב העניין האנליטי שלנו עומד השדה ; if , passing , המושגי של חיקוי, התחזות, פסיאודו, מימיקרי, זיוף, כמו כן, חלק בלתי נפרד משדה זה הוא המאמץ התמידי לאימות של התודעה, האמונה או העצמי "האמיתיים", חשיפתם ואישורם הפומבי. אנחנו מציעות לדון בשאלות הנוגעות לתנאים מבניים (חברתיים ופוליטיים) ומצבים תרבותיים אשר מייצרים ומעודדים את הפרקטיקות של החיקוי והתחזות. הברור של סוגיות אלה יעשה באמצעות מחקרים אתנוגרפיים בשלוש שדות של טרנס-פורמציה: המרה דתית, הגירה וקריסה אידיאולוגית-פוליטית. המבט של מיכל קרבל בפרקטיקה של בתי הדין לגיור וחשיפת "טבעו" או "זהותו" האמיתית של הפרט ומתגייר, כמו כן האופן בו המתגיירות בונות את האוטוביוגרפיות של ההמרה והטרנספורמציה שלהן אל מול בית הדין, ודיבור רפלקסיבי עם עצמם. עבודתה של סבטה רוברמן המתבוננת ביהודים רוסים בגרמניה אשר נכשלים לספק את הזהות המצופה מהם. הם נעמדים מול הציפייה של החברה הגרמנית להציג ולקיים "זהות יהודית", אך אינם לא מסוגלים לספק את ה"סחורה" הנדרשת, והופכים ל"מתחזים של

עצמם". 'זהות יהודית' מהווה זירה של משחק ציני עבור אחדים, מקור של שאלה מוסרית וייאוש עבור אחרים, וחיפוש אחרי זהותם האוטנטית ואמיתית. ועבודתה של יוליה לרנר מפענחת את מופעי התרבות המימטית ברוסיה הפוסט-סובייטית. היא מציגה את השינוי הפוסט-סובייטי כ"פסבדו-שינוי", מנתחת את התחזות וחקיני שמתפקדים כמנגנונים לייצור תרבות, שינוי ושימור במצב של טרנספורמציה פוסט-סובייטית, וכך מצביעה על המצב התרבותי הייחודי בו "הפסבדו" הופך ל"אמיתי".

מיכל קרבאל טובי (האוניברסיטה העברית), לאמת את השקרים: הופעה ביוגרפית של השתנות בשדה הגיור האורתודוכסי בישראל

לאורך הדרך, בתחנות השונות של המסלול האורתודוכסי ליהדות במדינת ישראל, מתבקשים המתגיירים להופיע בפני סוכני הגיור, כשהם מתמללים ומגלמים את תהליך הגיור כסיפור של השתנות. הופעה דינאמית ודיאכרונית זו מייצרת ומלווה במערכת הבחנות בין אמת לשקר, בין כנות עמוקה להצגה שטחית, ובין אמינות לבין זיוף; מערכת אשר מארגנת את חיי היומיום של פרויקט הגיור הממלכתי בישראל על זירותיו השונות, ומתווה את קווי המתאר אשר אל מולם ובתוכם נעים ומתמקמים המתגיירים וסוכני הגיור לסוגיהם. בהרצאה אעמיד לדין נתחים מתחנה אחת של מופע ההשתנות, תוך התמקדות באסטרטגיות הפעולה של שומרי הסף (במקרה הזה, שליחי בית הדין) ביחס למערכת ההבחנות שהוזכרה. אבקש להראות כיצד ההופעה הביוגרפית מתחזקת מתוך פרקטיקות של אימות, הן במובן של ווידוא (מתוך עימות), והן במובן של עבודה משותפת על ניסוח סיפור סביר של גיור "אמיתי". הופעה זו היא מרכיב בעיצוב תהליך הגיור כ"טקס של עבירה" (rite of passage), לא פחות מאשר כטקס מעבר (rite of passing) ישמש מנוף לניתוח של פרויקט הגיור האורתודוכסי passing מושג ה

העכשווי בישראל כפרויקט של שיוך והשתייכות, ולהידרשות אנליטית לשימושיו של המושג.

סוטה רוברמן (האוניברסיטה העברית), מתחזים לעצמם: "אנשים העובדים כיהודים אינם עובדים היום"

פתיחת שעריה של גרמניה להגירה היהודית מברית המועצות בתחילת שנות התשעים הייתה אקט מוסרי. הסיוע לקבוצה זו, אשר חוותה את משבר העידן הפוסט סובייטי ואת מצוקותיו, נתן לגרמניה אפשרות לשוב ולנסות לכפר על העבר, ובה בעת להחיות את הקהילה היהודית המקומית הקטנה והמזדקנת. הצד המארח לא הציב בפני אורחיו כל דרישות מיוחדות, למעט דרישה אחת – להיות יהודים. השאלה "מי הוא יהודי?" מעסיקה רבים מהמהגרים, והתשובה עליה אינה ברורה. כתוצאה מתהליכים פוליטיים והיסטוריים נסדקה הזהות היהודית הרוסית והתרוקנה מתוכן, ומצבן הפנימי של קהילות יהודיות מקומיות אינו תורם להבניית זהות זו. במאמר זה ברצוני להתבונן במצב חברתי שבו פרט או קבוצה נכשלים במשימה, ואינם מסוגלים להבנות את הזהות המצופה מהם. ומאחר שאין ביכולתם "לספק את הסחורה", הם "מתחזים לעצמם". לאחדים מן המהגרים, "הזהות היהודית" היא זירה למשחק ציני, ולאחרים – היא בסיס לשאלה מוסרית, שנלווים לה יאוש וחיפוש בלתי פוסק אחר האותנטי והאמיתי. האם מדובר ב"אני מאמין" או בהתחזות בלבד? האם זאת התנהגות כנה או רק משחק ב"כאילו"? והאם ההבדל בין האפשרויות הוא עקרוני? שהרי הגבולות הולכים ומטשטשים.

יוליה לרנר (אוניברסיטת בן גוריון), מופעים של תרבות מימטית ברוסיה הפוסט-סובייטית

הרצאה זאת תצא מתובנה אנליטית של המחקר שלי העוסק בשינוי ואי-שינוי התרבותי ברוסיה הפוסט-סובייטית. את ההסבר לפרדוקס

השינוי/לא-שינוי הזה חיפש המחקר בשדה הידע האקדמי-האינטלקטואלי של מדעי החברה הפוסט-סובייטיים, ובעיקר תחומי הסוציולוגיה ואנתרופולוגיה. ההסבר טמון בפרשנות שלי של השינוי הפוסט-סובייטי כשינוי מימטי, כלומר, שינוי העובד דרך חיקוי והתחזות. אסביר את המקורות של מה שאני מכנה "התרבות המימטית" ברוסיה: תרבות זאת קשורה הן למערכת הסימבולית התרבותית הרוסית, ומחוזקת על ידי המצב הפוסט-סובייטי דמוי פוסט-קולוניאלי. אציג את אחד העוגנים החשובים של תרבות זאת והוא הקטגוריה תרבותית פרשנית סימבולית - "פסבדו". עם התבונה שהחיקוי והתחזות הם מרכזיים כול כך להבנת המצב הפוסט סובייטי, אצא אל מעבר לגבולות השיח האקדמי הרוסי לתרבות פופולארית, ספרות, מדיה, פוליטיקה. אביא לכם כמה דוגמאות "טריות" לעיסוק בחשיפת המתחזים והזיפים והחיפוש של "האמית" בשדות אלה ברוסיה הפוסט-סובייטית. אציב שאלות הנוגעות לתנאים מבניים ומצבים תרבותיים אשר מייצרים ומעודדים את האסטרטגיה של החיקוי והתחזות, וכן לסוג זהות קולקטיבית הנבנית כתוצאה מכך?

שם המושב: איך עושים את זה? על אומנות ייצור הידע האנתרופולוגי

On the Craft of Producing Anthropological Knowledge

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית. מושב זה עוסק באומנות ומלאכת המחקר והפקת הידע האתנוגרפי. זירות מחקר שונות מציבות אתגרים מתודולוגיים שונים. הפתרונות המומצאים להתמודדות עם אתגרים אלה מייצרים אסטרטגיות המותאמות לשדה המחקר. איך חוקרים ועד עובדים, קונפליקטים מעמדיים ועבודה? איך חוקרים הברחות של סמים בסביבה גיאופוליטית וחברתית משתנה? איך חוקרים תקשורת בין נערות בחוגי הריקוד שלהן? איך חוקרים "אותנטיות" של פרפורמנס?

דליה לירן-אלפר (המכללה למנהל), על חוגי מחול לנערות בישראל וייצור יידע אנתרופולוגי

ההרצאה עוסקת במחקר משני המהווה חלק ממחקר רחב בו נבחנו חוגי ריקוד לנערות, כמסגרת פנאי וכאשנב לעיסוק בגוף הנשי, המהווה מרכיב מרכזי בכינון הזהות של נשים (לירן-אלפר, 2005, נערות רוקדות:הבנייה תרבותית-חברתית של זהות מיגדרית בחוגי מחול בישראל, מחקר לתואר שלישי, אוניברסיטת חיפה). המחקר נערך בשני בתי ספר לריקוד בשני ישובים בישראל, השונים זה מזה בנתונים הסוציו-דמוגרפיים שלהם, בין השנים 1998-2002. המחקר בוחן את הפעילות בחוגי המחול ואת סוגי הידע המיוצר ומעובד על ידי השותפים בזירה – הנערות, המורות והאימהות. במהלכו, שולבו שיטות מחקר אתנוגרפיות של תצפיות, ריאיונות, קבוצות דיון וניתוח טקסטים. במוקד ההרצאה הדיון בסוגי הידע מעוגן גוף המיוצר במסגרת חוגי מחול לנערות בישראל ופירוט דרכי ההתמודדות בקושי לספר ולכתוב תנועה. "המחול מדבר בעד עצמו" ו"קשה להסביר ולדבר על מחול", טוענים רבים מהעוסקים בתחום, חוקרים, שבחלקם הם רקדנים לשעבר (Foster 1994, Shapiro 1994, Wulff 1998). המחקר שעסק בתיאור (וניתוח השיח המחולי שהגוף הנשי במרכזו מציע, כיצד להציג ולמשמע עולם תוכן שעיקרו במדיום התנועתי המלווה במדיום המילולי, כיצד למהול ולפרש עולמות תוכן שונים ואף מנוגדים.

גדי נסים (אוניברסיטת תל אביב), על קשיים במחקר קונפליקט מעמדי

ניסיון לערוך מחקר אתנוגרפי קלאסי על ועד עובדים בישראל חושף עד כמה קשה להשליך את מסורת התצפית המשתתפת כלשונה על שדות קונפליקטואלים מורכבים. מטרת המחקר היא לחדור לקרביו של אחד מהנושאים הקלאסיים במחקר החברתי, ואחד הנושאים הבווערים והאקטואליים בחברות קפיטליסטיות: הקונפליקט המעמדי, המתח

המובנה בין ההון הגדול לבין מה שמכונה "העבודה". לצורך מימוש מטרה זו בחרתי לבצע מחקר עומק אתנוגרפי על ועד עובדים. ברם, הסתבר לי כי עריכת מחקר "קלאסי" על שדה מסוג זה נתקלת במספר קשיים מורכבים. ראשית, ראשי הוועד יכולים אמנם לחפוץ בהכרה שמחקר אתנוגרפי מעניק, אך במקרים רבים הם נרתעים מהחשיפה הכרוכה בו - הן בשל מה שהם מזהים כאקלים ציבורי אנטי-יוניוניסטי והן בשל חששם לחשוף אסטרטגיות וטקטיקות בשעת מאבק מול המעסיק (מאבק בו הם נמצאים בעמדת נחיתות). שנית, הפירמות שבמסגרתן פועלים הועדים לא ששות לתת מרחב פעולה לחוקר המתמקד ביחסי העבודה (ועוד מנקודת מבטם של העובדים). שלישית, ועד עובדים אינו פועל לרוב באתר פיסי מוגדר, וגם הפעילות הסדירה והרשמית בו מועטה יחסית. חלק ניכר מהפעילות היא לא פורמלית, מקוטעת ונעשית במסגרת אינטראקציות אגביות וספורדיות בין עובדים בודדים במקום העבודה. כל זה מקשה על חשיפה שיטתית אליו. רביעית, מצבי משבר וקונפליקט גלוי, החיוניים למחקר, פורצים לרוב באופן ספונטני - האנתרופולוג עלול "לפספס את הרגע". יתירה מכך, ישיבות הוועד במצבים כאלה הן רגישות ביותר, והנכונות לשתף את החוקר מצריכה רמה גבוהה של אמון ומידה לא מבוטלת של ביטחון עצמי אצל הנחקרים. התממשותם של שני התנאים הללו היא נדירה.

עמנואל מרקס (אוניברסיטת תל אביב), כל נושא ושיטות המחקר שליו: דוגמת הברחת החשיש בדרום סיני

תמיד ידענו שכוחה של האנתרופולוגיה בעבודת-השדה. מאחורי מימרה זו מסתתר החיפוש המתמיד של האנתרופולוג אחר שיטות מחקר ההולמות את נושא המחקר. משום זה קשה לאויבי האנתרופולוגיה להכריע אותה. מאידך, הדבר מקשה על הוראת שיטות מחקר אנתרופולוגיות. הברחת החשיש עניינה אותי בזמן שעשיתי עבודת-שדה בדרום סיני, משום שלפני כניסת ישראל תרמה הברחת החשיש כ-30%

מההכנסה הלאומית של הבדוים. בתקופת הכיבוש הישראלי כמעט ופסקה ההברחה, אך דווקא הרגיעה הזו איפשרה לי לפגוש את המבריחים הגדולים ולשמוע מהם על דרכי עבודתם. אחרי ששבה סיני לריבונות מצרית חזר סחר הסמים לתפוש מקום מרכזי בכלכלה. השינויים הדרמטיים האלה התחוללו בעקבות תהפוכות בכלכלה העולמית והאזורית. רציתי להבין את הכוחות הבינלאומיים שיצרו את המציאות בדרום סיני. החומר האתנוגרפי שאספתי בזירה עזר לי לפענח את מערך הכוחות הזה, בבחינת "לראות את העולם בגרגר החול". בשעה שניתחתי את החומר נותרו שתי שאלות לא פתורות: מדוע פרח הברחת החשיש בעיקר מ-1950, וכיצד חזר והתפתח סחר הסמים מ-1982. לגבי התקופה הראשונה נעזרתי בעיקר באוטוביוגרפיות של כמה קציני משטרה מצריים. לגבי השנים האחרונות נעזרתי הן בשבבי אינפורמציה שהגיעו מסיני והן בדיווחי סוכנויות הידיעות הערביות על פעולות הטרור.

אורי דורצ'ין (אוניברסיטת בן גוריון), "האמת של 'הגנגסטא', או: כיצד מבצעים אותנטיות שחורה": ניתוח פרפורמנס

"האמת של 'הגנגסטא', או: כיצד מבצעים אותנטיות שחורה": ניתוח פרפורמנס בשדה המוזיקה הפופולארית מהווה הקטגוריה הקרויה "מוזיקה שחורה" דוגמא בעלת מאפיינים ייחודיים. ההנחה בדבר זיקה המתקיימת כביכול בין גוף יצירה לבין מרחב תרבותי הנחשב כמקורו כרוכה במאבק מתמשך על זכות ההגדרה הן של גבולות התרבות והן של גבולות היצירה. אופן התנהלותה של המוזיקה השחורה בתעשיית הפופ הגלובאלית משמש אפוא דוגמא למאבק על זכות ההכרעה בדבר טיבה של אותנטיות ביצירה המוזיקאלית. את הויכוחים הניטשים אודות ערכה של יצירת ההיפ הופ, תצורה סגנונית הנחשבת בעיני רבים כ"שחורה מכולן" ובעיני אחרים כסטייה ממורשת המוזיקה השחורה "האמיתית", ניתן לתרגם לשלוש שאלות בסיס אפיסטמולוגיות: מהו

הטעם בשאלות של אותנטיות בהקשר של תרבות פופולארית (אפילו כאלה המתקיימות ביחס להגדרות זהות אקסקלוסיביות)? במידה וישנה תוחלת לשימוש במושג, כיצד ניתן להבינו בכפוף לתנאים החדשים? ולבסוף, כיצד ניתן להצביע על קיומה של אותנטיות, כתכונה או כאיכות, במסגרת הביצוע המוזיקאלי? על סמך ניתוח פרפורמנס של מקרה אחד. אנסה להציע כיוון לתשובות אפשריות.

שם המושב: אתרים של יצירת ידע

Loci of Knowledge Formation

המושג יעסוק בהקשרים החברתיים שבהם נוצר ומתוחם ידע. בעשורים האחרונים החקר החברתי של המדע והידע נוטה לעבור מטענות מאקרו-חברתיות אודות התאמה בין ידע ומבנה חברתי כולל לעבר טענות מיקרו-אנתרופולוגיות המנסות לאתר את מקורותיו ומאפייניו של הידע בהקשר החברתי הקונקרטי שבו הוא נוצר. יחסים מקומיים אלו מתורגמים לאמיתות הזכות לגיטימציה מעבר להקשר שבו נוצרו, עד כדי טענה לתוקף אוניברסאלי. במסגרת המושב יוצגו שלושה מחקרים העוסקים ביצירה של פרקטיקות המאשרות את התוקף והרלוונטיות של ידע בהקשר חברתי מסוים. למחקרים אלו משותפת ההנחה כי יש לפרש פרקטיקות אלו כחלק ממערך תרבותי מקומי המתקיים במסגרת של יחסים חברתיים מתוחמים.

ליאור גלרנטר (אוניברסיטת בר אילן), ויקיפדיה: תרבות אפיסטמית

חדשה?

ויקיפדיה הינה אנציקלופדיה מקוונת ורב לשונית אשר נכתבת ונערכת באופן התנדבותי על ידי גולשי אינטרנט מכל העולם, ותכניה נגישים ללא תשלום. תודות להיקפה, נגישותה והפופולאריות שלה נודעה לה השפעה תרבותית משמעותית, והיא עומדת במוקד שיח ציבורי ער אודות השינויים באופני היצירה של ידע ובמשמעותו התרבותית. שיח זה

נוטה להדגיש מאפיינים כגון קהילתיות, פתיחות והיעדר היררכיות, ולהסבירם כחלק ממפנה טכנולוגי-חברתי ברמה המאקרו חברתית. ההרצאה, המבוססת על אתנוגרפית רשת ומחקר היסטורי של ויקיפדיה, תנסה לבחון את התרבות האפיסטמית שהתהוותה במסגרתה מנקודת מבט מיקרו-חברתית, תוך התמקדות בהיבטים המקומיים והייחודיים שהנחו את התפתחותה. תוך התבססות על אתנוגרפית רשת ומחקר היסטורי של ויקיפדיה, ייסקרו קווי המדיניות המרכזיים המנחים את יצירת ועריכת תוכן במסגרתה, ויוצגו ממצאים ראשוניים מהמחקר אודות האופן שבו הם התפתחו ונוסחו. ממצאים אלו מצביעים על כך כי סטנדרטים ומדיניות של ייצור והסמכת ידע בויקיפדיה נקבעו בעיקר בתקופה בה היא צמחה באופן דרמטי מקהילה יציבה יחסית של משתתפים המכירים זה את זה למבנה חברתי גדול ומורכב אשר אינו מבוסס על היכרות אישית. התוכן הקונקרטי של קווי מדיניות אלה התעצב בעיקר סביב משברים חברתיים ופוליטיים, והם הפכו מפתרונות קונקרטיים לבעיות נקודתיות לעקרונות יסוד הנחשבים מוחלטים, מוצדקים ומובנים מאליהם כאשר הופקעו מההקשר בו נוצרו.

סקיי גרוס (האוניברסיטה העברית),

The rituals of knowledge in brain surgery: an Ethnography of Operating Rooms

Based on an ethnography of surgical interventions for brain tumors, I would like to offer an examination of the ritual practices involved in operating rooms when involving intricate expert relations. As procedures of this kind demand the participation of medical professional from a broad array of expertise, and from a broad range of hierarchical positions, the exchanges, both symbolic, rhetorical, and performative, allow for a rare look onto the complex

microdynamics of medical interactions. I shall focus on temporal aspects (e.g. the timing of entry and intervention of each expert), the spatial elements (e.g. where would each expert `operate` within the space surrounding the patient and the apparatus), the technology (e.g. what instruments are involved, who has access to them, and what –beyond its more interventional purpose- is the form of knowledge provided by each instrument), and naturally, the ways in which the different actors would exchange knowledge, have casual interactions, or deliver orders. My presence in the OR, completely immersed within this space, allowed for further insight as to the importance of my spatial position (e.g. where do I stand?), rhetorical exchanges (e.g. who talks me through the operation?), symbolical interactions (e.g. who allows me to have eye contact with them?), and general ritual aspects (e.g. how am I dress? Do I scrub in?).
ההרצאה תינתן בשפה העברית.

יונתן מזרחי (מכללת עמק יזרעאל), איך אומרים ממים בעברית? הקונטקסט ההיסטורי של תיאורית הממטיקה

במהלך שנת 2008 צפוי להתפרסם בעברית ספרה של סוזאן בלקמור ("מכונת הממים") בהוצאת הספרים של The Meme Machine המכללה האקדמית עמק יזרעאל (בשיתוף עם הוצאת זמורה-ביתן).
Cultural Evolution ממטיקה היא תיאוריה של ברירה תרבותית המתבססת על רעיון של ברירה תרבותית של רעיונות ואו רכיבים תרבותיים (ממים). האנלוגיה הכללית היא לדרך שבה אורגניזמים והגנים שהם נושאים נבררים בתהליך הברירה טבעית. במובן זה, הטענה הכללית של ממטיקה היא שממים הם אנלוגיים לגנים וכי שניהם

נבררים על ידי הסביבה בתהליכי ברירה טבעית אקולוגיים (גנים) ובתהליכי ברירה תרבותיים (ממים). ממטיקה מבקשת להבין את התהליכים התרבותיים הללו, לפתחם וליישם לפתרון שאלות ולניסוח תיאוריות בתחומי דעת העוסקים בחקר התרבות. הרעיון פותח במקור על ידי ריצ'ארד דוקינס בספרו הגן האנוכי ומאז זכה לפיתוחים ולביקורות מכיוונים רבים. רעיון הממים התרבותיים הינו חלק ממגמה אינטלקטואלית רחבה יותר בת-זמנינו שעניינה הרחבה והתאמה של רעיון האבולוציה ומנגנון הברירה הטבעית בכלל, ומודלים גנריים של משכפלים בפרט לתחומי דעת שמעבר לביולוגיה. מכיוון שבמערכת ליצירת כל דבר תרבותי DNA תרבות רעיונות הם בבחינת מרשם (מהנחיות ליצירת כלי אבן או מטוסי קרב ועד רעיונות מתקדמים בתחומי מדע המדינה והפילוסופיה של המוסר), ברור שלכל תיאוריה כללית העוסקת בדרכי יצירתם, שכפולם, הפצתם, פעולתם והכחדתם של רעיונות – כאן "ממים תרבותיים" - ישנה השלכה עקרונית ונגיעה של ממש בדרך שבה אנו מבינים את מונח התרבות. מכאן העניין שיש כיום למדעני חברה רבים בקשר לנושא. בישראל המם של ממטיקה זכה להתייחסות שולית בלבד באקדמיה ומחוצה לה ואנו מבקשים להתחיל ולטפל בנושא באופן שיטתי יותר בהרצאה הנוכחית בדרך של מתן קונטקסט היסטורי רחב יותר למונח.

Math in Action : סתיו קאופמן-רביב (אוניברסיטת תל אביב), אנתרופולוגיה של תוצאה מתמטית

כיצד נוצר ידע מתמטי חדש? מה מצדיק אותו והופך אותו לאוניברסלי, על-זמני והכרחי? שאלות אלו, שבעבר נחשבו לשאלות פילוסופיות פר-אקסלנס, מקבלות כיום יותר ויותר התייחסות אנתרופולוגית. ההרצאה תסביר מדוע התשובות הפילוסופיות אינן מספקות, וכיצד יכול מחקר אתנוגרפי לענות על שאלות אלו. ההעברה של השאלות הפילוסופיות לתחום מחקר חברתי מביאה לניסוח שלהן מחדש, ולשינוי המיקוד

משאלת נכונותו והצדקתו של פריט ידע מתמטי, לשאלת העניין והחשיבות שלו. בהמשך, יפורט מסקנות ממחקר אתנוגרפי העוקב אחר תוצאה מתמטית עכשווית, ואחר האופן בו "משוחרר" הידע מן הזירה המקומית-אישית, שבה הוא נתפש כבעל חשיבות סובייקטיבית בלבד, ומקבל מעמד של ידע אובייקטיבי-אוניברסלי. בתהליך זה משקל רב לידע תרבותי ולפרקטיקות הנרכשות מתוך נסיון ומעורבות חברתית בקהילת מתמטיקאים קטנה, כמעט אינטימית, העוסקת בתוכן מתמטי הפועלים בתחום agents מוצמצם ביותר. הקשרים האישיים בין ה מהווים את התווך שבתוכו מוגדרים- הדרישות מידע, הייצוגים שלו, והתוקף שלו. קהילת ידע זו שומרת על קשרים קונטינגנטיים שיצרים רשתות מורכבות לאורכן זורם הידע תוך שהוא משנה את תוכנו ומעמדו.

פרק זמן 7

שם המושב: יצירת ידע על הודו והודים

The Production of Knowledge on India and Indians

המושב ידון ביצירת ידע של חוקרים ישראלים על הודו ועל הודים- הן בהודו והן בישראל. ייבחנו הנושאים הבאים: ידע גלוי וסמוי על הודו; הדימוי של ההודי בעיני הישראלים במפגש בין-תרבותי; הבניית קטגוריות של "הודי" ו"ישראלי" בעיני בני התרבויות השונות; ניתוח יצירת ידע כתוב על ידי הוצאת ספרים וסיפורים בנושא הודו של סופרים ישראלים והודים כאחד. המושב יציע במה רב-תחומית לבחינת סוגיות אלו, ויזמין אנתרופולוגים, סופרים וחוקרים מתחומים שונים להשתתף בדיון. כן תשתתף מרצה אורחת: אסתר דויד, סופרת ידועה מאחמדבאד, הודו, שכותבת בספריה על קהילת יהודי הודו ודימויה של ישראל בעיניהם.

שגיא גינוסר (האוניברסיטה העברית), גורו ידע בהימלאיה הודית

מסורת הגורו בתרבויות ההודיות מאפיינת אותן מקדמת דנא וחיבותה לא התעמעמה גם בימינו. מרכזיות הגורו נובעת בין היתר מהעובדה שתרבויות אלה העדיפו תמיד את הפרקטיקה של העברת ידע בעל-פה ומפה לאוזן על פני העברתו בכתב. לימוד וחניכה נתפסים כדברים שיכולים להתבצע רק באמצעות קשר דיאדי בין מורה לבין תלמיד. זהו לימוד חוויתי, המבוסס על חיבור פנימי של התלמיד הן לגורו והן לאל באופן ששואף לביטול אבחנות חיצוניות ביניהם. בהודו מהווה ידיעת האל אמצעי אפיסטמי לטרנספורמציה באדם והיא מתאפשרת באמצעות ודרך גורו. הגורו כתופעה תרבותית היא רחבה ומגוונת בטבעה ובהיקפה: מהגורו הפילוסוף ועד הפרקטיקן, מהגורו המנהיג תנועה דתית גלובאלית ועד לגורו המקומי בכפרים של תת-היבשת. המשותף לכולם הוא היותם מחוללי שינוי, מוקד להתרחשותה של טרנספורמציה. תוך התבססות על עבודת שדה בצפון מערב הודו, אבחן מודל מקומי של גורו פרקטיקן-ריטואליסטי, מנהיג דתי ומדיום רב עוצמה המהווה חלק אורגני משמעותי בקהילתו. באזור זה של מערב ההימלאיה, ישנם מספר גורו כאלה, שלהם תלמידים, מדיומים-פרפורמרים של איחוז, גירוש שדים וריפוי. מדי קיץ, בני האזור עולים לרגל לאגם מרוחק, בקבוצות גדולות המאורגנות סביב הגורו וחסידיהם-תלמידיהם המדיומים. לאורך העלייה לרגל, באה לידי ביטוי מרכזיותו של הגורו בקוסמולוגיה המקומית, עת באמצעות הידע הטרנספורמטיבי שבידיו הוא חונך את המדיומים ומחולל באמצעות ריטואלים טרנספורמציה אישית וקולקטיבית בעולמותיהם של חברי קבוצתו.

שלמה וייל (האוניברסיטה העברית), יצירת ידע על יהודי הודו בנובלות של אסתר דוד

ההרצאה תדון ביצירת ידע בקרב קוראים הודים וכללים כאחד על קהילת "בני ישראל", הקהילה הגדולה ביותר בקרב יהודי הודו, ודימויה של

ישראל כפי שהם משתקפים ברומנים של אסתר דוד, סופרת ידועה מאחמדבאד, הודו. מוצאה של אסתר דוד מאותה קהילת "בני ישראל" ממנה היא משתדלת אך איננה מסוגלת להשתחרר. בהרצאה ייבחנו הנושאים הבאים: ידע גלוי וסמוי על הודו; הבניית קטגוריות של "הודי" ו"ישראלי" בעיני ההודים; ניתוח יצירת ספרות כפי שהיא משתקפת בסיפורים של אסתר דוד, ועוד. כמו-כן, ההרצאה תבחן את המפגש בין-תרבותי בין יהודים להינדואים מחד גיסא והמפגש בין-תרבותי בין הודים לבין ישראלים מאידך גיסא בהקשר של יצירת ידע מתוך ספרות.

דריה מעוז (האוניברסיטה העברית), כשדימויים מתגשמים: חווית הטיול התרמילאי בהודו

ההרצאה תבחן את תופעת התרמילאות הישראלית לאור הדימויים והסטריאוטיפים שיש לתרמילאים על הודו ועל תושביה. היא תתבסס על מחקר הדוקטורט שבו חקרתי את הטיול של תרמילאים ישראלים להודו באמצעות עבודות שדה שנערכו בהודו בשנים 1997, 2001, 2002, 2005, שכללו תצפית משתתפת ועשרות ראיונות עומק בני שעתיים-שלוש עם התרמילאים. דימויים רבים לגבי הודו וההודים הופיעו בראיונות - הן כתשובה לשאלה ברורה, והן באופן יזום על ידי המראויינים. מניתוח הראיונות עלה כי אחת הסיבות המרכזיות לבחירה במסע להודו דווקא היא הדימויים שקשרו הנחקרים ליעד המסע ולתושביו. בחירת הדימויים ואופן הבנייתם אינו מקרי, ולדימויים המובנים תפקיד פונקציונלי אצל התרמילאים, הקשור למטרות הטיול ולאופן שבו הם תופסים את עצמם. הדימויים מעצבים את חווית הטיול ומהווים מצע נוח שקולט את חששותיהם של התרמילאים, את רצונותיהם ותשוקותיהם. בהרצאה אבחן את אופי המסע להודו, את מטרותיו ואת היחס למקומיים ואנסה לקשר ביניהם לבין שלל הדימויים שיש לישראלים על הודו ועל ההודים.

דניאלה אריאלי (מכללת עמק יזרעאל), מחקר בני המנשה" בישראל:

דילמות מתודולוגיות ואתיות

בנובמבר 2006 הגיעו לישראל 216 מהגרים מהודו המכונים "בני המנשה", אשר עברו גיור בהודו טרום עלייתם עקב הכרה בשורשיהם היהודיים. הרצאה זו מבוססת על מחקר המלווה קבוצה זו החל ממלאת שנה לשהותם בישראל, ואילך. התקוות של בני המנשה מישראל טרום ההגירה היו גדולות, והציפייה שלהם היתה למקום שמבטא רוחניות יהודיות מושלמת, מקום שבו "כולם יהודים דתיים". המפגש עם החברה הישראלית מלווה בחיפוש אחר זהות ומרחב לעצמם, ובניסיון להבדיל את עצמם מן המציאות שאינה תואמת את הציפיות שלהם. הניסיון לעמוד על שאלות של זהות, תוך כדי ראיונות העומק שערכנו עם בני המנשה, עורר את צוות המחקר להשתמש בכלי מחקר לא שגרתיים והעלה דילמות מתודולוגיות ואתיות. הרצאה זו תעמוד על כמה מן השאלות הללו, ותנסה לבחון את היתרונות ומגבלות של כל אחת מכלי המחקר שנקטו, הן מבחינת עומק והיקף הממצאים שהתקבלו במחקר והן מבחינת שאלת הייצוג של הממצאים.

שם המושב: אבות אבותינו: רגעים בהיסטוריה של אנתרופולוגיה

Our Ancestors: Moments in the History of Anthropology

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית המושב נוגע ברגעים בהיסטוריה של אנתרופולוגיה, בדמויות מכוננות שהשפיעו (היו חסרי השפעה) על קורותיה והתפתחותה. נדון בתקופה היוקטוריאנית ובהשפעת היחס למינים השונים על התאוריות האנתרופולוגיות בנות הזמן, על מושג הגזע ויחס האנתרופולוגיה התרבותית בראשותו של בואז למושג זה, ובאנתרופולוג הקרוב יותר לזמננו - פטאי - שזהותו הפרופסיונלית השתנתה עם תמורות הפוליטיקה של האקדמיה.

רועי מאור (אוניברסיטת תל אביב), התהוותה הדיסציפלינרית של האנתרופולוגיה

הידע האנתרופולוגי אינו רק ידע לגבי התרבות, אלא מרכיב תרבותי כשלעצמו. "מדע האדם" פיתח את זהותו הדיסציפלינרית המובחנת בתקופה הויקטוריאנית, וזהות זו הושפעה עמוקות מההקשר הפוליטי והחברתי בו התעצבה. התהליך בו הוגדרה האנושות כמושא למחקר שיטתי, הנפרד מחקר מגוון התופעות הלא-אנושיות, היה טעון במשמעויות אידיאולוגיות עמוקות. להיבט המגדרי נודעה חשיבות מיוחדת בהקשר זה. האנתרופולוגיה ביססה את הגדרתה כתחום נפרד על תפיסה, לפיה היחסים בין נשים לגברים פועלים בצורה שונה ביסודה מהיחסים בין המינים בשאר הזנים הטבעיים. אם מושאיה של הביולוגיה מפגינים סדר מיני מושלם, או כמעט מושלם, מושאיה של האנתרופולוגיה מוגדרים ע"י כאוס מגדרי. הבחנה זו ערערה על רעיונות מושרשים בתקופה הויקטוריאנית, לפיהם היחסים בין נשים לגברים נטולים מאבקי כוח, ומתאפיינים בהרמוניה. האנתרופולוגיה הצביעה על הסכנה שחוסר הסדר המאפיין יחסים אלו יתפשט לחוסר יציבות חברתית כללית. כך, התהוותה הדיסציפלינרית של האנתרופולוגיה השתלבה במהלכים להגברת הפיקוח, השליטה והבקרה על ספירות חיים שרבים ראו אותן כחסינות מפני התערבות כזו.

דני שרירא (האוניברסיטה העברית), רפאל פטאי והתקבלותו באקדמיה האמריקאית: מפולקלוריסט יהודי לאנתרופולוג של המזרח-התיכון

רפאל פטאי, מחלוצי המחקר האתנוגרפי בא"י הלך לעולמו לפני יותר מעשור, אך ספריו מוסיפים להתפרסם וממשיכים לעורר עניין באקדמיה האמריקאית. עד כה לא נעשה ניסיון לבחון את המעבר של רפאל פטאי מירושלים לארה"ב והשפעת מעבר זה על גישתו האתנוגרפית. בחינה של תקופה קריטית זו בעיצובו של רפאל פטאי כחוקר לא היתה אפשרית

מכיוון שלא נמצאו חומרים ארכיונים מספקים לשם כך. הצעתי מתבססת בעיקר על ארכיון המכון הא"י לפולקלור ואתנולוגיה, אשר קוטלג על-ידי בשנה האחרונה ועל-בסיס בחינת ארכיונו הפרטי של רפאל פטאי בנוי-יורק. בחינת ההתכתבויות שפטאי ניהל בשנים שלפני עזיבתו את ירושלים ובשנות פעילותו הראשונות בחוף המזרחי בארה"ב חושפת תמונה מורכבת של תהליכי התקבלות ידע אתנוגרפי. קשריו עם כמה מהאנתרופולוגים האמריקאים המובילים בשעתו, ובמיוחד ההתכתבויות שניהל עם מלוויל הרשקוביץ, מלמדים על שינוי הדרגתי של מבטו האתנוגרפי, אשר עוצב תוך משא ומתן בין רצונו להתקבל כאתנולוג באוניברסיטה העברית הצעירה ובין רצונו להתקבל כאתנולוג באקדמיה האמריקאית. השינויים שעבר מבטו של פטאי מהווים מקרה בוחן מאלף להבנת מערכת הכוחות שפועלים בשדה האקדמי בכלל והבנת תהליכי התקבלות ידע אתנוגרפי המעוגן במקומות תצפית שונים.

עמוס מוריס-רייך (מכון ון ליר), פרנץ בועז ומושג ה'גזע'

פרנץ בועז נחשב מי שבמו ידיו הביא לירידת קרנו של מושג הגזע באנתרופולוגיה האמריקאית, ובכך שינה את פני האנתרופולוגיה האמריקאית במאה העשרים. בחלקה הראשון של ההרצאה אעמוד על מספר תחנות מרכזיות בעבודתו של בועז ביחס לגזע: אראה כיצד בהסתמך על מסורת אנתרופולוגית גרמנית ליברלית, החל את דרכו באנתרופולוגיה האמריקאית בביקורת על מושג הגזע "מבפנים", באמצעות מחקרו האנתרופומטרי המפורסם על ילדי מהגרים בראשית המאה העשרים. לאחר מכן אראה, באמצעות התמקדות בשאלות של עירוב גזעי, כיצד, בהדרגה, העתיק את מוקד עבודתו מהיבטים פסיים של גזע אל השלכותיהם של הבדלים הנתפסים כגזעיים בסיטואציות חברתיות ספציפיות, ובסופו של דבר, באופן פרגמטי, שיעבד את ההבדלים הגזעיים לתרבותיים, ובכך כפר למעשה בחשיבותם למחקר

המדעי-אנתרופולוגי. בחלקה השני של ההרצאה אמקם את מסלול עבודתו בהקשר של ההיסטוריה של הפולמיקה הפנים-מדעית ביחס לגזע בגרמניה ובארצות הברית. בועז הפך על פניה את האנתרופולוגיה האבולוציונית האמריקאית באמצעות עקרונות פלורליסטיים שייבא ופיתח מהאנתרופולוגיה הגרמנית הליברלית של לפני 1900. הוא עשה זאת על ידי כך שמיקד את המחקר האנתרופולוגי של הבדלים גזעיים בקטגוריות של מדעי החברה, כלומר, לא בהבדלים הגזעיים עצמם, אלא בהבדלים הנתפסים כגזעיים על ידי סוכנים חברתיים, עד שקבע, בפועל, כי ההבדלים הגזעיים בטלים ביחס להבדלים תרבותיים. זאת בעוד, בגרמניה, התרחקה האנתרופולוגיה מהמסורת הליברלית, ופנתה באופן הולך לכיוון הפוך, שבו התמקד המחקר של הבדלים גזעיים באופן גובר והולך בקטגוריות הגזעיות עצמן, במונחים של אנתרופולוגיים-פיסיים וגנטיים.

שם המושב: רואים עולם: קטגוריזציות וידע אנתרופולוגי

Categorizations and Knowledge in Anthropology

המושב מאורגן על ידי האגודה האנתרופולוגית הישראלית אנתרופולוגים ומדעני החברה מייצרים את עולם נחקריהם, מקטלגים אותם, מכילים ומפרטים, מוציאים ומכניסים ורואים עולם בעיניהם. השלכות הקטגוריזציות הללו נדונות במושב זה ממספר נקודות ראות: ככלי לעיצוב אסטרטגיית מלחמה של מעצמה עולמית (אמריקה במלחמת וויטנאם), התעלמות של אנתרופולוגים משונות תוך קבוצתית – הן במקרה של הידע על יהודים יוצאי אתיופיה, שסבל מסימפטומים של אמהריזציות-יתר", והידע על המהגרים מברית המועצות לשעבר לישראל; והידע האנתרופולוגי השגוי על הקיבוץ שסייע להסבר שגוי על המפנה בהערצת ברית המועצות בקיבוץ.

טל טובי (אוניברסיטת בר אילן), האנתרופולוגיה ככלי לעיצוב

אסטרטגיה צבאית

האנתרופולוגיה ככלי לעיצוב אסטרטגיה צבאית תקציר הרצאה לכנס השנתי ה-36 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית ד"ר טל טובי במהלך מלחמת וייטנאם הפעילה ארצות הברית תוכנית רחבת היקף אשר קראה ללוחמי הוייט קונג לערוק משורות הארגון. שמה של ('בזרועות פתוחות') והתלוותה אליה מערכת Chiu Hoi התוכנית היה לוחמה פסיכולוגית אינטנסיבית. מעצבי התוכנית האמריקניים ניסו להבין מה יהיה תכני התעמולה היעילים ביותר, אשר יביאו את הוייט קונג. כאן באה לעזרתה האנתרופולוגיה. מחקרים אנתרופולוגיים שהתפרסמו במהלך המלחמה הדגישו את חשיבותם של שלושה מעגלים חברתיים עבור הכפרי הוייטנאמי, שהיווה את מאגר הגיוס העיקרי של הוייט קונג. המעגל הראשון היה המשפחה, המעגל השני היה המסגרת הכפרית והשלישי המסגרת הדתית. מטרתה של הרצאה זו לבחון את תרומת האנתרופולוגיה לעיצוב הלוחמה הפסיכולוגית, שהפעילה ארצות הברית במלחמת וייטנאם. ראשית ייבחן מודל שלושת מעגלי ההתייחסות של הכפרי הוייטנאמי, כפי שעולה מתוך המחקרים בנית התקופה. לאחר מכן תיבחן מידת השתלבותם של מעגלי ההתייחסות התוך תכני הלוחמה הפסיכולוגית האמריקנית. לבסוף תיבדק מידת השפעה של תכני התעמולה על מגמות העריקה והאם אנו יכולים למצוא קשר ישיר בין תכנים שהציגו את שלושת המעגלים לבין העריקה.

חנניה ונדה (אוניברסיטת בן גוריון), 'אמהריזציה' בחקר יהדות

אתיופיה: יהודי תגראי במבט אתנו-ארכיאולוגי

ראשיתו של גוף הידע הקשור ביהודי אתיופיה מבוסס על מידע שנאסף בסוף המאה ה-19 ועל מחקרים שנעשו, בעיקר בשנות ה-60-70 של (. קבוצות יהודיות מאזורים Gondar המאה הקודמת, בקרב יהודי גונדר) אחרים באתיופיה לא היו מושא למחקר. בחבל תגראי, צפונית לגונדר,

(. לפני Shire התגוררה קבוצת יהודים שרובה התרכזה במחוז שירה) העליה לישראל, בראשית שנות ה-80 של המאה הקודמת, הקבוצה מנתה כ-20% מכלל יהודי אתיופיה. שתי הקבוצות חיו בסביבה גיאומתרבותית שונה, לרבות הבדלי שפה: אמהרית בגונדר ותגריית בתגראי. ההרצאה תדון ביהודי תגראי והטענה המרכזית שתוצג בה היא שגוף הידע שנצבר על יהודי אתיופיה סובל מ"אמהריזציה". כלומר, המחקר עוסק בנקודת המבט של יהודי גונדר, דוברי האמהרית, אך המסקנות מבקשות לשקף את כלל "יהודי אתיופיה". יתרה מזו, היעדר הלימה בין מושאי המחקר ובין המסקנות הסופיות הביאה לבניית גוף ידע מוטעה לגבי יהודי תגראי ולעתים אירועים מרכזיים הקשורים בהם לא זכו להתייחסות מחקרית משמעותית. הנתונים להרצאה מבוססים על ראיונות עם יהודי תגראי בישראל ועל עבודת שדה אתנו-ארכיאולוגית שנערכה בכפרים שמהם עלו יהודי תגראי. כפרים אלה נחקרו, לראשונה, לאחר שלושה עשורים מאז ננטשו בעקבות העליה לישראל. המתודה הנוכחית, החדשה לחקר יהדות אתיופיה, פותחת צוהר אל אזור וקבוצה שהיו עד כה בבחינת 'נעלם', וממנו נשקפת ההטרואנויות של יהודי אתיופיה.

ראובן שפירא (מכללה אקדמית הגליל המערבי), הסבר שגוי להערצת ברה"מ בקיבוצים, הישרדות מנהיגיהם האוליגרכית ו"תרומת" אנתרופולוגים למשגה

אנתרופולוגים חקרו קיבוצים כקומונות נפרדות אף שהיו אברי תנועה חברתית שעקב הצלחתה הפכה מרדיקלית לקונפורמיסטית, והפדרציות הראשיות שלה, הקיבוץ המאוחד והקיבוץ הארצי, נעשו אוליגרכיות בהנהגת טבנקין ויערי (בהתאמה) שהמשיכו שנות-יובל. המשכיותם יוצאת-הדופן הוסברה בכריזמטיות, אולם בפועל הושגה על-ידי השלטת פרקטיקות אוטוקרטיות-אוליגרכיות במנגנוני הפדרציות: מירכוז, עיקור הדמוקרטיה, צינזור פרסומים וקידום נאמנים שתוגמלו בפריבילגיות ואי-

רוטציה, בניגוד לתרבות הקיבוצית, ודחיקה לשוליים ולעזיבה של (2008, Shapira, 2005) המפנה להערצת ברה"מ מבקרים וחדשנים) שדימויה רדיקלי אך פרקטיקות שלטונה כנ"ל, היסווה ניגוד זה ונתן לפרקטיקות לגיטימציה. ההערצה השמאלנית הוסברה בטעויות בסבך האידיאולוגי-פוליטי שיצר השיח המהפכני במציאות היישובית הדמוקרטית, ובהיסחפות בזוהר נצחונות ברה"מ במלחמה, אולם ההסברים שגויים: השמאלנות שימשה להנצחת המנהיגים שבפרקטיקות הנ"ל הצליחו לגבור על התנגדות רוב העסקנים והחברים במשך כעשור, אולם רק לאחר שסטלין פנה לתמוך בהקמת המדינה. מחקרי חשף שלאנתרופולוגים היתה תרומה שלילית להסבר המפנה: למרות שהם ודאי ראו בקיבוצים את תופעות הפרקטיקות הנ"ל כגון עסקנים שקודמו בשל נאמנות למנהיגים, מבקריהם וחדשנים שדוכאו, ורכבי עסקנים שבניגוד לרכבי הקיבוצים חברים לא התחלקו בהם, התופעות לא נחקרו, לא אוזכרו באתנוגרפיות ולא הוסבר איך יישבו המנהיגים את סתירתן הברורה לאתוס ולתרבות הקיבוצית. בהתעלמים מתופעות אלו מטעמים שמוסברים בעבודותי, סייעו האנתרופולוגים להיסטוריונים שלא עשו אתנוגרפיות ופחות נתקלו בפרקטיקות אלו, לשגות בהסבר המפנה להערצת ברה"מ האנטי-דמוקרטית.

חן ברם (האוניברסיטה העברית), לאן נעלמה השונות? עיצוב הידע על אודות המהגרים מברה"מ לשעבר בשנות התשעים

כיצד עוצב הידע אודות הרכבה של אוכלוסיית המהגרים מברה"מ בשנות התשעים? כיצד התייחס המחקר החברתי בישראל לזהויותיהן האתניות/ תרבותיות של "העולים"? הרצאה זו מלמדת על מקומם המרכזי של אופני קטגוריזציה רווחים בעיצוב הידע המחקרי. המחקר, במקרה זה (כמו גם במקרים אחרים) קיבל את אופני הקטגוריזציה הרווחים כמובנים מאליהם. בעקבות זאת המחקר החברתי היה עיוור לקיומן של אוכלוסיות גדולות (כ-20% מכלל המהגרים ואף יותר) בעלות

זהות קבוצתית – תרבותית מובחנת ושונה מזו של היהודים "הרוסים" ממוצא אשכנזי (הגדולות בהן הן יהודי גיאורגיה, יהודי בוכרה ויהודי קווקז, ויש קבוצות קטנות נוספות). המחקר היה עיוור גם למשתני שונות חשובים בקרב אוכלוסיית הרוב הרוסית-אשכנזית. על עיצוב הידע ביחס לאוכלוסיית המהגרים והשונות בקרבה השפיעו גם גורמים נוספים, ובהם: זהותם של החוקרים, כיווני המחקר המתהווים במדעי החברה בכלל ובאנתרופולוגיה בפרט, ומיעוט היזון הדדי בין המחקר ההיסטורי והחברתי. עבודה זו תבחן את עיצוב הידע המחקרי ביחס לאוכלוסיית המהגרים מברה"מ והשונות בקרבה במדעי החברה הישראלים בכלל, ובאנתרופולוגיה בפרט.

רשימת המציגים בכנס

שם משפחה	שם פרטי	עמוד בתכנית	עמוד בתקצירים
אברמוביץ	הנרי	16,17	
אזולאי	נעמה	12	62
אלאור	תמר	11,15	
אל-חאג'	מאג'ד	18	100
אלפר	דליה	18	104
אנגלברג	ארי	12	61
אריאלי	דניאלה	19	114
בן ארי	איל	9,10,14	
בקרמן	צבי	8	
בר און	דן	17	93
בר חיים	גבריאל	20	
בר סיני	נילי	16	92
בר-רומי פרלמן	עדנה	10	40
בראון	עינת	8	31
ברוור בן דוד	אורית	18	
ברוש-ויץ	שושן	15	80
ברם	חן	20	121
גודמן	יהודה	13,20	69
גולדברג	הרוי	12	20
גולדהירש	מעין	16	91
גולדשטיין-גדעוני	עפרה	15,16	78
גזית	ניר	9	33
גיא	שלומית	8	27
גינסור	שגיא	19	112
גינת	יוסי	17	96
גלעד	נגה	10	47
גלעזר	מירי	10	41
גלר נטר	ליאור	19	108
גרוס	סקיי	19	109
דורון	שלומי	16	84
דורצ'ין	אורי	18	107
דקל	טל	10	
הירש	אורית	16	88
הכהן	גונן	14	74
הנדל	אריאל	11	49

75	14	יוסי	הרפז
	13,14	אסתר	הרצוג
113	19	שלווה	וויל
99	17	אלכס	וינגרוד
119	20	חנניה	ונדה
82	14,15	דויד	וסלי
63	12	רחל	ורצברגר
56	11	בתיה	זיבצינר
55	11	סימה	זלצברג
67	13	שרה	זלצברג
30	8	אסף	חזני
53	11	ריקי	חלמיש-לשם
70	13	תמה	חלפין
118	20	טל	טובי
65	13	דורית	טובין
26	8	יואל	טוויל
	20	גד	יאיר
42	10	אסתר	יוהס
98	17	יובל	יונאי
87	16	הדס	ירון
88	16	רוית	כהן
	12	דן	כספי
85	16	משה	לוי
65	13	נעם	ליס
54	11	מיכל	לרון
103	18	יוליה	לרנר
115	19	רועי	מאור
38	9	שגית	מור
117	20	עמוס	מוריס-רייך
28	8	קרן	מזוז
110	19	יונתן	מזרחי
66	15	מאיה	מלצר גבע
34	9	דגנית	מנור
	20	חגית	מסר-ירון
113	19	דריה	מעוז
93	17	יפעת	מעוז
58	12	דדי	מרקוביץ
106	18,19,20	עמנואל	מרקס

90	16	נורית	נוביס-דויטש
73	14	חיים	נוי
105	18	גדי	ניסים
94	17	מוחמד	סואעד
99	17,18	מייקל	סולטמן
28	8	עיינה	סופר
37	9	נעמי	סילמן
42	10	הגר	סלומון
79	15	עמליה	סער
46	10	גבריאלה	ספקטור-מרזל
77	15	ציפי	עברי
59	12	טל	עזרן
51	9,11,14	ג'קי	פלדמן
33	9,11	סדריק	פריזו
25	8	שימי	פרידמן
70	13	קרן	פרידמן פלג
63	12	אנה	פרשצקי
95	17	הילה	צבן
81	15,16	זאב	קאליפון
111	19	סתיו	קאופמן-רביב
39	9	סם	קופר
	12,13,14	קרול	קידרון
101	18	מיכל	קרבאל-טובי
57	12	דניאלה	קרבס-מגל
80	15	יעל	קשת
102	18	סוטה	רוברמן
36	9	ניסן	רובין
97	17	מאיה	רוזנפלד
43	10	אסנת	רוזן-קרמר
	14	נירה	רייס
45	10	שרון	רמר-ביאל
50	11	פייר	רנו
86	16	טליה	שי
120	20	ראובן	שפירא
65	13	סמדר	שרון
116	20	דני	שרירא